

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 68ον

Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2019

Τεύχος 6ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Είσοδικόν	3
Μητρ. Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου ΙΕΡΟΘΕΟΥ	
Ἡ Ἐνανθρώπησι τοῦ Χριστοῦ, δῶρο τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο	5
π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΘΡΕΛΛΟΥ	
Ἡ θρησκεία στὸν σύγχρονο κόσμον	7
ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
Ἡ πρώτη δοξολογία τῆς ἡμέρας.....	9
Πρωτ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Γνωρίσαμε τὸν Χριστὸ κατὰ σάρκα;	12
Πρωτ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Βασικά θέματα τῆς κατήχησις. Ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας	14
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Τὰ ἱερά μυστήρια. Β΄	16
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ	
Περὶ τοῦ «Δί' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν...»	19
Πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ	
Κυριακὴ ΙΔ' Λουκᾶ	23
Ἀρχιμ. ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ	
Κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.....	25
Ἀρχιμ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Δ. ΠΑΠΑΘΩΜΑ	
Εἰσαγωγή στὸ Κανονικὸ Δίκαιο καὶ τὴν Κανονικὴ Οἰκονομία (Στ΄)	27
Ἀρχιμ. ΒΑΡΝΑΒΑ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Φῶς ἐκ δυσμῶν.....	29
ΠΑΥΛΟΥ ΝΤΑΦΟΥΛΗ	
Μετὰ ἀπὸ μία αὐτοκτονία στό ποιμνίον.....	31
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ	
Βηθλεέμ, Βασιλικὴ Γεννήσεως.....	33
Ἀρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Ὁ Χριστιανισμὸς στὰ Βρετανικὰ νησιά. III. Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ	35
Πρωτ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΟΝΤΟΥ	
Ἡ ἐπιστολὴ στὴν Ἐκκλησίαν τῶν Σάρδεων	37
Ἀρχιμ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ ΔΑΜΙΑΝΑΚΗ	
Το λιβάνι χθὲς καὶ σήμερον (δ)	39
Πρωτ. ΗΛΙΑ ΔΡΟΣΙΝΟΥ	
Οἰκονόμος π. Παναγιώτης Σωτηρόπουλος.....	41
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΠΟΥΜΗ	
Ἀποστολικοὶ Κανόνες (κστ΄)	43
Ἀρχιμ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΓΑΖΕΤΑ	
Ἀμφισβήτησι τῆς ἱστορικότητος τοῦ προσώπου τοῦ Ἁγ. Φανουρίου.....	44
Π.Β. ΠΑΣΧΟΥ	
Εὐλαβεῖς Λειτουργικὲς Παρατηρήσεις	47
Ἐφημεριακά	48



Τό μυστήριο τῆς Σαρκώσεως τό ἀντιμετώπισαν στούς νεώτερους χρόνους πολύ συχνά κατά ἓνα τελείως ἀφηρημένο τρόπο, σάν νά μὴν ἦταν παρά ἓνα μεταφυσικό πρόβλημα ἢ ἀκόμα ἓνας διαλεκτικός γρίφος. Ἐνδίδει κανεὶς πολύ εὐκόλα στή διαλεκτική τοῦ Πεπερασμένου καὶ τοῦ Ἀπείρου, τοῦ Χρονικοῦ καὶ τοῦ Αἰωνίου, κ.λπ., σάν νά ἦταν αὐτά μόνο ὅροι μιᾶς λογικῆς ἢ μεταφυσικῆς σχέσεως. Τότε, ὅμως, κινδυνεύει κανεὶς νά μὴ δεῖ καὶ νά χάσει τό κεντρικό σημεῖο, ὅτι δηλαδή ἡ Σάρκωση ἦταν ἀκριβῶς ἓνα μεγαλειῶδες ἔργο τοῦ Ζωντανοῦ Θεοῦ, ἡ πιό προσωπική του παρέμβαση μέσα στή δημιουργία, πράγματι ἡ «κάθοδος» ἐνός θείου Προσώπου, τοῦ Θεοῦ μέ μορφή ἀνθρώπου (in person). Ἀκόμα, ὑπάρχει μιὰ δυσδιάκριτη ἀλλά πραγματική δοκητική ἀπόκλιση σέ πολλές πρόσφατες προσπάθειες πού ἔγιναν γιά νά ξαναδοθεῖ ἡ παραδοσιακή πίστη μέ σύγχρονους ὅρους. Ὑπάρχει μιὰ τάση νά ὑπερτονίζεται ἡ θεϊκή πρωτοβουλία κατά τή Σάρκωση, μέχρι σημείου ὥστε ἡ ἴδια ἡ ἱστορική ζωὴ τοῦ Σαρκωθέντος νά χάνεται μέσα στό «incognito τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ». Ἡ ἄμεση «ταυτότητα» τοῦ Ἰησοῦ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπορρίπτεται ρητά. Ἡ ὅλη ἐντύπωση τῆς Σαρκώσεως περιορίζεται σέ σύμβολα: ὁ Σαρκωθεὶς Κύριος κατανοεῖται μᾶλλον ὡς ἐκφραστὴς κάποιας ἀξιοσέβαστης ἀρχῆς ἢ ἰδέας (τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς ἀγάπης, τοῦ θυμοῦ ἢ τοῦ ἐλέους, τῆς Κρίσεως ἢ τῆς συγχωρήσεως), παρά ὡς ἓνα ζωντανό Πρόσωπο. Καὶ στίς δύο περιπτώσεις οἱ προσωπικές διαστάσεις (implications) τῆς Σαρκώσεως παραθεωροῦνται ἢ ἀπορρίπτονται -ἐννοῶ τὴν ἄποψη ὅτι γίναμε ἀληθινὰ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ στό πρόσωπο τοῦ Σαρκωθέντος Κυρίου. Κάτι τό πολύ μεγάλο καὶ ἀληθινό ἔγινε μέ τούς ἀνθρώπους καὶ στούς ἀνθρώπους ὅταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» -μιὰ πραγματικά πολύ παραστατική πρόταση: «ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ἰωάν. α', 14). [...]

Μέ τή Σάρκωση ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐπρόκειτο νά ἀποκατασταθεῖ ξανά μέ τὴν κοινωνία μέ τό Θεό, ἡ ὁποία εἶχε καταστραφεῖ καὶ διακοπεῖ μέ τὴν πτώση. Ἡ ἀγία ἀνθρώπινη φύση (humanity) τοῦ Ἰησοῦ ἐπρόκειτο νά γίνεῖ ἡ γέφυρα πάνω ἀπὸ τὴν ἄβυσσο τῆς ἀμαρτίας [...]. Ἡ ἴδια ἡ Σάρκωση ἦταν μιὰ καινούρια ἀρχὴ γιά τόν προορισμό τοῦ ἀνθρώπου, μιὰ ἀρχὴ τῆς καινούριας ἀνθρωπότητας. Στή Σάρκωση γεννήθηκε ὁ «καινὸς ἄνθρωπος», ὁ «ἔσχατος Ἀδάμ»· ἦταν ἀληθινὰ ἀνθρώπινος, ἀλλά ἦταν περισσότερο ἀπὸ ἄνθρωπος: «ὁ δεῦτερος ἄνθρωπος (ἐστὶ) ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ» (Α' Κορ. ιε', 47).

π. Γεώργιος Φλορόφσκυ, «Διαστάσεις τῆς Ἀπολυτρώσεως» (ἀποσπάσματα), στό ἔργο *Δημιουργία καὶ Ἀπολύτρωση*, μτφ. Παναγιώτης Κ. Πάλλης, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 1983, σ. 196-199.





Σεβαστοί πατέρες,

Τό περιβάλλον βρίσκεται διαρκῶς στό ἐπίκεντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡγετῶν, ἐπιστημόνων καί ἄλλων προσωπικοτήτων μέ ἀφορμή τήν αὐξανόμενη καταστροφή (μόλυνση, υπερθέρμανση κ.ἄ.), γιά τήν ὁποία ἀσυζητητί ὁ ἄριστος ὑπεύθυνος εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Στήν ὀρθόδοξη θεολογία, ὅμως, τό περιβάλλον ἀποδίδεται μέ τόν ὄρο κτίση, πού ἀναφέρεται σέ κάτι πολύ εὐρύτερο, περιλαμβάνοντας ὅτιδήποτε ὄρατό καί μή «ὄρατό» (ἄγγελιοι), τό ὁποῖο ὅμως ἀρχίζει νά ὑπάρχει ἀπό μιᾶ συγκεκριμένη στιγμή καί μετά· μέ ἄλλα λόγια, ὅ,τι εἶναι δημιουργημένο σημαίνει ὅτι δέν προϋπήρχε αἰώνια καί εἶναι παντελῶς ἀνόμοιο τῆς οὐσίας, τῆς φύσης τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Στήν κτίση ξεχωριστή θέση κατέχει ὁ ἄνθρωπος. Δημιουργεῖται ἀπό τήν «προϋπάρχουσα» σέ σχέση μέ αὐτόν κτιστή ὕλη, ὀνομάζεται Ἀδάμ (ἀπό τή λ. *ἀδαμάχ* πού σημαίνει γῆ, χῶμα, βλ. καί Γεν. 2:7), καί διαφοροποιεῖται ἀπό τήν ὑπόλοιπη κτίση ὡς πρός τό ὅτι ἐκεῖνος καί μόνο δημιουργεῖται «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. 1:26) καί μέ τήν εὐθύνη «φυλάττειν καί ἐργάζεσθαι» (Γεν. 2:15) τή φύση. Ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά νοηθεῖ χωρίς τόν Θεό, ἀφοῦ τό εἶναι του εἶναι «δανεικό», ἀλλά οὔτε καί χωρίς σχέση μέ τή φύση. Καί ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλά εἶχε καί τήν εὐθύνη νά ὀδηγήσει τήν κτίση καί τόν ἑαυτό του σέ κάτι «ἐπιπλέον», στόν ἔσχατο στόχο πού ἔθεσε ὁ Θεός, τή θέωση. Ἐπομένως τό «ἐργάζεσθαι καί φυλάττειν αὐτήν» πρῖν ἀπό τήν πτώση μόνον ἐσχατολογικά μπορεῖ νά κατανοηθεῖ καί ὄχι ὡς κάποια παρέμβαση, σάν τίς σημερινές (μεταπτωτικές), πού ἀφοροῦν τή συντήρηση τῆς κτίσης, ἀλλά δέν ὑποπεύονται κἄν τήν ἀνακαινισή της.

Ἡ κτίση ὅλη εἶχε χρεῖα ἀνακαινίσεως διά τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὅλα δι' αὐτοῦ ἐγένοντο καί χωρίς αὐτοῦ οὐδὲ ἓν (Ἰω. 1:3). Καί ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλά ὁ Υἱός μέ παράδοξο τρόπο ἀποτελεῖ τόν πρωτότοκο πάσης κτίσεως (Κολ. 1:15)· ἐνῶ ἐνανθρωπίστηκε μετά τή δημιουργία τῆς κτίσεως, ἐν τούτοις πρῖν ἀπό τή δημιουργία της, κατά τρόπο ἀσύλληπτο γιά μᾶς, ὑφίσταται ὡς πρωτότοκος, ὡς «τό σεσιγημένον μυστήριον» (Ρωμ. 14:24). Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἀποφάσισε νά μήν ἐνώσει τή δική του ὑπαρξη μέ τόν Υἱό (τό Δένδρο τῆς Ζωῆς, βλ. Γεν. 2:9 καί Ἀποκ. 22:2) καί, ὡς φυσικό ἐπακόλουθο, οὔτε τήν κτίση νά ὀδηγήσει στόν Υἱό. Τήν κράτησε γιά τόν ἑαυτό του, τήν ἐγκλώβισε γύρω ἀπό τήν ὑπαρξή του. Πάντοτε μέ βάση τήν Ἁγία Γραφή, αὐτό ἐπέφερε κρίση στή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό ἀλλά καί μέ τήν κτίση (Γεν. 3:16-19), ἡ ὁποία ἔκτοτε συνωδίνει (Ρωμ. 8:22). Σέ αὐτήν τή ἐκρηκτική κατάσταση, ὁ Τριαδικός Θεός ὑποσχέθηκε ὅτι θά συνεχίσει νά ὑποστηρίζει



τό σχέδιό του νά ὀδηγηθεῖ ἢ κτίση μέ τόν ἄνθρωπο στή θέωση μέ μία διαφοροποίηση: ὁ Υἱός νά ἀναλάβει πλέον ὁ ἴδιος νά κάνει ὅ,τι ὀφείλε ὁ ἄνθρωπος νά πράξει. Τώρα, ὅμως, ἡ ἔνωση τοῦ κτιστοῦ μέ τό ἄκτιστο δέν εἶναι ἕνας δρόμος «ἀνθόσπαρτος», ὅπως θά ἦταν ἐάν δέν συνέβαινε ἡ πτώση, ἀλλά ἕνας δρόμος σταυρικός καί ἔμπονος, διότι ὁ ἄνθρωπος μετά τήν πτώση ἐπιτίθεται στόν Θεό καί στήν κτίση.

Ἡ ἐνσάρκωση, ὅμως, εἶναι κατάφαση τῆς κτιστότητας, μᾶς λέει ὅτι ὁ Θεός ἐπιβεβαιώνει πῶς ἡ κτίση δέν ἔχει εὐθύνη καί εἶναι καλή. Ἡ ἐνανθρώπηση εἶναι μιᾶ νέα γενέθλιος ἡμέρα ὅχι ἀποκλειστικά γιά χάρη τοῦ ἀνθρώπου ἀλλά καί γιά χάρη ὅλης τῆς κτίσεως. Ἡ κτίση ὀδεύει πρός τήν ἐσχατολογική της ἀνακαίνιση. Τό ἔαρ τό ἐσχατολογικό εἶναι ἤδη ἄν καί ὄχι ἀκόμα παρόν. Ἦδη ὁ Υἱός, ὅπως ὁ πρῶτος Ἀδάμ, ἔλαβε σῶμα κτιστό... Καί μέ κτιστά ὑλικά, ψωμί καί κρασί, τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν, τελοῦμε τή Θεία Λειτουργία, ἡ ὁποία παράγει ἤθος ἀσκητικό καί εὐχαριστιακό. Μόνον αὐτό τό ἤθος, ὡς τρόπος ὑπαρξῆς, ἀποδίδει τιμή καί σεβασμό στήν κτίση μέσα στήν ἱστορία, ἀλλά δέν γίνεται ἀποδεκτό ἀπό ὅλους, σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο. Ἡ ἱστορία βρίσκεται σέ ἔνταση μέ αὐτό τό ἤθος καί ἡ ἔνταση αὐτή θά ἐπιτείνεται διαρκῶς.

Οἱ πιστοί, μέ βάση τά παραπάνω, ἀντιλαμβάνονται ὅτι ὅσο πλησιάζουμε τήν ἔσχατη ἀνακαίνιση τῆς κτίσης, τόσο θά γιγαντώνεται ἡ ἀντίδραση τῶν δαιμονικῶν δυνάμεων, ὅπως μᾶς περιγράφει καί ἡ Ἀποκάλυψη, τόσο θά αὐξάνει ἡ ὑποτίμηση τῆς κτίσης, τόσο θά ἀντριεῦει ἡ ἔλλειψη σεβασμοῦ πρός τό περιβάλλον. Καί τό δαιμονικό στοιχεῖο θά κόπτεται ὑπέρ τοῦ περιβάλλοντος, ἐνῶ εἶναι αὐτό πού δημιουργεῖ πρόβλημα στήν κτίση. Εἶναι ἀποκαλυπτικό ὅτι ἡ ἐπαπειλούμενη καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ δυτικοῦ κόσμου, τοῦ μεταφυσικοῦ ἐκείνου «πνεύματος» πού ὑποκρύπτεται πίσω ἀπό τή βιομηχανική καί τεχνολογική ἀνάπτυξη. Καί, παρ' ὅλο πού ὁ δυτικός κόσμος κάνει προόδους στή φροντίδα τοῦ περιβάλλοντος, ἡ κατάσταση δέν βελτιώνεται, διότι προσπαθεῖ νά θεραπεύσει τά δευτερογενῆ συμπτώματα τῆς καταστροφῆς καί ὄχι τά αἰτίά της.

Μπορεῖ κάποιος νά κατανοήσῃ ὅτι ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος δέν ἀντιμετωπίζεται μέ παρεμβάσεις βελτίωσης. Αὐτές μπορεῖ νά τήν περιορίσουν, νά τήν ἀναστρίψουν γιά λίγο, ἀλλά ὄχι νά τήν ἀπομακρύνουν ὀριστικά. Ὁ μόνος τρόπος ἀποφυγῆς τῆς θά ἦταν τό λειτουργικό ἤθος τῆς Ἐκκλησίας διά μιᾶς νά γίνῃ ἤθος ὄλων, δηλαδή νά ταυτιστεῖ ἡ ἱστορία μέ τή Βασιλεία. Ἀκόμη καί αὐτή ἡ ταύτιση ἱστορίας καί Βασιλείας, ὅμως, θά διέλθῃ διά μιᾶς ἀποκαλυπτικῆς κρίσεως, πρὶν ἐμφανιστεῖ ὁ Υἱός τοῦ Ἀνθρώπου ἐν νεφέλαις, γιά τούς λόγους πού ἀναφέραμε παραπάνω.

Τότε ἡ εὐθύνη μας ποιά εἶναι; Τί μποροῦμε νά κάνουμε; Ὡς χριστιανοί ἔχουμε ἐνώπιόν μας ἕνα ἀσκητικό «στοίχημα»: τή λειτουργική ἀνακαίνιση τῆς κτίσεως νά τήν εὐαγγελιζόμαστε στούς ἐκτός, γιά νά ἔχει ἐλπίδα ὁ κόσμος. Τό λειτουργικό ἤθος μᾶς διδάσκει ὅτι τό περιβάλλον θά διασωθεῖ ἐν Χριστῶ, ὄχι δι' ἡμῶν ἀλλά μεθ' ἡμῶν.

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας





Ἡ Θεολογία τοῦ δώρου: 3. Ἡ ἐναθρώπηση τοῦ Χριστοῦ, δώρο τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο

Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχασε τήν ἐπαφή μέ τόν Θεό καί ἀντί νά βλέπει τόν κόσμο ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ, τόν θεωρεῖ ὡς ἀπάτη τοῦ πονηροῦ καί δι' αὐτοῦ ὁ διάβολος τόν ἐνοχλεῖ καί τόν πειράζει, ἔρχεται ὁ Ἰδιος ὁ Χριστός στόν κόσμο, μέ τήν ἐναθρώπησή Του, γιά νά τοῦ δείξῃ τόν δρόμο πού ἔχασε. Ἐφ' ὅσον δέν μπόρεσε ὁ Ἀδάμ μέσα ἀπό τό δῶρο τοῦ Θεοῦ νά ἀνυψωθῇ στόν Θεό, ἔρχεται ὁ Ἰδιος ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὡς τό μεγαλύτερο δῶρο στόν ἄνθρωπο, καί προσφέρει τόν Ἐαυτό του ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ προσλαμβάνει τήν κτιστή ἀνθρώπινη φύση, ἄκρωσ καθαρή, ἀλλά παθητή καί θνητή. Στή συνέχεια ὁ Χριστός μεγάλωσε, δίδαξε τούς ἀνθρώπους, θαυματουργήσε, ἔπαθε, σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε, ἀναλήφθηκε στούς οὐρανοῦς καί ἴδρυσε διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τήν Ἐκκλησία ὡς Σῶμα Του. Μᾶς δόθηκε, δηλαδή, ὁ Ἰδιος ὡς νέο δῶρο τοῦ Θεοῦ σέ μᾶς.

Ὁ ἱερός Νικόλαος Καβάσιλας γράφει ὅτι ὁ ἐρωμένος πού θέλει νά δείξῃ τήν ἀγάπη του στήν ἐρωμένη του, στήν ἀγαπημένη του, τό πρῶτο πού κάνει εἶναι νά τῆς δώσῃ πολλά δῶρα. Ὅταν, ὅμως, θέλῃ νά ἐκφράσῃ ἀκόμη περισσότερο τήν ἀγάπη του, τότε θέλει νά πάθῃ καί νά θυσιά-

σθῇ ὁ ἴδιος γι' αὐτήν γιά νά καταλάβῃ ἡ ἐρωμένη του τήν ἀγάπη του. Γράφει ὅτι αὐτό ἔκανε καί ὁ Χριστός, ὁ Θεός.

Ὁ Τριαδικός Θεός διά τοῦ Λόγου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι δημιούργησε τόν κόσμο, ἔδωσε ἄφθονα δῶρα στούς ἀνθρώπους καί, ὅταν οἱ ἄνθρωποι δέν καταλάβαιναν τήν ἀγάπη Του, τότε ἐνηθρώπησε ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ μέ τήν εὐδοκία τοῦ Πατρός καί τή συνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ κοινή εἶναι ἡ ἐνέργεια, ἡ θέληση τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, γιά νά δείξῃ αὐτή τή μεγάλη ἀγάπη. Γι' αὐτό καί ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ προσέλαβε ἀνθρώπινο σῶμα, «μηχανᾶται τήν κένωσιν», γιά νά δείξῃ τή μεγάλη ἀγάπη Του πρός τόν ἄνθρωπο. Καί μετά τήν ἀνάστασή Του καί ἐνῶ τό σῶμα Του ἀπέβαλε τή φθαρτότητα καί τήν παθητότητα καί ὁ Ἰδιος θά μπορούσε νά ἀποβάλλῃ καί τίς πληγές τοῦ σταυροῦ, ἐν τούτοις δέν τίς ἀπέβαλε, ἀλλά τίς κράτησε, τίς ἔδειξε στούς Μαθητές Του, ὥστε νά ἀνεβῇ στόν οὐρανό καί νά πῇ στούς ἀγγέλους: «Κοιτάξτε πόσο ἀγαπᾷ τόν ἄνθρωπο, σταυρώθηκα γι' αὐτόν».

Ἐπειτα, μέ τό Μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας μᾶς δίνει τόν ἑαυτό Του ὡς δῶρο Του καί μᾶς λέγει: «Ὁ νοῦς σας πρέπει νά ἀνεβαίνῃ σέ μένα, ἀλλά ἀκό-

μη θέλω νά εισχωρήσω όλόκληρος μέσα σέ σᾶς, καί σᾶς προσφέρομαι ὡς δῶρο γιά νά ζήσετε». Στή θεία Εὐχαριστία κάνουμε λόγο γιά τά Τίμια Δῶρα, τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν γίνεται ἡ θεία Εὐχαριστία, στήν πραγματικότητα γευόμαστε τοῦ μεγάλου δώρου τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τόν ἴδιο τόν Χριστό.

Στό κεντρικό τμήμα τῆς θείας Εὐχαριστίας ὁ Ἱερεὺς ἐκφωνεῖ: «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρωμεν κατὰ πάντα καί διὰ πάντα», δηλαδή, Κύριε, μερικά ἀπό τά δικά σου δῶρα σοῦ προσφέρουμε. Ὁ Θεός μᾶς ἔδωσε ὅλον τόν κόσμο, ὅλη τήν κτίση καί ἐμεῖς λαμβάνουμε μερικά ἀπό τά δῶρα αὐτά, τόν ἄρτον καί τόν οἶνον, τά προσφέρουμε στήν Ἐκκλησία καί παρακαλοῦμε τόν Πατέρα νά στείλῃ τό Ἅγιον Πνεῦμα καί νά τά μεταβάλλῃ σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ. Αὐτά τά ὑλικά δῶρα τοῦ Θεοῦ τά προσφέρουμε σέ Αὐτόν καί Ἐκεῖνος τά ἀγιάζει καί μᾶς τά ξαναπροσφέρει ὡς πνευματικά δῶρα. Μᾶς προσφέρει τόν Ἴδιον τόν Ἐαυτό Του ὡς δῶρο, ὥστε καί ἐμεῖς μετά νά

δοθοῦμε ὡς ἀντίδωρο στήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί τούς ἀδελφούς μας. Αὐτό λέγεται εὐχαριστιακή ζωή.

Αὐτό εἶναι τό νόημα τῆς θείας Εὐχαριστίας. Δηλαδή προσφέραμε στόν Ναό ἕνα μέρος ἀπό τά δῶρα τοῦ Θεοῦ, τό δέχεται ὁ Θεός, τό κάνει Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ, καί μᾶς τό προσφέρει, ὥστε κι ἐμεῖς νά προσφερθοῦμε πάλι στόν Θεό καί στούς ἀνθρώπους. Ἀνταλλαγή, λοιπόν, δῶρων γίνεται μέσα στή θεία Εὐχαριστία. Προσφέρουμε τόν ἑαυτό μας στόν Θεό καί ὁ Θεός μᾶς προσφέρει τόν ἑαυτό Του καί, ὅταν ἐμεῖς δεχόμαστε μέσα μας τόν Θεό, τότε ἀντιπροσφερόμαστε πάλι στόν Θεό καί στούς ἀνθρώπους. Προσπαθοῦμε νά μὴν εἶμαστε φίλαυτοι, γιατί ἡ φιλαυτία εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἁμαρτία. Ἡ φιλαυτία ὀρίζεται ἀπό τόν ἅγιο Μάξιμο ὡς «ἡ ἄλλογος τοῦ σώματος φιλία», ἡ παράλογη ἀγάπη πρὸς τό σῶμα μας. Ἔτσι, ἀποβάλλουμε τή φιλαυτία μέ τή φιλοθεία καί τή φιλανθρωπία. Ἐπομένως, ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι ἕνα δῶρο τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο.

Νικηφόρος
Λύτρας, Τά
κάλαντα
(1872)





Ἡ θρησκεία στὸν δημόσιο χῶρο

π. Δημητρίου Μπαθρέλλου

Ἐφημ. Ἰ.Ν. Ἀναλήψεως Ντραφι - Ἐπισκ. Καθηγητοῦ Παν. Emory

Τὸ 1965, ἓνας πρωτοεμφανιζόμενος Ἀμερικανὸς θεολόγος, ἡλικίας μόλις 34 ἐτῶν, ὁ Harvey Cox, δημοσίευσε τὸ πρῶτο του βιβλίο μὲ τίτλο *Ἡ κοσμικὴ πόλη*, στὸ ὁποῖο ὑποστήριξε ὅτι ἡ ἐκκοσμίκευση ἀποτελεῖ ἀναπόδραστη συνέπεια τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν κοινωνιῶν. Τὸ βιβλίο γνώρισε τεράστια ἐπιτυχία. Πούλησε περισσότερα ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο ἀντίτυπα καὶ μεταφράστηκε σὲ περισσότερες ἀπὸ δέκα γλῶσσες. Ὁ συγγραφέας του ἐξελέγη καθηγητὴς θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Χάρβαρντ.

Ὡστόσο, μὲ τὴν πάροδο τῶν ἐτῶν ὁ Cox ἔγινε σοφότερος. Σὲ ἐπανεκδοσὴ τοῦ ἔργου 48 χρόνια ἀργότερα (τὸ 2013), ὁ συγγραφέας ἀναγνώρισε ὅτι:

«[...] ἀναμφίβολα, εἶχα ἐπηρεαστεῖ ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὴν κυρίαρχη ἀκαδημαϊκὴ ὁμοφωνία τῆς ἐποχῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ "θρησκεία" βρισκόταν σὲ παρακμὴ, καὶ αὐτὴ τῆς ἡ συρρίκνωση ἀναπόφευκτα θά συνεχιζόταν, καθὼς τὸ ἓνα ἔθνος μετὰ τὸ ἄλλο προέλαυναν πρὸς τὴ "μοντέρνα" ἐποχὴ. Σήμερα εἶναι φανερό ὅτι μία τέτοια ὑποχώρηση τῆς θρησκείας δέν συνέβη. [...] Ὁ κόσμος] ἐκσυγχρονίζεται ἀλλὰ παραμένει ἐπίμονα "θρησκευτικός". [...] Τὰ διάφορα δυτικὰ μοντέλα χωρισμοῦ τοῦ θρησκευτικοῦ ἀπὸ τὸ κοσμικὸ (laïcité στὴ Γαλλία, χωρισμός

Ἐκκλησίας-Κράτους στὴν Ἀμερικὴ) μᾶς καθιστοῦν [ἐνν. τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη καὶ τὴ Βόρεια Ἀμερικὴ] μία διακριτὴ μειονότητα. Ἡ ἐκκοσμίκευση, τὴν ὁποία πολλοὶ εἶχαν ἐκλάβει ὡς μία παγκόσμια καὶ στὴν πραγματικότητά ἱστορικὰ ἀναπόφευκτη ἐξέλιξη, ἀποδεικνύεται ὅτι ἀποτελεῖ μία περιφερειακὴ ἐξέλιξη. Ἡ Εὐρώπη ἔχει καταστρεῖ ἐπαρχία». (Harvey Cox, *The Secular City: Secularization and Urbanization in Theological Perspective*, Princeton: Princeton University Press, 2013, σ. xiii, xiv, καὶ xv).

Πράγματι, σὲ ἀρκετὲς γωνιές τῆς Εὐρώπης ἡ ἐκκοσμίκευση παραμένει ἢ καθίσταται κυρίαρχη. Ἄν ὅμως δοῦμε συνολικὰ τὴν εἰκόνα τοῦ πλανῆτη, ἡ αἴσθησις πού ἀποκομίζουμε εἶναι διαφορετικὴ. Στὴς ΗΠΑ, τὴν πιὸ ἀνεπτυγμένη χώρα τοῦ πλανῆτη, ἡ θρησκεία ἐξακολουθεῖ νὰ κατέχει κυρίαρχη θέση. Γενικότερα, ὅπως γνωρίζουμε ἀπὸ σχετικὲς στατιστικὲς, τὸ ποσοστὸ τοῦ παγκόσμιου πληθυσμοῦ πού δηλώνει ὅτι δέν ἀνήκει σὲ καμμία θρησκεία εἶναι μόνο 16.4%, καὶ μέχρι τὸ 2050 θά μειωθεῖ σὲ 13.2%. Φαίνεται ὅτι ὁ κόσμος μας παραμένει ἢ γίνεται ὅλο καὶ περισσότερο θρησκευτικός. Σύμφωνα μὲ τὸ νέο (ἤδη ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1990) διεθνὲς consensus τῶν κοινωνιολόγων τῆς θρησκείας, ἡ

θησκεία "είναι έδω για να μείνει", και μάλιστα πολύ συχνά διαδραματίζοντας έμφανη ρόλο στον δημόσιο χώρο.

Σέ έντυπωσιακή αναντιστοιχία προς τά παραπάνω, ή ιδεολογία τής έκκοσμίκευσης έξακολουθεί να προβάλλεται στον τόπο μας ως ένα είδος προοδευτικής και αυταπόδεικτης "όρθοδοξίας". Οί προφήτες της έξακολουθούν να κηρύσσουν τήν περαιτέρω επέλαση και κυριαρχία της και να επιμένουν ότι οί προφητείες τους θά πρέπει όπωσδήποτε να επαληθευτούν. Η έντόπια κυριαρχία αυτής τής από δεκαετίες ξεπερασμένης (και κατά συνέπεια συντηρητικής) ιδεολογίας έχει ως αποτέλεσμα ή σχετική δημόσια συζήτηση στον τόπο μας να διεξάγεται κατά κανόνα μέ όρους τής δεκαετίας του 1970 ή του 1980. Αυτό όφείλεται όχι μόνο στο σύνθηες φαινόμενο να αντιλαμβάνομαστε τίς διεθνείς εξελίξεις μέ τριάντα χρόνια καθυστέρηση αλλά και στή μονόπλευρη ύπερπροβολή τής ιδεολογίας τής έκκοσμίκευσης από διανοούμενους, πολιτικούς, και δημοσιογράφους.

Υπάρχει όμως και ένας ακόμα λόγος για τή συνεχιζόμενη κυριαρχία τής ιδεολογίας τής έκκοσμίκευσης στον τόπο μας, κι αυτός έχει να κάνει μέ τούς ίδιους τούς χριστιανούς. Οί χριστιανοί έχουμε τήν τάση να αποσυρόμαστε, ένίοτε μέ αισθήματα έσωστρέφειας, αϋτάρκειας, αϋταρέσκειας, ή, αντίθετα, ήττοπάθειας, στους τέσσερις τοίχους των Έκκλησιών μας. Μας είναι ίσως πιό βολικό να κρατάμε τήν εϋτυχία μας για τον έαυτό μας. Μοιάζει να μας ένδιαφέρει περισσότερο ή άτομική "σωτηρία των ψυχών" μας από ό,τι ή δημόσια αναγγελία του έρχομού

τής βασιλείας του Θεού. Μία τέτοια τακτική παραδίδει τον δημόσιο χώρο σε όσους είτε δέν γνωρίζουν, είτε δέν συμμερίζονται, είτε ακόμα αντιμάχονται τίς προτεραιότητες αυτής τής βασιλείας.

Άλλες πάλι φορές, οί όποιες θεολογικές ή "έκκλησιαστικές" φωνές ακούγονται στον δημόσιο χώρο είτε συμπλέουν μέ τά θέσφατα τής έκκοσμίκευσης-κερδίζοντας έτσι τήν πύρρειο νίκη τής επιδοκιμασίας των ήγητόρων του- είτε, αντίθετα, αποτελούν άκραίες συντηρητικές αντιδράσεις, χωρίς οϋσιαστικό και γόνιμο χαρακτήρα. Στην πρώτη περίπτωση, ή χριστιανική μαρτυρία δέν έχει να προσφέρει στον δημόσιο διάλογο τίποτα (έφόσον συμπορεύεται μέ τήν επικρατούσα έκσυγχρονιστική "όρθοδοξία"), ενώ στή δεύτερη άπλως επιβεβαιώνει τίς εις βάρος της προκαταλήψεις.

Η θρησκεία αποτελούσε και αποτελεί σταθερή συνθήκη του ανθρώπινου βίου. Δέν υπήρξε και δέν θά υπάρξει κοινωνία χωρίς ισχυρή παρουσία του θρησκευτικού φαινομένου. Ο άνθρωπος είναι φτιαγμένος για τον Θεό και πάντοτε θά κατατείνει σ' αυτόν - ή στίς απομιμήσεις του. Τό πραγματικό έρώτημα δέν είναι εάν στίς κοινωνίες μας θά έξακολουθήσει να έχει κεντρική θέση ή θρησκεία, αλλά τό ποιά είναι ή άληθινή θρησκεία που αξίζει αυτή τή θέση. Για τούς χριστιανούς, και μάλιστα τούς κληρικούς και τούς θεολόγους, υπάρχει και ένα περαιτέρω έρώτημα: μέ ποιούς τρόπους ή φωνή του Εϋαγγελίου θά άκουστεί πιό καθαρά και πιό εϋστοχα σε όλους τούς χώρους και τίς γωνιές του σύγχρονου κόσμου;



Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ: Ἄρχη τοῦ ἡμερήσιου λειτουργικοῦ κύκλου

Ἡ πρώτη δοξολογία τῆς ἡμέρας Σχόλιο στόν Προοιμιακό Ψαλμό: Ψαλ ργ΄

Καθηγητοῦ Μιλτιάδου Κωνσταντίνου
Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜτΧ Ἐκκλησίας

Ὁ Ψαλμός 103 [M 104] εἶναι ἓνας ὕμνος στόν Θεό ὡς δημιουργό καί συντηρητή τοῦ σύμπαντος, καί, σύμφωνα μέ τή λειτουργική παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, μέ τήν ἀπαγγελία του στήν ἀρχή τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ, ἀρχίζει ἡ ἡμερήσιος λειτουργικός κύκλος. Στή λειτουργική του χρήση ὡς προοιμίου τῆς πρώτης ἀκολουθίας πού ἀρχίζει ἀμέσως μετά δύση τοῦ ἡλίου ὀφείλονται οἱ ὀνομασίες του «Προοιμιακός Ψαλμός» καί «Ψαλμός τοῦ Λυχνικοῦ».

Στήν πρώτη στροφή τοῦ ψαλμοῦ, προκειμένου ὁ ποιητής νά περιγράψει τό ἀνυπέβλητο μεγαλεῖο καί τή λαμπρότητα τοῦ Θεοῦ ὡς δημιουργοῦ τοῦ σύμπαντος, χρησιμοποιεῖ μία σειρά ἀπό εἰκόνες πού ἀντανακλοῦν τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἀντιλαμβάνονται τόν κόσμο. Ἔτσι, ὁ οὐρανός περιγράφεται σάν δερμάτινη σκηνή πού τήν τεντώνει ὁ Θεός πάνω ἀπό τή γῆ (στχ 2β), μία εἰκόνα πού χρησιμοποιοῦν συχνά οἱ βιβλικοί συγγραφεῖς, προκειμένου νά τονίσουν ὅτι ὁ Θεός ὁ μόνος του σχεδίασε τόν κόσμο ὡς χῶρο κατοικίας τοῦ ἀνθρώπου

(πρβλ Ἰωβ 9:8· Ἡσα 40:22· 44:24· Ἱερ 10:12· Ζαχ 12:1· κ.α.). Ὁ ἴδιος ὁ Θεός κατοικεῖ πάνω ἀπό τό στερέωμα σέ ἓνα καλυμμένο ἀπό τά οὐράνια ὕδατα παλάτι (στχ 3α), στό ὁποῖο ἀνεβαίνει ἐπιβαίνοντας πάνω στά σύννεφα (στχ 3βγ) καί ἀπό ὅπου στέλνει τοὺς ἀγγέλους του νά ἐκτελέσουν τό θέλημά του (στχ 4).

Ἡ δεύτερη στροφή (στχ 5-9) φαίνεται ἐμπνευσμένη ἀπό τήν τρίτη μέρα τῆς δημιουργίας (Γέν 1:9-10) καί ἀναφέρεται στή σταθερότητα τοῦ κόσμου πού δημιούργησε ὁ Θεός, θέτοντας ὄρια στά νερά, πού σύμφωνα μέ τίς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἀποτελοῦσαν χῶρο κυριαρχίας τῶν ἀντίθεων δυνάμεων, καί ἀποτρέποντας τήν ἐπιστροφή στό χάος πού ἐπικρατοῦσε πρὶν ἀπό τή δημιουργική ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ. Μέ τήν ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ, τά ὕδατα ὄχι μόνο δέν εἶναι πλέον ἀπειλητικά γιά τή ζωή, ἀλλά καθίστανται εὐεργετικά γιά τή συντήρησή της (στχ 10-13).

Ἀσφαλῶς τό κύριο ἐνδιαφέρον τοῦ ποιητῆ ἐπικεντρώνεται στόν ἄνθρωπο, στόν ὁποῖο ὁ Θεός παρέχει ὄχι μόνον τά ἀπαραίτητα γιά τή διατροφή καί τή συντήρησή του, «ψωμί πού δύναμη τοῦ δίνει»

(σтч 15γ), ἀλλά καί γιά τήν εὐχαρίστησή του «κρασί πού δίνει χαρμονή» καί «λάδι πού κάνει λαμπερό τό πρόσωπό του» (σтч 15αβ). Ταυτόχρονα ὁμως φροντίζει καί γιά τά δένδρα τοῦ δάσους (σтч 16), ἀλλά καί γιά ζῶα (σтч 14), ἀκόμα καί γιά ἐκεῖνα πού ὁ Νόμος ἀπαγορεύει στόν ἄνθρωπο νά τά τρώει (σтч 17-18).

Στήν πέμπτη στροφή (σтч 19-23) ὁ ποιητής ἀναφέρεται στόν ρόλο τῶν οὐρανίων σωμάτων, μέ τρόπο ἀνάλογο πρὸς ἐκεῖνον πού περιγράφεται στήν τέταρτη μέρα τῆς δημιουργίας (Γεν α' 14-19). Ἡλιος καί σελήνη δέν εἶναι θεότητες οὔτε ἀσκοῦν κάποια ἐπίδραση στή μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπό τόν Θεό, ὥστε νά μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά διακρίνει τήν ἐναλλαγή τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, νά καθορίζει τίς γιορτές καί νά προγραμματίζει τίς δραστηριότητές του. Στή φράση τοῦ σтч 23 «ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καί ἐπὶ τήν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας» θά πρέπει πιθανότατα νά ἀναζητηθεῖ ἡ σύνδεση τοῦ συγκεκριμένου ψαλμοῦ μέ τήν ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ἡ νύχτα ἀνήκει στό ἄγρια θηρία (σтч 20-22).

Ὁ σтч 24 «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας, ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου», μέ τόν ὁποῖο ὀλοκληρώνεται ἡ πέμπτη στροφή καί ἀρχίζει ἡ ἐπόμενη (σтч 25-26), συνοψίζει ὅλο τό περιεχόμενο τοῦ ψαλμοῦ, καί γι' αὐτό κατά τή λειτουργική ἀπαγγελία του στόν Ἑσπερινό ὁ στίχος ἐπαναλαμβάνεται καί στό τέλος τῆς ἀπαγγελίας. Ἀπό τόν κόσμο τῆς ξηρᾶς, ὁ ποιητής στρέφει τό βλέμμα πρὸς τή μεγάλη καί ἀπέραντη θάλασσα, ἐκφράζοντας τόν

θαυμασμό του γιά τό πλῆθος τῶν πλασμάτων πού ὑπάρχουν ἐκεῖ. Ὅπως καί κατά τήν πέμπτη μέρα τῆς δημιουργίας (Γεν α' 20-23) ὁ ποιητής δέν περιορίζεται στόν θαυμασμό γιά τό πλῆθος τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τονίζει ὅτι ἀκόμη καί ὁ «δράκων», τό μεγάλο κῆτος, προέρχεται ἀπό αὐτόν. Ἡ ἰδιαιτέρα σημασία τῆς ἐπισήμανσης αὐτῆς γίνεται κατανοητή, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἡ λέξη τοῦ πρωτότυπου ἐβραϊκοῦ κειμένου, πού ἐδῶ ἀποδίδεται ὡς «δράκων», εἶναι «Λεβιάθαν» καί δηλώνει ἕνα μυθικό τέρας, πού σύμφωνα μέ τίς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς προσωποποιοῦσε τίς ἀντίθεες δυνάμεις τοῦ χάους. Κατατάσσοντας ἡ ἀφήγηση τῆς Γενέσεως γιά τή δημιουργία (1:21), ὅπως καί ὁ ψαλμωδός ἐδῶ, τά κῆτη στό δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ ἀποκλείει ὅποιαδήποτε ἀναλογία τῆς βιβλικῆς δημιουργίας μέ τίς κοσμογονίες τοῦ πολιτισμικοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἰσραήλ, οὐσιῶδες στοιχεῖο τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ὁ ἀγῶνας τοῦ δημιουργοῦ θεοῦ μέ κάποιον θαλάσσιο δράκοντα.

Ὅλα τά πλάσματα σέ ξηρά καί θάλασσα ἐξαρτοῦν τήν ὑπαρξή τους ἀπό τήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ (σтч 27-30). Ἀπό τό δεύτερο ἡμιστίχιο τοῦ σтч 28 περιγράφεται ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὁ Θεός συντηρεῖ ὀλόκληρη τή δημιουργία του, κάτι πού δίνει τήν ἀφορμή στόν ποιητή νά ξεσπάσει σέ μία μεγαλειώδη δοξολογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Δημιουργοῦ (σтч 31-34). Αὐτοί οἱ στίχοι κατά τούς πανηγυρικούς Ἑσπερινούς φάλλονται μελωδικά συνοδευόμενοι ἀπό στίχους πού δοξολογοῦν τήν Ἁγία Τριάδα. Ἀπό τήν πρώτη λέξη τοῦ σтч 28β οἱ στίχοι αὐτοί εἶναι

γνωστοί στή γλῶσσα τῶν ἱεροψαλτῶν μέ τό ὄνομα «Ἀνοιξαντάρια».

Αὐτή ἡ σύνδεση στή λειτουργική πράξη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς συντήρησης τῆς δημιουργίας μέ τήν πίστη στήν Ἁγία Τριάδα δέν εἶναι τυχαία. Ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης γράφει πῶς ὁ Θεός «ἀγάπη ἐστι» (1 Ἰω 4:8,16). Ἡ ἀγάπη δέν εἶναι ἕνα χαρακτηριστικό τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Θεοῦ, ἀλλά εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Ἡ διατύπωση αὐτή θά ἦταν ἀδύνατη ἂν ὁ Θεός ἦταν μονάδα, ἦταν ἄτομο. Ὁ Θεός, δηλαδή, δέν εἶναι ἕνα ὄν κλεισμένο στόν ἑαυτό του, ἀλλά εἶναι μία κοινωνία τριῶν προσώπων. Ἕνας θεός-μονάδα σημαίνει ἕνας θεός μέ χαρακτηριστικά ἀτόμου· εἶναι κλεισμένος στόν ἑαυτό του καί ὑπάρχει χωρίς ὅποιαδήποτε σχέση μέ ὅτιδήποτε. Εἶναι προφανές ὅτι ἕνας τέτοιος θεός κάθεται μεγαλοπρεπῆς στόν θρόνο του καί δέν ἐνδιαφέρεται νά ἀκούσει, ἀλλά οὔτε καί μπορεῖ νά ἀκούσει κανέναν. Ἀντίθετα, ἕνας θεός-τριάδα σημαίνει ἕνας θεός

κοινωνία προσώπων· τό κάθε πρόσωπο εἶναι στραμμένο πρὸς τό ἄλλο καί ὑπάρχει σέ σχέση μέ τό ἄλλο. Τό κάθε πρόσωπο εἶναι σέ τέτοιο βαθμό ἀπαλλαγμένο ἀπό ἀτομικά ἐνδιαφέροντα καί ἐπιδιώξεις, ὥστε ἡ θεότητα νά παραμένει μία, εἶναι ἕνας θεός καί ποτέ δέν διαιρεῖται σέ τρεῖς θεούς. Αὐτονόητο, λοιπόν, εἶναι ὅτι ἕνας τέτοιος θεός, ἕνας θεός κοινωνία προσώπων μπορεῖ νά στρέφει τό πρόσωπό του πρὸς τά ἔξω, πρὸς τόν κόσμο, νά ἔρθει, δηλαδή, σέ κοινωνία μέ ἄλλα πρόσωπα. Γι' αὐτό οἱ χριστιανοί θεωροῦν ὅτι βρίσκονται συνεχῶς «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», ἐνῶ ὅταν ὁ Θεός «ἀλλοῦ τό πρόσωπό του στρέφει, τά πάντα συγκλονίζονται» (στχ 29α).

Σέ ἕναν τέτοιο κόσμο πλημμυρισμένο ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δέν ἔχει θέση ἡ ἁμαρτία, ἡ ἀπόρριψη δηλαδή τῆς θείας φροντίδας καί ἡ ἐμμονή στήν ἄρνηση τῆς ἀγάπης του, καί μέ αὐτήν τήν εὐχή ὀλοκληρώνει ὁ ψαλμωδός τό ποίημά του (στχ 35).



Γεώργιος Ἰακωβίδης,
Παιδικό κοντσέρτο
(1884-1890)



Γεώργιος Ἰακωβίδης,
Παιδική συναυλία
(1900)



84. Γνωρίσαμε τόν Χριστό κατά σάρκα; (Β΄ Κορ. 5,16)

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου
Ἐφημ. Ἰ. Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Π. Φαλήρου, Ἰ. Μ. Νέας Σμύρνης

Τήν κορυφαία ἑορτή τῆς Χριστιανοσύνης, τά Χριστούγεννα, ἑορτάζουμε τήν κατά σάρκα γέννηση τοῦ Κυρίου μας καί ὁ ἐκκλησιαστικός λόγος ἐστιάζει στήν κένωση τοῦ Θεοῦ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὅτι τά ἀπαρνήθηκε ὅλα καί προσέλαβε μορφή δούλου (Φιλ. 2,7). Στή θεολογία τοῦ Παύλου, ὅπου ὀμιλεῖ ἐμφατικά γιά τήν καταλλαγή καί τή συμφιλίωση πού συντελέσθηκε μέ τόν Θεό μέσω τοῦ Χριστοῦ, λέγεται ὅτι «εἰ δέ καί ἐγνώκαμεν κατά σάρκα Χριστόν, ἀλλά νῦν οὐκέτι γινώσκομεν» (Β΄ Κορ. 5,16). Αὐτή ἡ ἀναφορά του γιά τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ σχετίζεται εἰδικότερα μέ τή διδασκαλία του ὅτι Μεσσίας εἶναι ὁ Ἰησοῦς, χωρίς νά παραθεωροῦμε τίς ὑπόλοιπες παύλειες χριστολογικές ὀψεις: Χριστός Μεσσίας, Ἰησοῦς ὁ Κύριος, Ἰησοῦς ὡς Υἱός τοῦ Θεοῦ, Χριστός ὡς ἔσχατος Ἀδάμ κ.ἄ.

Ἀναμφίβολα, γιά τόν ἀπόστολο Παῦλο, Ἐκεῖνος πού ἔχει ἀναστηθεῖ ἀπό τούς νεκρούς καί ἀνυψώθηκε στόν οὐρανό καί τώρα βασιλεύει ὡς Μεσσίας ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ Πατρός, δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τόν Ἰησοῦ ἐκ τῆς Ναζαρέτ. Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος γνωρίζει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Ἰσραηλίτης (Ρωμ. 9,5), ἀπό τή βασιλική γενιά τοῦ Δαβίδ, «τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυίδ κατά σάρκα» (1,3), ὁ ὁποῖος ἔζη-

σε κάτω ἀπό τόν Νόμο, «ἐξαπέστειλεν ὁ Θεός τόν υἱόν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον» (Γαλ. 4,4), ὅτι εἶχε ἀδελφό τόν Ἰάκωβο (Γαλ. 1,19), ὅτι ἔγινε γιά χάρη μας φτωχός (Β΄ Κορ. 8,9), πού δέν ἔζησε γιά νά εὐαρεστήσει τόν ἑαυτό του, ἀλλά τούς συμπατριώτες του Ἰουδαίους, «τῷ πλησίον ἀρεσκέτω... καί γάρ ὁ Χριστός οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν» (Ρωμ. 15,2-3), ὅτι εἶχε δώδεκα μαθητές (Α΄ Κορ. 15,5), ὅτι τή νύχτα πού ἦταν νά παραδοθεῖ τέλεσε τό εὐχαριστήριο δεῖπνο (11,23 ἔξ.), καί τέλος σταυρώθηκε, τάφηκε καί ἀναστήθηκε ἀπό τούς νεκρούς (Β΄ Κορ. 1,3,4 Ἀ΄ Κορ. 15,4 κ.ἄ.).

Ὁ θεοκήρυκας Παῦλος εἶναι ἐξοικειωμένος καί μέ τίς παραδόσεις γιά τόν χαρακτήρα τοῦ Ἰησοῦ. Ἀναφέρεται στίς ἀρετές πού τόν διακρίνουν, «τῆς πραότητος καί ἐπιεικείας τοῦ Χριστοῦ» (Β΄ Κορ. 10,1), γιά τήν ὑπακοή του στόν Θεό (Ρωμ. 5,19), γιά τήν ὑπομονή του (Β΄ Θεσ. 3,5), γιά τή χάρη του, «γινώσκετε γάρ τήν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Β΄ Κορ. 8,9), γιά τήν ἀγάπη του, «τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπό τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ» (Ρωμ. 8,35), γιά τήν ἀπόλυτη αὐταπάρνησή του, «σχήματι εὐρεθεῖς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτόν» (Φιλ. 2,9 ἔξ.), γιά τή δικαίωση-σωτήριο ἔργο του (Ρωμ.

5,18), «τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν» (Β' Κορ. 5,21). Ὀφείλουμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι αὐτές οἱ ἀναφορές εἶναι ἱστορικά ὀρθές, γιατί ὅλοι αὐτοὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ δὲν προέρχονται ἀπὸ κάποια γνωστὴ ἑβραϊκὴ εἰκόνα περὶ τοῦ Μεσσία, καθὼς δὲν ὑπῆρχαν σχετικά ἑβραϊκὰ συγγράμματα πού θά μπορούσαν νὰ δώσουν στὸν Παῦλο ἕνα περιγράμμα μιᾶς μεσσιανικῆς ὑπαρξῆς, τέτοιας εὐαισθησίας, ἀγάπης καὶ χάριτος.

Ὡστόσο, ἡ σύγχρονη συζήτηση γιὰ τὸν Ἰησοῦ διχοτομεῖ τὸ πρόσωπό του σέ ἱστορικό Ἰησοῦ καὶ σέ ἐξυψωμένο ἢ κηρυγματικό Χριστό, προσπαθώντας νὰ ἀναζητήσει ἀπαντήσεις τοῦ Παύλου σέ ἐρωτήσεις πού ἐκεῖνος ποτέ δὲν ἔθεσε. Οἱ σύγχρονοι μελετητές παραβλέπουν τὰ ἀνωτέρω καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Παῦλος δὲν παρέχει κανένα βιογραφικό στοιχεῖο γιὰ τὸν Ἰησοῦ ἢ ὅτι ἐνδιαφέρεται ἐλάχιστα γιὰ τὴ ζωὴ, τὰ λόγια καὶ τίς πράξεις του. Φθάνουν ἔως τοῦ σημείου νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ «ἱστορικός Ἰησοῦς» χάθηκε πίσω ἀπὸ τὴν ὀπτική τῆς μεταμορφωτικῆς δυνάμεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως, πού μετασχημάτισε ἕναν Ἑβραῖο προφήτη σέ ἑνσαρκωμένο Θεό. Γιὰ ἄλλους τῆς ριζοσπαστικῆς κριτικῆς, ποτέ δὲν ὑπῆρξε ἕνας «ἱστορικός Ἰησοῦς», δηλαδή αὐτός πού νὰ εἶναι ἄνθρωπος, διότι μέσα ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια παρουσιάζεται ὁ Ἰησοῦς νὰ διαθέτει θεϊκὴ αὐτοσυνειδησία, γεγονός πού ἀντιπροσωπεύει μιὰ πραγματικὴ διάσταση τοῦ Ἰησοῦ. Ὡστόσο, ὁ Παῦλος γνωρίζει ἀπὸ τὴν παράδοση γιὰ

τὴν ἐπίγεια ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ, ἐπειδὴ ὅμως ἡ δική του προσωπικὴ ἐμπειρία δὲν εἶναι μέ τὸν λεγόμενο «Ἰησοῦ τῆς ἱστορίας», ἀλλὰ μέ τὸν ἀναστημένο Κύριο, εἶναι ἰκανὸς ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Πνεύματος νὰ καταγράψει τὰ εὐεργετικά ἀποτελέσματα τοῦ θεοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ.

Στὸ Β' Κορ. 5,16 πολλοὶ μελετητές ἔχουν δεῖ μιὰ σκόπιμη ἀντίθεση μεταξύ τοῦ «ἱστορικοῦ Ἰησοῦ» καὶ τοῦ ἐξυψωμένου Χριστοῦ, δηλ. μεταξύ τῆς ἀξίας τῆς γήινης ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ σέ ἀντίθεση μέ τὴ μετέπειτα θέση τοῦ Χριστοῦ ἐν οὐρανοῖς. Τὸ σκάνδαλο τῆς θεανθρωπότητος τοῦ Ἰησοῦ, νὰ εἶναι Θεός καὶ νὰ ἔχει ταυτόχρονα ὑλικὸ καὶ περατὸ σῶμα, δὲν ἐκδηλώθηκε μόνο μέ τίς ἀρχαίες αἰρέσεις τοῦ νεστοριανισμοῦ καὶ τοῦ μονοφυσιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ μέ πρόσφατους ἐρευνητές, οἱ ὁποῖοι ἐπιμένουν στὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν Χριστό κατὰ σάρκα καὶ στὸν Χριστό πού διακηρύσσεται στὸ κήρυγμα, δηλ. τὸν «κηρυγματικό Χριστό». Οἱ τελευταῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστη δὲν γνωρίζει οὔτε χρειάζεται τὸν «ἱστορικό Ἰησοῦ» καὶ ὅτι ὁ Χριστός κατὰ σάρκα εἶναι μόνο ἕνα φαινόμενο τῆς ἱστορίας καὶ πρέπει νὰ παραμείνει στὸν 1^ο αἰώνα.

Πραγματικὴ «μωρία» θά θεωροῦσε τίς ἀνωτέρω ἀποκλίσεις ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος στέκεται στὴν ἐσχατολογικὴ ἔννοια τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ, χωρὶς νὰ παραθεωρεῖ τὴν ἐμπειρία τῆς σαρκώσεώς του καὶ τὴν ἐνανθρώπησή του ὡς τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μεσσία.

ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ: Β. Τσάκωνας, *Τὸ φιλολογικὸν καὶ θεολογικὸν πρόβλημα τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον: Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρευναν καὶ κατανόησιν τῆς ἀνωτέρας Χριστολογίας τοῦ Ἀπ. Παύλου ὑπὸ τὸ φῶς τῶν συγχρόνων αὐτῷ φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν ρευμάτων*, Ἀθήνα: χ.ἔ., 1982. Ν. Τ. Wright, *Ἀπόστολος Παῦλος: Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του*, μτφ. Σ. Δεσπότης, Ἀθήνα: Οὐρανός 2019.



62. Βασικά θέματα τῆς κατήχησης Ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας

Πρωτ. Ἀλέξανδρου Καριώτογλου

Τό μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος ἀρχίζει μέ τόν ἴδιο τρόπο πού ἀρχίζει ἡ Θ. Λειτουργία. «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...». Εἶναι ὅ,τι ἀπέμεινε ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὅπου τό Βάπτισμα ἐτελεῖτο μέσα στή Θ. Λειτουργία. Ὅφειλω λοιπόν νά τό γνωστοποιήσω στόν κόσμον καὶ νά γνωρίζει ὅτι εἰσερχόμαστε στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Μιά σειρά ἀπό δεήσεις, τά εἰρηνικά, παρακαλοῦν τόν Κύριο νά ἀγιασθεῖ τό νερό τῆς κολυμβήθρας «τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ καὶ ἐπιφοιτήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», δηλώνοντας μέ τόν τρόπο αὐτό ὅτι τό μυστήριο ξεκινᾷ μέ τήν εὐλογία τοῦ νεροῦ. Τό νερό δέν εἶναι ἀπλῶς ἓνα ξεχωριστό «ὕλικό», ἀλλά εἶναι τό «ὕλικό» πού ἀντιπροσωπεύει καὶ ὁλόκληρη τήν κτίση, ὄντας τό σημάδι καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἴδιου τοῦ κόσμου. «Ἡ εὐλογία τοῦ νεροῦ», σημειώνει ὁ π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν «σημαίνει τή λύτρωση ἢ τήν ἐπιστροφή τῆς ὕλης σέ αὐτό τό ἀρχικό καὶ οὐσιαστικό νόημα. Μέ τήν ἀποδοχή τοῦ Βαπτίσματος ἀπὸ τόν Ἰωάννη ὁ Χριστός ἀγίασε τό νερό -τό ἔκανε νερό τοῦ ἐξαγνισμού καὶ τῆς συμφιλίωσης μέ τό Θεό. Τήν ὥρα ἐκείνη, καθώς ὁ Χριστός ἔβγαινε ἀπὸ τό νερό, γίνανε τά Θεοφάνεια -τό καινούργιο καὶ λυτρωτικό φανέρωμα τοῦ Θεοῦ- καὶ

τό πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, πού στήν ἀρχή τῆς δημιουργίας "ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος", ἔκανε τό νερό -δηλαδή τόν κόσμον- αὐτό πού Ἐκεῖνος τό εἶχε κάνει ἀπὸ τήν ἀρχή» (Alex. Schmemman, *Πά νά ζήση ὁ κόσμος*, Ἀθήνα: Δωδώνη 1970, σ. 116).

Ἡ εὐχή ἀγιασμοῦ τοῦ νεροῦ κάνει μία ἀναδρομή στά θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος «παραγαγὼν τὰ σύμπαντα» συνέχει τήν κτίση καὶ τῇ αὐτοῦ προνοίᾳ διοικεῖ τόν κόσμον, Αὐτόν πού «τρέμουσιν αἱ νοεραὶ πᾶσαι Δυνάμεις, ὑμνεῖ ὁ ἥλιος, δοξάζει ἡ σελήνη, ἐντυγχάνει τὰ ἄστρα, ὑπακούει τὸ φῶς, φρίπτουσιν ἄβυσσοι, δουλεύουσιν αἱ πηγαί».

Ταυτόχρονα παρακαλεῖ ὁ ἱερέας νά συντριβοῦν «ὑπὸ τήν σημείωσιν τοῦ τύπου τοῦ τιμίου Σταυροῦ ... πᾶσαι αἱ ἐναντίαι δυνάμεις». Ἡ κεντρικὴ αἴτηση πρὸς τόν Κύριον συνοψίζεται στό τέλος τῆς εὐχῆς: « Ἐπιφάνηθι, Κύριε, καὶ δὸς μεταποιηθῆναι τὸν ἐν αὐτῷ βαπτιζόμενον, εἰς τὸ ἀποθέσθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἐνδύσασθαι δὲ τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν, ἵνα γενόμενος σύμφυτος τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου (τοῦ Χριστοῦ) διὰ τοῦ Βαπτίσματος, κοινωνὸς καὶ τῆς ἀναστάσεώς σου γένηται, καὶ φυλάξας τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ αὐ-

ξήσας τὴν παρακαταθήκην τῆς χάριτος, δέξεται τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως καὶ συγκαταριθμηθῆ τοῖς πρωτοτόκοις, τοῖς ἀπογεγραμμένοις ἐν οὐρανῶ..».

Μέ τὸ Βάπτισμα δηλαδή πραγματοποιεῖται ἡ μεταποίησις τοῦ βαπτιζομένου ἀπὸ τὴν κατάστασι τῆς παλαιότητος, χαρακτηριστικὸ τοῦ μεταπτωτικοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶναι βουτηγμένος στὴ φθορά καὶ τὴν ἐπιθυμία κάθε ἀπάτης, στὴν κατάστασι τῆς ἀνακαίνισις τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀνάστασις του. Μέ ποιὸ τρόπο; Μέ τὸν ἴδιον τρόπο πού καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς χάρισε μία καινούργια ζωὴ βγαίνοντας ἀπὸ τὸν τάφο, δηλαδή ἀπὸ τὸν θάνατον. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Βάπτισμα χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν πιὸ πάνω εὐχὴ ὡς «ὁμοίωμα θανάτου». «Γιατί;» ἀναρωτιέται ὁ π. Σμέμαν· «Γιατί ἡ καινούργια ζωὴ πού ὁ Χριστὸς δίνει σέ ὅσους πιστεύουν σέ Ἐκεῖνον, φεγγοβόλησε ἀπὸ τὸν τάφο...Μονάχα σάν παρατήσουμε λεύτερα, ὀλοκληρωτικά, δίχως ὄρους, τὴν αὐτάρκεια τῆς ζωῆς μας καὶ ἀποθέσουμε ὀλόκληρο τὸ νόημά της στό Χριστό, μᾶς παρέχεται "ἡ καινότητις τῆς ζωῆς" -πού σημαίνει καινούργια κατοχή τοῦ κόσμου ἢ ἀπόκτησις τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὁ κόσμος τότε γίνεται ἀληθινά τὸ μυστήριον τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, τὸ μέγαλωμα τῆς Βασιλείας καὶ τῆς αἰώνιας ζωῆς. Γιατί ὁ Χριστὸς "ἐγε-

θεῖς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος Αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει". Ἔτσι τὸ Βάπτισμα εἶναι ὁ θάνατος τῆς ἐγωπάθειας καὶ τῆς αὐτάρκειας, καὶ εἶναι τὸ "ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ", ἐπειδὴ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι τούτη ἡ δίχως ὄρους αὐτοπαράδοσις» (Alex. Schmemman, ὁ.π., σ. 118-119).

Μετά τὴν ἀνάγνωσι τῆς κύριας εὐχῆς γιὰ τὸν ἁγιασμό τοῦ νεροῦ γίνεται ἡ ἀνάγνωσι τῆς εὐχῆς τῆς εὐλογίας τοῦ ἐλαίου, μέ τὸ ὁποῖο θά ἀλειφθῇ ὁ βαπτιζόμενος. Τὸ λάδι εἶναι σύμβολο εἰρήνης καὶ σωτηρίας. Στὴν εὐχὴ γίνεται ἀναφορὰ στό «κάρφος ἐλαίας», τὸ ὁποῖο σημαίνει τὴν παύσι τῆς ἀναστάτωσης πού ἐπέφερε ὁ κατακλυσμὸς καὶ ὑπενθυμίζεται ὁ ρόλος τοῦ καρποῦ τῆς ἐλιάς σέ πολλὰ μυστήρια «ὥστε γενέσθαι αὐτὸ χρίσμα ἀφθαρσίας, ὄπλον δικαιοσύνης, ἀνακαινισμὸς ψυχῆς καὶ σώματος, πάσης διαβολικῆς ἐνεργείας ἀποτρόπαιον, εἰς ἀπαλλαγὴν κακῶν πάντων τοῖς χριστομένοις αὐτὸ ἐν πίστει ἢ καὶ μεταλαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ».

Ταυτόχρονα θά μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία δανείστηκε τὴν εἰκόνα τῶν ἀθλητῶν τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι εἰσέρχονταν στό στάδιο γυμνοὶ καὶ ἀλειμμένοι μέ λάδι, γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ οἱ βαπτιζόμενοι εἰσέρχονται γυμνοὶ καὶ ἀλειμμένοι μέ λάδι γιὰ νὰ ξεκινήσουν τὸν ἄθλον τοῦ βίου τους ὡς χριστιανοί.



Γεώργιος Ἰακωβίδης,
Ὁ μικρὸς σαλπικτής
(λεπτομέρεια)



Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΚΣΤ΄ Τά ἱερά μυστήρια, Β΄

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Στή βιβλική γλώσσα (Παλαιά καί Καινή Διαθήκη) ὁ ὄρος «μυστήριον» σημαίνει τά μυστικά τοῦ Θεοῦ, πού προορίζονται νά ἀποκαλυφθοῦν στόν κατάλληλο καιρό καί στούς κατάλληλους ἀνθρώπους, ὅπως ἄλλωστε δηλώνει ἡ ἑβραϊκή λέξη *sōd* καί ἡ ἀντίστοιχη ἀραμαϊκή *rāz* (= πράγμα μυστικό). Πρόκειται γιά μυστικά πού ἀφοροῦν κυρίως τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἕνα σχέδιο πού ἀποκαλύπτεται σταδιακά στούς φίλους τοῦ Θεοῦ, τούς προφήτες, μέχρι νά ἀποκαλυφθεῖ πλήρως διά τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Αὐτή ἡ διδασκαλία εἶναι διάχυτη σέ ὅλη τή Ἁγία Γραφή, καί τήν βρίσκουμε διατυπωμένη στόν προφητικό λόγο: «οὐ μὴ ποιήσῃ Κύριος ὁ Θεὸς πρᾶγμα, ἐὰν μὴ ἀποκαλύψῃ παιδείαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς προφήτας» (Ἀμώς 3,7). Ἀνάλογη διατύπωση ὑπάρχει στήν ἐπισήμανση τοῦ Χριστοῦ ὅτι τά μυστικά τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτονται στούς φίλους του, στούς μαθητές του δηλαδή καί ὄχι σέ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς «λοιπούς» ὅπως τοὺς ἀποκαλεῖ: «Ἵμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι καί ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν» (Λουκ. 8,10). Στόν ἀπόηχο αὐτῶν τῶν δύο θεωρήσεων,

ὁ ἀποκαλυπτής Ἰωάννης θά ὀραματιστεῖ ὡς ἔσχατο τέλος τήν τελική ἀποκάλυψη τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ στούς δικαίους καί τοὺς ἁγίους τῆς Βασιλείας του: «...ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἑβδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλῃ σαλπίζειν, καί ἐτελέσθῃ τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ὡς εὐηγγέλισε τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς προφήτας» (Ἀποκ. 10,7).

Ἐνδιαφέρουσα ὅμως εἶναι ἡ ἀνάλυση τοῦ θέματος στή θεολογία τοῦ ἀποστόλου Παύλου, διά τῆς ὁποίας ἔχουμε καί τή γέφυρα πού συνδέει τό περιεχόμενο τοῦ ὄρου «μυστήριον» μέ τήν ἔννοια τῆς μυσσεως, προεκτείνοντας τήν κατανόησή του καί τό βίωμά του διά τῆς ταυτίσεως μέ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ: «... τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰῶνων καί ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης» (Κολ. 1,26-27). Ἔτσι συνδυάζονται ἀφ' ἐνός ἡ ἔννοια τῆς μυσσεως (ἀπό τό ρ. μῦεω, -ῶ), πού σημαίνει καθοδήγηση ὅσων θέλουν νά κατανοήσουν μυστικές ὑποθήκες καί πράγματα πού ἀφοροῦν τῇ Βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀποδοχή μιᾶς μυστικότητας (ἀπό τό ρ. μύω, πού σημαίνει κλείνω τοὺς σωματικούς

ὄφθαλμούς μου καθὼς καὶ τίς λοιπές αἰσθήσεις μου), ἡ ὁποία εἰσάγει τὴ συνθήκη τῆς ἐμπειρίας, τοῦ βιώματος καὶ τῆς ἄμεσης ἐπικοινωνίας. Καὶ πέραν τούτου, σημαίνει ὅτι κατέχω ἓνα μυστικό πού δέν τό συζητάω μέ ὄσους δέν ἀνήκουν στοὺς ἐπίσης κατέχοντες. Θυμίζω ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρχε ἓνα εἶδος ἀπαγόρευσης ὅσον ἀφορᾷ τὴν κοινοποίηση σέ κατηγόμενους καὶ σέ εἰδωλόλατρες τῆς ἐμπειρίας πού ζοῦσαν οἱ πιστοὶ κατὰ τὴ θεία Εὐχαριστία (βλ. Μ. Ἀθανασίου, Ἀπολογητικός Β', ΙΑ' 2: «Οὐ χρεῖ τὰ μυστήρια ἀμυήτοις τραγωδεῖν, ἵνα μὴ Ἕλληνες μὲν ἀγνοοῦντες γελῶσι, κατηγόμενοι δὲ περιεργοὶ γενόμενοι σκανδαλίζωνται»). Βλ. καὶ τό γνωστό τροπάριο τῆς Μ. Πέμπτης: «Τοῦ Δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ, σήμερον Ἰεὺ Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ Μυστήριον εἶπω, οὐ φίλημα σοὶ δώσω, καθάπερ ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ὡς ὁ Ἀηστὴς Ὁμολογῶ σοί· Μνήσθητί μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου».

Αὐτὴ ἡ μυστικότητα τῶν μυστηρίων χαρακτηρίζε πάντοτε τὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, γιατί ἡ κατανόηση τοῦ οὐσιαστικοῦ περιεχομένου τους δέν προσεγγίζεται μέ τίς φυσικὲς ἀντιληπτικὲς ἰκανότητες τοῦ ἀνθρώπου, παρά τίς ὅποιες ἀναλύσεις ἔχουν ἐπιχειρηθεῖ μέχρι σήμερα. Θυμίζω, στό σημεῖο αὐτό, ὅτι κατὰ τὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ νοεῖται ὡς ἀκαταληψία (βλ. τὴ διατύπωση τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ: «Ἄπειρον τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον, καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτόν, ἡ ἀπειρία καὶ ἡ ἀκαταληψία», Ἐκδοσις ἀκρι-

βῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, 4,2), πού σημαίνει ὅτι μόνον ἡ σχέση μέ τόν Θεό, δηλαδή μέ τόν Χριστό, μᾶς ἐπιτρέπει νά κοινωνοῦμε μαζί του καὶ νά βιώνουμε τὴν παρουσία του, τὴν ὁποία ἀκριβῶς ὁ ἀπόστολος Παῦλος χαρακτηρίζει μυστήριο: «...εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοί» (Κολ. 2,2-3).

Μέ βάση τὰ παραπάνω, ἡ Ἐκκλησία πολὺ νωρὶς ἀντελήφθη ὅτι τό εἶναι τῆς, ἡ ταυτότητά τῆς δηλαδή, ἀναδύεται καὶ ἀναπαύεται στό Κυριακό τῆς δεῖπνο, στό δεῖπνο τῆς θείας Λειτουργίας πού ἀποτελεῖ συγχρόνως δεῖπνο τῆς θείας Βασιλείας. Σ' αὐτὴ τὴν πράξη τῆς ἀναίμακτης θυσίας πού ἐπιτελεῖται ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἔζησε καὶ ζεῖ τὴν ἀποκάλυψη ὅλων τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ. Ἡ μετοχή σ' αὐτές τίς ἀποκαλύψεις νοεῖται ὡς βιούμενη πραγματικότητα πού δέν εἶναι δυνατόν νά περιοριστεῖ σέ διατυπώσεις καὶ ἀναλύσεις, γιατί δέν προσεγγίζεται μέ τίς νοητικὲς ἰκανότητες πού διαθέτουμε. Γιά δύο λόγους μάλιστα διατυπώνει τὴν ἐμπειρία τῆς αὐτῆς ἀπλώνοντας τό ἓνα μυστήριο τῆς θείας εὐχαριστίας σέ πληθυντικὸ ἀριθμὸ – «τά μυστήρια». Ὁ ἓνας εἶναι ὅτι ἀντιλαμβάνεται τόν μεταβληθέντα ἄρτο καὶ οἶνο σέ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ ὡς δύο συνθήκες πού συντρέχουν στὴ σωτηρία τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ὅπως διατυπώνεται στὴ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, στό προοίμιο τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου μετὰ τὸν καθαγιασμό: «Αὐτὸν οὖν παρακαλέσωμεν, ὅπως καταξιώσῃ ἡμᾶς τῆς κοινωνίας καὶ μεταλήψεως τῶν ἁγίων αὐτοῦ μυστηρίων, τοῦ

ἀχράντου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Ἡ μία συνθήκη εἶναι τό πάθος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὅπου ἐκουσίως ἔχυσε τό αἷμα του «ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς», καί ἡ ἄλλη ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὑλική καί πνευματική φύση, τοῦ ἐνωμένου πλέον μέ τῆ θεότητα στό πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ δεύτερος λόγος τῆς ἀναγωγῆς τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας σέ πολλά μυστήρια, εἶναι γιατί διά τῆς παρουσίας τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ ἀνάμεσά μας καί τῆς κοινωνίας μαζί του ἀποκαλύπτονται ὅλα τά μυστήρια τῆς θεότητας, ἰδιαίτερα τό μυστήριο τῆς εὐσεβείας, ὅπως διατυπώνεται ἀπό τόν ἀπόστολο Παῦλο: «... καί ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν Πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήθη ἐν δόξῃ» (Α΄ Τιμ. 3,16).

Θυμίζω τίς στιγμές πού στή θεία Λειτουργία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου (ἀνάλογα καί τοῦ Μεγάλου Βασιλείου), ὁ προεστώς τῆς θείας Εὐχαριστίας ἐκφέρει τὴν ἐπισήμανση ὅτι πρόκειται γιά μυστήρια καί ὄχι γιά μυστήρια:

α) Πρὸ τῆς Μεγάλης Εἰσόδου, ἐνῶ ψάλλεται ὁ χερουβικός ὕμνος: «... δὸς αὐτοῖς πάντοτε μετὰ φόβου καί ἀγάπης λατρεύειν σοι, ἀνενόχως καί ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἁγίων σου Μυστηρίων καί τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας ἀξιωθῆναι».

β) Πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως τῆς Κυριακῆς προσευχῆς: «Καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καί φρικτῶν

Μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καί πνευματικῆς Τραπέζης μετὰ καθαροῦ συνειδότος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς Πνεύματος Ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν, εἰς παρησίαν τὴν πρὸς σέ, μήηεις κρῖμα ἢ εἰς κατάκριμα».

γ) Εὐχαριστία πρὸ τῆς Ἀπόλυσης: «Ὁρθοί. Μεταλαβόντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων καί ζωοποιῶν, φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ Μυστηρίων, ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ» Καί: «Εὐχαριστοῦμέν σοι, Δέσποτα φιλόανθρωπε, εὐεργέτα τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὅτι καί τῇ παρουσίᾳ ἡμέρα κατηξίωσας ἡμᾶς τῶν ἐπουρανίων σου καί ἀθανάτων μυστηρίων».

Μποροῦμε τώρα νά κατανοήσουμε τίς ἐπισημάνσεις πού καταθέτει ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας γιά τὴ θέση τῆς θείας Λειτουργίας στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας:

α) «Σημαίνεται δὲ ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς μυστηρίοις [= Εὐχαριστία] οὐχ ἐν συμβόλοις [...] Οὐ γὰρ ὀνόματος ἐνταῦθα κοινωνία μόνον ἢ ἀναλογία ὁμοιότητος, ἀλλὰ πράγματος ταυτότης. Καί γὰρ σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ τὰ μυστήρια» (Ἐρμηνεία εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν, ΛΗ', 6, PG 150, 452 ἐξ).

β) «Ἡ γὰρ τῆς τραπέζης ἐπαγγελία τῷ Χριστῷ μὲν ἡμᾶς, ἡμῖν δὲ τὸν Χριστὸν ἐνοικίζει» (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, 4, PG 150, 584B).

γ) «Διὰ ταῦτα καί τοῖς ἄλλοις μυστηρίοις τὸ τελεῖοις εἶναι παρέχεται μόνη τελετῶν ἡ Εὐχαριστία» (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, 4, PG 150, 585B).



Περί τοῦ «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν...»

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ
Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἑρώτηση: Ποιά εἶναι ἡ ὀρθή γραφή στήν παρακάτω σύντομη προσευχή: «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς» ἢ «ἐλέησον καί σῶσον ἡμᾶς»; Πότε χρονολογεῖται ἡ προσευχή αὐτή στίς δύο ἐκδοχές της; Ἐπίσης, ἂν βρισκόμαστε σέ γυναικεῖο μοναστήρι καί ἱερουργοῦμε, δέν πρέπει νά ποῦμε «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων μητέρων ἡμῶν...»;

π.Β.Τ.

Ἡ φράση γιά τήν ὁποία γίνεται λόγος στό ὡς ἄνω ἐρώτημα ἀποτελεῖ ἀκροτελεύτιο στίχο στήν Ἀπόλυση τῶν Ἀκολουθιῶν. Ἐπισφραγίζεται ἔτσι τό τελευταῖο τμήμα κάθε Ἀκολουθίας καί δῆ τῆς θείας Λειτουργίας. «Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἱερέως ἐν τῷ τέλει πάσης προσευχῆς καί ἱεροπραξίας καί δῆ καί τῆς Λειτουργίας ἐκφωνούμενον Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐστὶ τὸ ἐπισφράγισμα»¹. Ὁ μακαριστός καθηγητῆς Ἰωάννης Φουντούλης, χωρὶς νά ἀρνεῖται αὐτόν τόν χαρακτηριστῆρα, θεωρεῖ ὀρθότερο τόν παραλληλισμό τῆς φράσης «Δι' εὐχῶν...» «πρὸς τοὺς πολυχρονισμούς τῶν λειτουργῶν, πού κατὰ τήν νεωτέρα πράξη λέγονται στίς ἐνορίες, ὅπως "Τὸν εὐλογοῦντα καί ἁγιάζοντα ἡμᾶς..." ἢ "Τὸν δεσπότην καί ἀρχιερέα ἡμῶν..."»². Σέ ἄλλη δέ ἀναφορά του στό θέμα αὐτό, ἀφοῦ ἐπισημαίνει τήν ἐκ τῆς μοναχικῆς λατρείας καί ζωῆς προέλευση τοῦ «Δι' εὐχῶν ...», σημειώνει ὅτι πρόκειται γιά ἓνα εἶδος φιλοφρονήσεως, χαιρετισμοῦ καί εὐχῆς σέ διάφορες μάλιστα παραλλαγές («Δι' εὐ-

χῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν – τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν – τοῦ ἁγίου δεσπότη ἡμῶν»)³. Παραλληλίζεται μάλιστα μέ τό «Τῆς ἀρχιερωσύνης σου μνησθεῖ Κύριος ὁ Θεός...» κατὰ τῆ Μεγάλη Εἵσοδο⁴.

Ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης ἐξηγώντας τό «Δι' εὐχῶν...» ὡς τρόπο ἑναρξῆς τῶν Ἀκολουθιῶν ἀπόντος Ἱερέως γράφει ὅτι «διὰ τῶν εὐχῶν τῶν Πατέρων τὸν Χριστὸν ἐλεῆσαι ἐπικαλεῖται, ταπεινόμενος ἐν Χριστῷ καί μὴ θαρρῶν ἑαυτῷ, ἀλλὰ τὰς εὐχὰς τῶν Πατέρων ἐπικαλούμενος ἐν οἷς εἰσιν ἀρχιερεῖς τε καί ἱερεῖς, ἀλλὰ καί ὁ τῶν ἁγίων ἅπας χορός, οὓς καί Πατέρας κατονομάζει» (Συμεὼν Θεσσαλονίκης, *Διάλογος...*, ΤΕ', PG 155, 557B). Εἶναι σαφές ὅτι ὁ ἅγιος Συμεὼν διευρύνει τήν ἔννοια τοῦ «Δι' εὐχῶν...», θέτοντάς την σέ Χριστολογικά καί Ἐκκλησιολογικά πλαίσια. Οἱ Πατέρες δέν εἶναι μόνον οἱ παρόντες μοναχοί, ὅπως σήμαινε ἀρχικά ἡ λέξη «Πατέρες», ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς καί ἱερεῖς, καθὼς καί ὁ χορός τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται Πατέρες. Αὐτὸς λοι-

πόν ἢ αὐτή, ὅταν πρόκειται γιὰ γυναι-
κειο Μοναστήρι, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νά
εὐλογῆσει ἀπὸ μόνος του ἢ μόνη της δι-
ότι δὲν ἔχει τὴ χάρη, ἄρα καὶ τὸ θάρρος
πρὸς τὸν Χριστό, προβαίνει σέ αὐτὴν τὴν
ἐναρκτήρια εὐλογία καὶ ἐκζήτηση τοῦ
ἐλέους τοῦ Χριστοῦ μέ τίς εὐχές ὄλων.
Εἶναι μία πράξη πού ἐκφράζει τὴν ἐν
Χριστῷ ἐνότητα καὶ κοινωνία ὄλου τοῦ
ἐκκλησιαστικοῦ σώματος.

Τό ὡς ἄνω ἐρμηνευτικό πρότυπο τῆς
φράσης «Δι' εὐχῶν...», ὅπως τό κατα-
γράφει καὶ παραδίδει ὁ ἅγιος Συμεὼν
Θεσσαλονίκης, μποροῦμε νά τό ἀξιοποιή-
σουμε, προκειμένου νά φωτίσουμε καλύ-
τερα τὴ θέση καὶ τὴν ἔννοια τοῦ «Δι' εὐ-
χῶν...» στό τέλος τῆς κάθε Ἀκολουθίας,
πρώτιστα δέ τῆς θείας Λειτουργίας. Κατ'
ἀρχάς ἡ Ἀπόλυση μέ τὴ σημερινή μορ-
φή «Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν...»
μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν 11^ο αἰ. στή λειτουρ-
γική πράξη τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
μέ συντομότερη ὅμως διατύπωση, ὅπως
«Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, τῇ πρε-
σβείᾳ τῆς παναχράντου αὐτοῦ μητρὸς
καὶ τοῦ ἁγίου ἐν ᾧ γίνεται ἡ ἀκολουθία
καὶ πάντων αὐτοῦ τῶν ἁγίων, ἐλεήσει
καὶ σώσει τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ὡς ἀγαθὸς
καὶ φιλόφρων»⁵. Ἀπὸ τὸν 13^ο δέ αἰ.
μαρτυρεῖται καὶ ὁ τύπος τῆς Ἀπολύσεως
μέ τό Προοίμιον «Ὁ ἀναστὰς Χριστὸς ὁ
ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν...», ὅταν πρόκειται
γιὰ τὴ θεία Λειτουργία τῆς Κυριακῆς ἢ
τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα⁶.

Ἡ ἔννοια τοῦ περιεχομένου τῆς Ἀπο-
λύσεως εἶναι ὅτι ὁ ἱερωργὸς εὐλογεῖ καὶ
σφραγίζει τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας
«κρηύτων ἅμα καὶ μαρτυρῶν, ὅτι διὰ
τῆς τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίας καὶ τῆς ἱε-

ρουργίας σεσώσμεθά τε καὶ σωθησόμεθα
συνεργούσης ταῖς εὐχαῖς τοῦ ὑπηρέτου
τοῦ μεγίστου μυστηρίου τῆς Θεοτόκου,
καὶ πάντων τῶν ἡγιασμένων ἐκ τούτου»
(Συμεὼν Θεσσαλονίκης, ὁ.π., PG 155,
304AB)⁷.

Τό «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων
ἡμῶν...», πού ἔχει ἀνάλογη μέ τὴν Ἀπόλυ-
ση ἀναφορά στό μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ
θείας οἰκονομίας, μαρτυρεῖται γιὰ πρώτη
φορὰ τὸν 12^ο καὶ 13^ο αἰ., μέ διάφορες καὶ
αὐτὸς ὁ στίχος παραλλαγές. Ὑπαινιγμὸ
στήν ἔχουσα χαρακτήρα φιλοφρονήσεως
καὶ ἀποχαιρετισμοῦ αὐτὴ φράση στό τέ-
λος τῆς Ἀπολύσεως κάνει ἡ παλαιότερη
Πατριαρχική Διάταξη τῆς θείας Λειτουρ-
γίας (12^{ος} αἰ.). Ὁ ἀρχιερεὺς, σημειώνει
τό κείμενο, σφραγίζει τὸν ἱερέα πού δια-
βάσει τὴν ὀπισθάμβωνο εὐχή «λέγων
Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν: Εἶτα ἐπιτίθησιν
αὐτῷ ὁ κανστρήσιος τὸ ὠμοφόριον καὶ
στρέφεται κατὰ ἀνατολὰς καὶ προσκυ-
νεῖ τρίτον εὐχαριστῶν. Καὶ ἀνέρχεται εἰς
τὴν κρηπίδα καὶ ἀσπάζεται καὶ οὕτως
κατέρχεται. Καὶ ἐπιστρέφεται πρὸς τοὺς
συνλειτουργοῦντας αὐτῷ ἀποχαιρετίζων
τούτους»⁸.

Στὴν τελευταία ἀκριβῶς φράση «ἀπο-
χαιρετίζων τούτους» ὑποκρύπτεται
κατὰ τὴ γνώμη μας κάτι ἀνάλογο μέ τό
«Δι' εὐχῶν...» ὡς κατακλειδα καὶ ἔκ-
φραση ἐνός «ἀποχαιρετισμοῦ». Σέ κώ-
δικα-εὐχολόγιο 12^{ου}-13^{ου} αἰ. ὁ διάκονος
εἶναι αὐτὸς πού λέγει τό ἀκροτελεύτιο
τῆς Ἀπολύσεως ὡς ἐπίκληση τῶν εὐχῶν
τῶν παρισταμένων μοναχῶν⁹. Στὴν περι-
πτωση αὐτὴ ὁ τύπος τῆς ἐπίκλησης ἔχει
ὡς ἐξῆς: «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων
ἡμῶν, Κύριε εὐλόγησον, Κύριε Ἰησοῦ

Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν»¹⁰. Στὴ Διάταξη τοῦ ἁγίου Φιλοθέου Κοκκίνου (14^{ος} αἰ.) μαρτυρεῖται ὁ στίχος «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων» πού λέγεται ἀπὸ τὸν ἱερέα χωρὶς κάτι ἄλλο στὴ συνέχεια¹¹. Ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας δὲν μνημονεύει καθόλου τὸν συγκεκριμένο στίχο (Sources Chrétiennes 4bis, 306 [= PG 150, 489D]). Ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης, ὅπως εἶδαμε, ἔχει τὴ φράση «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν», χωρὶς συνέχεια, ὡς τρόπο ἔναρξης τῶν Ἀκολουθιῶν ὅταν δὲν ὑπάρχει ἱερεύς. Ἐντὸς τοῦ κειμένου ὅμως ὁ ἐν λόγῳ ἅγιος, ἐρμηνεύοντας τὸν συγκεκριμένο στίχο, γράφει ὅτι ὁ ἱερεύς «διὰ τῶν εὐχῶν τῶν Πατέρων τὸν Χριστὸν ἐλεῆσαι ἐπικαλεῖται» (PG 155, 557B). Παραπέμπει ἔτσι μὲ σαφήνεια στὴν ἐκδοχὴ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς».

Ἀνακεφαλαιώνοντας τὰ ὅσα ἀναφέραμε ἕως τώρα γιὰ τὴν μετὰ τὴν Ἀπόλυση τῶν Ἀκολουθιῶν ἐπίκληση τῶν εὐχῶν τῶν Πατέρων, φαίνεται ὅτι αὐτὴ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν 12^ο-13^ο αἰ. Ἡ παλαιότερη ἐκδοχὴ τῆς εἶναι τὸ «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἐλέησον ἡμᾶς». Ἔτσι ἀναφέρεται, ὅπως εἶδαμε, στὸ ἐρμηνευτικὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Συμεὼν Θεσσαλονίκης. Ἐπειδὴ τὸ «Δι' εὐχῶν ...» ἀποτελεῖ ἀνάπτυξη τῆς μονολογίστου εὐχῆς¹², εἶναι λογικὸ ὁ συγκεκριμένος στίχος νὰ εἶναι πλησιέστερος λεκτικὰ μὲ τὸν τύπο αὐτῆς τῆς εὐχῆς' «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με»¹³. Ἡ δευτέρη ἐκδοχὴ «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς»

εἶναι κατὰ πολὺ νεότερη¹⁴ καὶ κατὰ τὴ γνώμη μας διατυπώθηκε ἔτσι καθ' ἕξιν πρὸς τὴν ἀντίστοιχη ἔκφραση τῆς ἀπολύσεως πού προηγεῖται, ἢ ὅποια, ὅπως τονίσθηκε, ἀναφέρεται στὸ μυστήριό τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Νὰ σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι στὸ ἐν ἰσχύει Ἱερατικό τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καταγράφεται τὸ «ἐλέησον ἡμᾶς»¹⁵.

Τέλος τὸ ἐρώτημα θέτει καὶ μία ἄλλη πτυχή τῆς φράσης «Δι' εὐχῶν ...», ἃν δηλαδὴ πρέπει νὰ λεχθεῖ τὸ «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων μητέρων ἡμῶν...», ὅταν ἡ ἱεουργία γίνεται σὲ γυναικεῖο μοναστήρι. Κατ' ἀρχὰς νὰ τονίσουμε ὅτι εἶναι σὲ χρῆση στὰ γυναικεῖα μοναστήρια ἡ φράση «Δι' εὐχῶν τῆς ἁγίας μητρός ἡμῶν...»¹⁶. Ἄν δεχθῶμε τὴν ἐρμηνεία πού δίδει ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης στὸ «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν» συνδέοντάς το μὲ τοὺς λειτουργοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς καὶ ὄλους τοὺς ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας, τότε δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ διατυπωθεῖ ὁ στίχος «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων μητέρων ἡμῶν...». Ἐάν μείνουμε ὅμως στὴν ἀρχικὴ ἔννοια τῆς φράσης ὡς ἐπίκλησης τῶν εὐχῶν τῶν παρόντων μοναχῶν Πατέρων, τότε δὲν βρίσκω τὸν λόγο νὰ μὴ διατυπωθεῖ ὁ στίχος αὐτός καὶ διαφορετικά, χωρὶς νὰ χάσει τὸ νόημα καὶ τὴν ἱερότητά του, ὅταν ἡ Λειτουργία καὶ κάθε Ἀκολουθία τελεῖται σὲ γυναικεῖα Ἱερά Μονή. Ἡ πατρότητα καὶ ἡ μητρότητα, γράφει ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Φουντούλης, εἶναι μυστήριό, χάρισμα καὶ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γιὰ νὰ διαβιώνεται ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ μέσα στοὺς πνευματικούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας¹⁷.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Γεώργιος Βιολάκης, *Τυπικόν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα: Μιχ. Σαλίβερος, χ.χ., σ. 41. 2. Ἰωάννης Μ. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τ. Ε', Ἀθήνα: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 2003, σ. 63. 3. Ἰωάννης Μ. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Α', Ἀθήνα 1991, σ. 83. 4. Ἰωάννης Μ. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Α', ὅ.π., σ. 83. 5. Miguel Arranz, *L' Eucologio Constantinopolitano agli inizi del secolo XI. Hagiasmatarion & Archieratikon (Rituale & Pontificale) con l' aggiunta del Leiturgicon (Messacale)*, Roma 1996, σ. 251. Βλ. καί Robert F. Taft, *A history of the Liturgy of St. John Chrysostom*, vol. VI, *The Communion, Thanksgiving, and concluding rites*, Roma 2008, σ. 778. 6. Βλ. Robert F. Taft, ὅ.π., σ. 777-778. 7. Βλ. καί Νικόλαος Καβάσιλας, *Εἰς τὴν θεῖαν Λειτουργίαν*, Sources Chrétiennes 4bis, 306 (=PG 150, 489D): «Τίς δὲ ἡ εὐχή; Ἴνα ἐλεθέντες σωθῶμεν ὡς οὐδὲν ἔχοντες οἴκοθεν εἰσενεγκεῖν σωτηρίας ἄξιον, ἀλλὰ πρὸς μόνῃν ἀφορῶντες τὴν τοῦ σώσαι δυναμένου φιλάνθρωπίαν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ πολλῶν ἐνταῦθα μέμνηται πρέσβειν τῶν εἰς τοῦτο βοηθησόντων ἡμῖν καὶ πρὸ πάντων τῆς Παναγίας Μητρὸς τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς καὶ τὴν ἀρχὴν ἠλεήθημεν. Τὸ δὲ προσοίμιον τῆς εὐχῆς Ἵ Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν». 8. "The Pontifical Liturgy of the Great Church according to a twelfth-century Diataxis in Codex British Museum Add. 34060 I", *Orientalia Christiana Periodica* 45 (1979) 306. 9. Παναγιώτης Ν. Τρεμπέλας, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀθήνα 1982, σ. 160 (σχόλια). 10. Aleksej Dmitrievskij, *Opisanie Liturgitseskich Rukopisej*, τ. II, Εὐχολόγια, Κίεβο 1901 (φωτ. ἀνατ. 1965), σ. 146, 158. Βλ. καί Παναγιώτη Ν. Τρεμπέλα, ὅ.π., σσ.159-160. 11. Βλ. Π. Ν. Τρεμπέλας, ὅ.π., σ. 16. 12. Βλ. Ἰ.Μ. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Ε', ὅ.π., σ. 64. 13. Γιά τὴν ιστορικὴ ἐξέλιξη καὶ διαμόρφωση αὐτῆς τῆς εὐχῆς βλ. Παναγιώτης Ἰ. Σκαλτσῆς, *Ἡ παράδοση τῆς κοινῆς καὶ τῆς κατ' ἰδίαν προσευχῆς, μὲ εἰδικὴ ἀναφορά στό Ὡρολόγιο τοῦ Θηκαρά*, Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς 2008, σ. 377-397. 14. Βλ. Robert F. Taft, ὅ.π., σ. 783. 15. *Ἱερατικόν*, ἐπιμ. πρωτ. Κωνσταντῖνος Παπαγιάννης, Ἀθήνα: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σ. 143. Βλ. καί *Ἱερατικόν Α'. Ἡ θεῖα Λειτουργία Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου*, Ἅγιον Ὄρος: ἔκδ. Ἱεράς Μονῆς Σίμωνος Πέτρως 1992, σ. 142. 16. Ἰ.Μ. Φουντούλης, ὅ.π., σ. 63. 17. Βλ. Ἰ.Μ. Φουντούλης, *Πατέρες καὶ Μητέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ Β' τόμου τοῦ ἔργου *Οἰκοδομὴ καὶ Μαρτυρία - Ἐκφρασις ἀγάπης καὶ τιμῆς εἰς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονύσιον*, Κοζάνη 1991, σ. 451-465.



Σπυρίδων Βικάτος
Χριστουγεννιάτικο δέντρο
(πρὸ τοῦ 1932)



Κυριακή ΙΔ΄ Λουκᾶ

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἰ. Ν. Ἀγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἰ. Μ. Πειραιῶς

«ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην»
(Λουκ. 5,3)

Μέρωμαλέα θεολογική σκέψη ὁ ἀπόστολος Παῦλος προβάλλει τὸ ἐνωτικό ἔργο πού ἔφερε στὸν κόσμον ὁ Ἰησοῦς Χριστός: γκρέμισε μέ τὸν σταυρικό Του θάνατο ὅ,τι σάν τεῖχος καί ἔχθρα χώριζε τοὺς Ἰουδαίους καί τοὺς ἐθνικούς. Στόν ἑαυτό Του δημιουργήθηκε ἡ νέα ἀνθρωπότητα, ὁ «καινὸς ἄνθρωπος», μέ ἀποτελεσματὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ ὁ κάθε ἄνθρωπος νά εἶναι συμπολίτης τῶν ἁγίων καί οἰκεῖος τοῦ Θεοῦ. Ὁ «καινὸς ἄνθρωπος» πού «ἔκτισε» ὁ Χριστός εἶναι ἡ ἀπάντησις καί σήμερα τῆς Ἐκκλησίας μας στὸν σύγχρονο ταραγμένο ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ καί ἀναζητεῖ τὴν ταυτότητά του.

1. Πρό Χριστοῦ κυριαρχοῦσε ἡ διάσπαση ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Καθένας κατανοοῦσε τὸν ἑαυτό του καί τὸν ἄνθρωπο μέ κριτήρια ἀπολύτως ἐνδοκοσμικά: φυλετικά, ἐθνικά, ταξικά. Οἱ Ἰουδαῖοι, γιὰ παράδειγμα, ὄριζαν ὡς ἄξιο λόγου ἄνθρωπο μόνο τὸν Ἰουδαῖο, τὸν ἐκλεκτό τοῦ Θεοῦ. Οἱ Ἕλληνες παρομοίως: τὸ «πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος» ἦταν ἡ πεμπτουσία τῆς ἀπαξίωσης κάθε μὴ Ἕλληνα καί τῆς ὑπεραξίας τῶν ἰδίων. Ὅποτε γνῶρισμα τῆς πρό Χριστοῦ ἀνθρωπότητος ἦταν ἡ ἔχθρα καί ἡ διάσταση ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους -ἡ ἁμαρτία ὡς

βίωσις τοῦ ἐγωισμοῦ, μέ τὸν πόλεμον ὡς κυριαρχικό στοιχεῖο τῶν σχέσεων τους.

2. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Χριστοῦ ὅμως σημαίνει τὴν κατάργησις τῶν διακρίσεων καί τῶν ἐχθροτήτων. Ὁ Χριστός ἐρχόμενος στὸν κόσμον «κτίζει» στὸν ἑαυτό Του τὸν καινούργιον ἄνθρωπον καί ἀποκαθιστᾶ τὴν «χαλασμένην» διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀνθρωπότητα. Ἐν Χριστῷ ὑπερβαίνονται ὅλες οἱ διακρίσεις, φυλετικές, ἐθνολογικές, κοινωνικές, καί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι βρίσκουν τὸ κέντρο καί τὴν ἐνότητά τους. «Ἴνα κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ τὸν καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην». Ὅπως τὸ διατυπώνει ὁ ἀπόστολος κι ἄλλοι: «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος ἢ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θῆλυ. Πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». «Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις». Ὁ χριστιανὸς ἄνθρωπος λοιπὸν εἶναι ὁ καινὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐνωμένος μέ τὸν Χριστό γίνεται μία φανέρωσις Ἐκεῖνου στὸν κόσμον κι ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ συνιστᾶ τὴν κρίσιν τοῦ κόσμου -ὁ κόσμος ὡς ὑποταγμένος στὴν ἁμαρτία δέν ἀνέχεται κάτι ἄλλο ἀπὸ τὸν ἴδιον καί γι' αὐτὸ ἐπιζητεῖ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ χριστιανοῦ. Ὅ,τι στάσις κράτησε ὁ κόσμος ἀπέναντι στὸν ἐν σαρκὶ φανερωθέντα Θεό, τὸν Δη-

μιουργό του, τήν ἴδια στάση κρατάει καί ἀπέναντι στους ἀκολούθους Του. «Εἰ ἐμέ ἐδίωξαν καί ὑμᾶς διώξουσιν».

3. Πρόκειται βεβαίως γιά χαρισματική κατάσταση, ἡ ὁποία προϋποθέτει δύο πράγματα. Πρῶτον τήν πίστη στόν Χριστό ὡς τόν ἐνανθρωπήσαντα Θεό, ὁ Ὅποιος προσέλαβε τήν ἀνθρώπινη φύση (σῶμα καί ψυχή) καί τήν ἔνωσε «ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως» μέ τή θεϊκή Του φύση, στή μία Του θεϊκή ὑπόσταση – «διπλοῦς τήν φύσιν, ἀλλ' οὐ τήν ὑπόστασιν», ὅπως ψάλλει ἡ Ἐκκλησία μας. Κι αὐτό σημαίνει ὅτι ποτέ δέν ὑπῆρξε αὐτόνομα ἄνθρωπος Ἰησοῦς, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, εἴτε ἐνεργεῖα μέ τό ἅγιο βάπτισμα εἴτε δυνάμει ὅταν εἶναι ἀβάπτιστοι, βρίσκουν τό κέντρο καί τήν ἐνότητά τους στόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό - ἡ ἀγάπη ὡς ζωή τοῦ Θεοῦ ἔτσι συνιστᾶ ὄντολογική ἀναγκαιότητά τους.

Δεύτερον τήν ἔνταξη ἀκριβῶς τοῦ ἀνθρώπου μέσα στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τήν Ἐκκλησία. Χωρίς τήν ἔνταξη αὐτή, ἡ ἐν Χριστῷ ἐνότητα δέν ὑπάρχει, γι' αὐτό καί μόνον ὁ βαπτισμένος, ὁ χρισμένος, ὁ ἐν μετανοίᾳ μετέχων στή Θεία Εὐχαριστία, πού θά πει ὅτι κάνει πράξη τό θέλημα τοῦ Θεοῦ στή ζωή του, καθίσταται «καινή κτίσις» καί ἐνοποιό στοιχεῖο τοῦ κόσμου.

4. Ἡ παραπάνω ἀλήθεια εἶναι φοβερή στήν κατανόησή της. Διότι μπορεῖ κανεῖς

νά ζεῖ μετά Χριστόν, ἀλλά νά βρίσκεται ἀκόμη πρό Χριστοῦ ἐσωτερικά καί πνευματικά. Δέν εἶναι ὁ χρόνος πού μᾶς κάνει χριστιανούς, ἀλλά ἡ πίστη μας στόν Χριστό. Κι ἀπόδειξη: ὁ ἀλληλοσπαραγμός τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἐμφύλιες διαμάχες, οἱ ἔχθρες καί οἱ ἐγωισμοί καί μεταξύ τῶν χριστιανῶν. Μετά Χριστόν ἀκούσαμε ἐπί χριστιανικοῦ ἐδάφους τά κηρύγματα τῆς ἀθεΐας, μετά Χριστόν ὁ «προφήτης» κήρυξε τόν θάνατο τοῦ Θεοῦ ὡς τοῦ Πατέρα πού Τόν «σκότωσαν» τά παιδιά Του! Ἡ ὀρφάνια ἀπό τόν Θεό Πατέρα ἔγινε δυστυχῶς σύμπτωμα καί τῶν «πιστῶν» τῆς μετά Χριστόν ἐποχῆς, ἡ ὁποία διαλάλησε καί τό "homo homini lupus", ὁ ἄνθρωπος εἶναι λύκος γιά τόν συνάνθρωπο.

Ἡ μοναδική λύση καί διέξοδος στά ἀδιέξοδα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Σ' Ἐκεῖνον εὐρίσκεται ὁ καινός ἄνθρωπος πού ἀποτελεῖ τήν ἐνότητα πάντων. Οἱ χριστιανοί καί μάλιστα οἱ ὀρθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι χάριτι Θεοῦ διασώζουμε τήν αὐθεντική εἰκόνα Του καί μποροῦμε νά Τόν ζοῦμε στήν Ἐκκλησία Του, πρέπει νά καταλάβουμε τήν ἱστορική εὐθύνη πού ἔχουμε καί τόν ἐνοποιό πρός ὅλους ρόλο μας. Ἡ αἴσθησις τῆς ἐνότητος μέ τόν Χριστό καί μέ τούς συνανθρώπους μας πρέπει νά μᾶς κινητοποιεῖ σέ βαθειά μετάνοια καί σέ προσευχή καρδιακή καί ἔμπονη γιά ὅλους.





Κυριακή μετά τήν Χριστοῦ Γέννησιν Τό μυστήριον τοῦ ἐρχομοῦ καί τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ

Ἀρχιμ. Νικάνορος Καραγιάννη
Τακτικοῦ Ἱεροκλήρουκος

Ἰ. Μ. Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καί Ὁρωποῦ

Ἡ ἱστορική διάσταση τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων ἐπισημαίνει ὅτι ἓνας λαός αἰῶνες περίμενε τόν Μεσσία του, ὁ ὁποῖος ἐμφανίστηκε τελικά στό διάβα τῆς ἱστορίας. Ἡ προσμονή, ὅμως, καί ἡ ἐκπλήρωσή της εἶναι ἓνα γεγονός τῆς ἱστορίας καί ἀνήκει ἤδη στό παρελθόν. Ἐάν τό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα τῆς προηγούμενης Κυριακῆς μέ τόν μακρὺ γενεαλογικό κατάλογο τῶν ἐβραϊκῶν ὀνομάτων ὑπογραμμίζει τήν ἀναγκαιότητα τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Μεσσία ἀπὸ τόν Δαβίδ, ἡ Κυριακή μετά τή Χριστοῦ Γέννηση ἀπαντᾷ στό ἐρώτημα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου τί μπορεῖ νά περιμένει ἄραγε ὁ κόσμος μας στή μεταχριστιανική ἐποχή μας; Ἡ ἀπάντηση τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι κατηγορηματική: καί πάλι τόν Χριστό. Τῆ δευτέρῃ ἔλευση καί παρουσία Του, τήν τελική κρίση καί μεταμόρφωση τοῦ κόσμου σέ βασιλεία Του.

Δυστυχῶς, ὅμως, αὐτή ἡ προσμονή γιά τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ μοιάζει νά ἔχει ἐξανεμιστεῖ ἀκόμη καί ἀπὸ τίς καρδιές πολλῶν χριστιανῶν, ἀφοῦ ἀκολουθώντας τό ρεῦμα τοῦ κόσμου χάνονται μέσα στή δίνη του καί ἔτσι δυσκολεύονται νά ἀποδεχθοῦν τόν ἐρχομό τοῦ Χριστοῦ. Ἡ χρι-

στιανική πίστη στίς μέρες μας γνωρίζει μία ἀπό τίς πιό κραυγαλέες μορφές τῆς ἐγκόσμιας αἰχμαλωσίας της. Οἱ προσευχές καί οἱ ἐπιθυμίες μας μεταξύ ἄλλων ἐξαντλοῦνται στήν ἐκζήτηση μιᾶς εὐτυχίας σέ αὐτήν ἐδῶ τῆ ζωῆ, νοούμενη ὡς μιᾶ ζωῆ εὐεξίας, εὐμάρειας καί ἀσφάλειας γιά ἐμᾶς, τούς δικούς μας ἀνθρώπους. Ξεχνᾶμε ὅτι ἡ Δευτέρα Παρουσία θά ἔλθει, γιά νά μεταμορφώσει ὀριστικά τόν κόσμον αὐτόν. Αὐτό σημαίνει ὅτι κάθε λεπτό τοῦ εἰκοσιετραώρου μας εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας γιά τή σωτηρία ἢ τήν ἀπώλειά μας. Τό κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διδάσκει ὅτι οἱ ὅποιοιδήποτε συνθήκες τῆς ζωῆς μας, οἱ παρερχόμενες δομές του κόσμου, ἡ ἐκάστοτε καθημερινότητα μας εἶναι «ἡμέρα σωτηρίας» γι' αὐτό καί ὁ «Κύριος ἐγγύς».

«Ἀναχωρησάντων τῶν μάγων». Ἡ ἀναφορά στοὺς μάγους, στοὺς βαβυλωνίους, δηλαδή, ἀστρονόμους, ὅπως ἱστορικά ἀποδείχθηκε, εἶναι μεταξύ ἄλλων μιᾶ ἐκφραση τῆς ἀντίφασης τοῦ κόσμου. Τῶν ἀνθρώπων πού ἀναζητοῦν τόν Θεό καί, ὅταν γίνονται μάρτυρες τῆς ἀλήθειάς Του, τότε ἀποροῦν καί διχάζονται. Οἱ μά-

γοι αναζητούν έναν πανίσχυρο βασιλιά, τόν κυρίαρχο του κόσμου που ή γέννησή του θά σηματοδοτούσε τό τέλος των καιρών και τήν αρχή μιᾶς νέας μεσσιανικής ἐποχῆς, και ἀντ' αὐτοῦ βρίσκουν ἕνα ἀνυπεράσπιστο βρέφος που ἀπειλείται και κινδυνεύει. Προσκύνησαν τόν Χριστό, ἀλλά δυσκολεύτηκαν νά καταλάβουν τί ἀκριβῶς ἔζησαν, ὅπως τόσοι ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά κατανοήσουν πόσο παράδοξα ἐνεργεῖ ὁ Θεός. Πόσο συχνά στήν ἱστορία και στή ζωή ή ἀνεξιχνίαστη σοφία Του ἐμφανίζεται ὡς ἔσχατη μωρία και ή ἀπόλυτη παντοδυναμία Του ὡς ἔσχατη ἀδυναμία.

«Μέλλει γάρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό». Ἄν ή στάση των μάγων ἀντανακλᾷ τήν ἀντίφαση τοῦ κόσμου μπροστά στό μυστήριο τοῦ ἐρχομοῦ και τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ή στάση τοῦ Ἡρώδη ἐκφράζει τή βίαιη ἄρνηση και τήν τρομακτική ἀντίδραση των ἀχαλίνωτων στοιχείων τοῦ «αἰῶνος τούτου», που ἐπιχειρεῖ νά ἐξοντώσει και νά σβήσει κάθε ἔχνος τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Ὅμως, ὁ Θεός εἶναι Ἐκείνος που ἐνεργεῖ πάντοτε πάνω ἀπό τίς ἀνθρώπινες μικρότητες. Στίς περιπέτειες και τά ἀδιέξοδα τῆς ἱστορίας και τῆς ζωῆς μας εἶναι Παρών, ἔστω και ἄν φαίνεται πῶς δέν ὑπάρχει πουθενά.

Ἡ ὑπαρξή Του καλύπτεται ἀπό τό μυστήριο. Ὁ ὕλικός κόσμος και οἱ ἐπιστήμες του οὔτε ἀποδεικνύουν τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ, οὔτε τήν ἀποκλείουν τελείως. Φανερώνει μᾶλλον ἕναν Θεό, στόν ὅποιο, για νά φτάσει ὁ ἄνθρωπος, ἔχει ἀνάγκη ἀπό τή θεία χάρη και τήν ἀποκάλυψη. Τό

σκάνδαλο τῆς ἀσάφειας τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ διατρέχει ὀλόκληρη τή βιβλική ἀποκάλυψη ἀπό τήν ἀρχή μέχρι τό τέλος τῆς. Ἡ πραγματικότητα τοῦ «κεκρυμμένου» Θεοῦ εἶναι βασική παράμετρος τῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό. Στήν ἀρχή τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννη διαβάζουμε «ὅτι τόν Θεό δέν τόν εἶδε ποτέ κανένας». Ἀλλά και ὁ Ματθαῖος παρουσιάζει τόν Χριστό νά ὑμνεῖ τόν Θεό Πατέρα, «γιατί ἀποκαλύφθηκε στους ἀπλούς και κρύφτηκε ἀπό τούς σοφούς αὐτοῦ τοῦ κόσμου». Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διακηρύσσει ὅτι «ὁ κόσμος μέ τή γνώση του δέν γνώρισε τόν Θεό». Αὐτόν θά Τόν δεῖ ὁ ἄνθρωπος μετά θάνατον «πρόσωπο πρὸς πρόσωπον». Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, διδάσκουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τόν Θεό «ἐν σκιᾷ και αἰνίγματι». Οἱ ἀσκητές των κατοπινῶν αἰῶνων ἐπιβεβαίωσαν ὅτι ή τέχνη, για νά γίνει κάποιος ἅγιος, εἶναι νά ζήσει τό Εὐαγγελικό μήνυμα σάν μιᾶ πίστη που βρίσκεται πέρα ἀπό κάθε ἀπόδειξη, πέρα ἀπό κάθε ἐλπίδα πέρα ἀπό κάθε ἀνθρώπινη σιγουριά.

Τελικά ὁ Θεός που κρύβεται και φανερώνεται, που ἤρθε και θά ξανάρθει, που δέν βλέπουμε και ὅμως ὑπάρχει, δέν εἶναι ἕνα παιχνίδι τοῦ μυαλοῦ μας, ἀλλά μιᾶ ὑπόθεση τῆς καρδιάς μας. Ὁ ἄνθρωπος που κλαίει και γελᾷ ἔχει ἀνάγκη ἀπό παρηγοριά και ἐλπίδα και ἀπό νόημα για τή ζωή, στήν ὁποία βρέθηκε, και τότε καταλαβαίνει πόσο μεγάλη διαφορά ὑπάρχει μεταξύ τοῦ νά «γνωρίζει» τόν Θεό ἀπό τό νά Τόν πιστεῦει και νά Τόν ἀγαπᾷ.



Είσαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο καί τήν Κανονική Οίκονομία (Στ')

«Μάθε τούς Κανόνες...,
ώστε νά ξέρεις νά τούς σπᾶς, όταν πρέπει καί ὅπως πρέπει»...

Ἀρχιμ. Γρηγορίου Δ. Παπαθωμᾶ
Καθηγητοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

Σέ συνέχεια τοῦ προηγούμενου κειμένου (Εφημέριος, τχ. 5, Αὔγ.-Σεπτ. 2019, σ. 25-27), ὅπου παρουσιάστηκαν οἱ ὅροι, πού χρησιμοποιοῦνται γιά λόγους εὐδιακρισίας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, παρατίθενται οἱ κανονικοί Ἱεροί Κανόνες τοῦ Κανόνα (Corpus Canonum) τῆς Ἐκκλησίας:

Α. Οἱ Ἱεροί Κανόνες κατά χρονολογική ἱεράρχηση καί ἀνά αἰώνα (Α' χιλιετία)
(Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος-691
καί ἅπασες οἱ Κανονικές Συλλογές
τῆς Α' χιλιετίας)

Χρονολογική κατανομή
τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας

	[Κανόνες]
1 ^{ος} αἰώνας	
1) Κανόνες τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων	[1]
(1 Ἀποστολική Σύνοδος) Σύνολο:	[1]
2 ^{ος} -3 ^{ος} αἰώνας	
1) Ἀποστολικοί Κανόνες (2 ^{ος} -3 ^{ος} αἰ.)	[85]
2) Ἅγιος Κυπριανός (Τοπική Σύνοδος τῆς Καρθαγένης (255)	[1]
3) Ἅγιος Διονύσιος Ἀλεξανδρείας (†265)	[4]
4) Ἅγιος Γρηγόριος Νεοκαισαρείας ὁ Θαυματουργός (†270)	[11]
(Ἀποστολικοί Κανόνες, 3 Πατέρες) Σύνολο:	[101]
4 ^{ος} αἰώνας	
1) Ἅγιος Πέτρος Ἀλεξανδρείας (†311)	[15]
2) Ἡ ἐν Ἀγκύρα Τοπική Σύνοδος (314)	[25]
3) Ἡ ἐν Νεοκαισαρεία Τοπική Σύνοδος (~319)	[15]
4) Α' Οἰκουμενική Σύνοδος ἐν Νικαία (325) [20]	

5) Ἡ ἐν Γάγγρα Τοπικὴ Σύνοδος (~340)	[24]
6) Ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ Τοπικὴ Σύνοδος (341)	[25]
7) Ἡ ἐν Σαρδικῇ Τοπικὴ Σύνοδος (343)	[24]
8) Ἅγιος Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας ὁ Μέγας (†373)	[3]
9) Ἅγιος Βασίλειος Καισαρείας ὁ Μέγας (†378)	[92]
10) Ἡ ἐν Λαοδικείᾳ Τοπικὴ Σύνοδος (~380)	[60]
11) Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει (381)	[7]
12) Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας (†385)	[18]
13) Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (†390)	[1]
14) Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Τοπικὴ Σύνοδος (394)	[1]
15) Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης (†395)	[8]
16) Ἅγιος Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου (†400)	[1]

(2 Οἰκουμενικὴς Σύνοδοι, 7 Τοπικὴς Σύνοδοι, 7 Πατέρες) Ὑπόμνημα: [333]

5^{ος} αἰώνας

1) Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας (†412)	[14]
2) Ἡ ἐν Καρθαγένῃ Τοπικὴ Σύνοδος (419)	[133]
3) Γ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ (431)	[8/9]
4) Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας (†444)	[5]
5) Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Χαλκηδόνι (451)	[30]
6) Ἅγιος Γεννάδιος (Τοπικὴ Σύνοδος τῆς) Κωνσταντινουπόλεως (459)	[1]

(2 Οἰκουμενικὴς Σύνοδοι, 1 Τοπικὴ Σύνοδος, 3 Πατέρες) Ὑπόμνημα: [192]

6^{ος} αἰώνας

∅

7^{ος} αἰώνας

1) Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἢ ἐν Τρούλλῳ (691)	[102]
(1 Οἰκουμενικὴ Σύνοδος) Ὑπόμνημα: [102]	

8^{ος} αἰώνας

1) Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ (787)	[22]
(1 Οἰκουμενικὴ Σύνοδος) Ὑπόμνημα: [22]	

9^{ος} αἰώνας

1) Ἡ Πρωτοδευτέρα Τοπικὴ Σύνοδος (861)	[17]
2) Ἡ ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ [Τοπικὴ ἢ Η'] Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως (879/880)	[3]
(2 Τοπικὴς Σύνοδοι) Ὑπόμνημα: [20]	
Σύνολο ἀπάντων τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας: [771]	



Φῶς ἐκ δυσμῶν (ex occidente lux)

Ἀρχιμ. Βαρνάβα Λαμπροπούλου

Ὁ Ἄγγλος λογοτέχνης Ἄντονι Τρόλοπ (Anthony Trollope) ἦταν σύγχρονος τοῦ Ντίκενς, καί ὡς ἐλάσσων αὐτοῦ τόν ζήλευε ἀποκαλώντας τον εἰρωνικά «ὁ μυθιστοριογράφος τοῦ λαϊκοῦ συναισθήματος». Σέ κάποια ἔργα του (Ὁ Ἐπίτροπος, Οἱ Νεωκόροι) παρουσιάζει μέ πνευματώδη τρόπο τήν κατάσταση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας τόν 19ο αἰώνα. Ἰδιαίτερα τό μυθιστόρημα *Οἱ πύργοι τοῦ Μπάρτσεστερ* (ἑλλ. μτφ. ἐκδ. Gutenberg, 2007) ἴσως μᾶς εἶναι «χρήσιμο» γιά τρεῖς λόγους:

α) ὡς παραμυθητικό ἀνάγνωσμα γιά «ὀρεχθέντας ἐπισκοπῆς» ἀρχιμανδρίτες, πού ὅμως ... ἔφτασαν στήν πηγῆ καί δέν ἤπιαν ἀρχίζει μέ τήν ἀποτυχία κάποιου ἀρχιδιακόνου νά γίνει ἐπίσκοπος (λέγεται ὅτι ὁ προσφάτως ἀναγνωρισθεῖς ἀπό τό Βατικανό ὡς *beatus* καρδινάλιος Νιούμαν ξύπνησε ἕνα πρωί σκασμένος στά γέλια, ἐπειδή τό προηγούμενο βράδυ εἶχε ἀποκοιμηθεῖ διαβάζοντας τό ἐν λόγω μυθιστόρημα).

β) Κάνει τή θλιβερή διαπίστωση (μήπως ἰσχύει καί σήμερα;) ὅτι «δυστυχῶς λίγοι πιστοί ἔχουν τήν παιδεία νά καταλάβουν ὅτι ὁ τρόπος τέλεσης τῆς λειτουργίας πού δίνει μεγαλύτερη σημασία σέ πράγματα ἐπιφανειακά, ὅπως ἡ ἐπιτηδευμένη μουσική ἀπαγγελία, καταντᾶει "βαρβαρικός" (=ἀκατανόητος), ἐνῶ θά

ἔπρεπε ἡ κάθε λέξη τοῦ ἱερέα νά ἀπευθύνεται εὐκρινῶς στίς καρδιές τῶν ἀκούοντων. Παλιά ἡ θρησκεία ἦταν κάτι πού ἀφοροῦσε τή φαντασία· στίς μέρες μας ὅμως (πόσω μᾶλλον στόν 21^ο αἰώνα!) ὁ χριστιανός πρέπει νά ἔχει μιᾶ ἀιτιολογία γιά τήν πίστη του· δέν θά πρέπει μόνο νά πιστεύει, θά πρέπει καί νά γνωρίζει· ὄχι μόνο νά ἀκούει, ἀλλά καί νά καταλαβαίνει» (ὁ μακαριστός π. Ἰωάννης Ρωμανίδης ἔλεγε ὅτι «σέ ἐκκλησίασμα 300 ἀτόμων, πέντε μόνο γνωρίζουν τί τεκταίνεται ἐκεῖ»). Καί καταλήγει ὁ Τρόλοπ: «Πόσο ωραίες καί πόσο κατανοητές εἶναι οἱ λέξεις τῆς Λειτουργίας ὅταν διαβάζονται ἀπλά καί καθαρά! Καί πόσο χάνεται τό νόημά τους, ὅταν ἀκούγονται συνοδευόμενες ἀπό τήν ἐπιτηδευμένη γοητεία τῆς μουσικῆς!...»

γ) Οἱ πιό καίριες καί ὀξεῖς παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέα ἀφοροῦν τό κήρυγμα. Λέει: «Ἴσως νά μὴν ὑπάρχει στόν πολιτισμένο κόσμο σήμερα (μόνο στόν 19^ο αἰώνα;) μεγαλύτερη ταλαιπωρία ἐπιβεβλημένη στό κοινό ἀπό τήν ὑποχρέωσή του νά ἀκούει κηρύγματα. Μόνον ἕνας κληρικός, κατά τή διάρκεια τοῦ κηρύγματος, ἔχει τή δυνατότητα νά κρατάει σιωπηλό τό ἀκροατήριό του καί νά τό βασανίζει ὀργιάζοντας μέ τίς κοινοτοπίες του. Ἄν ἕνας πανεπιστημιακός βρεθεῖ σέ ἕνα ἀμφιθέατρο καί ἀρχίσει τά τε-

τριμμένα, θά ἀντικρίσει ἄδεια ἔδρανα· ἂν ἓνας δικηγόρος δέν ἀγορεύσει καλά, δέν θά τοῦ ξαναδοθεῖ εὐκολα ἢ εὐκαιρία. Κανέννας ὅμως δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τόν ἱεροκλήρυκα. Δέν μᾶς ὑποχρεώνουν βέβαια νά πᾶμε στήν Ἐκκλησία. Θέλουμε ὥστόσο κάτι παραπάνω: Θέλουμε νά μὴ μᾶς ὑποχρεώνουν νά μὴν πᾶμε! Εἴμαστε ἀποφασισμένοι νά ἀπολαμβάνουμε τήν παρηγορία τῆς κοινῆς λατρείας· θέλουμε ὅμως νά γίνεται, χωρίς ἢ πλήξη νά ξεπερνᾷ τὰ ἀνθρώπινα ὅρια ἀντοχῆς· καί νά μὴ φεύγουμε ἀπό τόν Οἶκο τοῦ Κυρίου σάν δραπέτες, πού λαχταροῦν νά γλυτώσουν».

Ὁ Ἄγγλος λογοτέχνης τοῦ προπερασμένου αἰώνα τελικά μᾶς ἐνισχύει τήν πεποίθηση ὅτι τὰ οὐσιαστικά ποιμαντικά κενά εἶναι μᾶλλον οἰκουμενικά καί διαχρονικά!

Στεκόμαστε ιδιαίτερα στό πρόβλημα τῆς «καχεξίας» τοῦ κηρύγματος· καί ἀνιχνεύουμε τίς αἰτίες τῆς συμμεριζόμενοι τόν προβληματισμό τοῦ Χρήστου Γιανναρά: «Ἡ θεολογική γλῶσσα πού μιλάνε οἱ περισσότεροι ἀπό τούς ποιμένες στήν Ἑλλάδα, εἶναι μιὰ γλῶσσα ἀπόλυτα συμβιβασμένη μέ τή λογική τῆς ἐγκοσμιότητας καί τίς προσπάθειες γιά τήν ἠθική τῆς "βελτίωση". Εἶναι μιὰ γλῶσσα ὀλότελα ἄσχετη μέ τήν ἀγωνία γιά τή ζωή καί τόν θάνατο. Προϋποθέτει σάν αὐτονόητες καί ἀξιωματικά δεδομένες ὅλες τίς ἀπαντήσεις στά οὐσιώδη καί ἔσχατα ἐρωτήματα. Ἔχω τήν ἀπορία: Αὐτοί οἱ ἄνθρωποι (οἱ κηρύττοντες) πέρασαν ποτέ ἀπό τήν ἀγωνία γιά τήν πραγμα-

τικότητα πού ἐκπροσωποῦν οἱ λέξεις καί τὰ νοήματα τῆς γλώσσας τους; Μάτωσαν ποτέ; Ξαγρύπνησαν ποτέ, παλεύοντας μέ τήν ἀμφιβολία, μέ τήν ἀντίθετη ἀποψη; Ἔζησαν ποτέ τήν τραγική δίψα γιά κάποιο χειροπιαστό "σημεῖο" ἐμπειρίας τῆς ζωῆς πού νικάει τόν θάνατο; Ἄν ναί, τότε πῶς εἶναι δυνατό νά μιλάνε γι' αὐτά τὰ συγκλονιστικά κατορθώματα, πού εἶναι οἱ βεβαιότητες τῆς πίστεως, μέ τρόπο τόσο οὐδέτερο καί ἐπαγγελματικό;»

Καί καταλήγει ὁ Γιανναράς ἀναφερόμενος σέ κάποιον μεταστραφέντα Ρῶσο φίλο του: «Ὁ φίλος μου ὁ Μίτια βαφτίστηκε στά τριανταδύο του ἔχοντας ζήσει ὡς τότε μέ τίς πεπειθήσεις τοῦ συνεπέστατου ἄθεου μαρξιστῆ. Γιά νά φτάσει στήν Ἐκκλησία, ἔπρεπε νά ἀντιπαλέψει ὅλο τόν ὀρθολογισμό μιᾶς ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας, φυτεμένης στά μύχια τῆς ὑπαρξῆς του -χώρια ἢ μαθηματική του σπουδή καί νοοτροπία. Ποιός ἄραγε καί μέ ποιά γλῶσσα τοῦ μετάγγισε τή μωρία τοῦ κηρύγματος τοῦ Σταυροῦ, τήν παλαβομάρα πού σαρώνει τή μαθηματική λογική;»¹

Δέν μποροῦμε νά φανταστοῦμε πόσα ὦτα ὑπάρχουν, εὐήκοα νά δεχθοῦν αὐτήν τήν «παλαβομάρα», ἀρκεῖ ὁ κηρύσσων νά ἔχει λίγο «ματώσει» καί «ξενυχτήσει» παλεύοντας μέ τίς βεβαιότητες τῆς πίστεως. Καί εἶναι παρήγορο τό γεγονός ὅτι ὑπάρχουν τέτοιοι ποιμένες, μὴ «ἐπαγγελματίες» ἱεροκλήρυκες, πού τό κήρυγμά τους ἔφτασαν μάλιστα καί ταξιδιωτικοί ὁδηγοί² νά τό προβάλλουν στά ... ἀξιάκουστα μιᾶς πόλης!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ἡ Κόκκινη Πλατεία καί ὁ θεῖος Ἀρθοῦρος, Ἀθήνα: Δόμος, σ. 48-49. 2. Στ. Ψημμένος, Ἀνεξερευνήτη Ἡπειρος, Ἀθήνα: Road 2007, σ. 194



Μετά από μία αυτοκτονία στό ποιίμνιο

Δρος Παύλου Νταφούλη
Ψυχιάτρου-Ψυχοθεραπευτή

Στήν ένοριακή ζωή δέν είναι τόσο σπάνιες πλέον οί αυτοκτονίες. Ό έφημέριος έπικοινωνεί μέ ανθρώπους πού δηλώνουν αυτοκαταστροφική πρόθεση. Αρχικά καλείται νά ακούσει. Ό καλύτερος τρόπος έξακριβώσης του σκοπού αυτοκτονίας είναι ή εύθεια έρώτηση «σκέφτεσαι νά κάνεις κακό στον έαυτό σου;». Η έπακόλουθη άνοιχτή συζήτηση άνακουφίζει και βοηθάει στην πρόληψη της αυτοχειρίας. Άν άποφεύγεται ή συζήτηση, αύξάνεται ή άίσθηση μοναξιάς και ή πιθανότητα αυτοκτονίας.

Ό ιερέας όφείλει νά κατανοήσει τά προβλήματα του συνανθρώπου, νά δείξει άγάπη, νά δώσει νόημα ζωής. Προσπαθει νά άπαλύνει αισθήματα ένοχής ώθώντας σέ μετάνοια και έξομολόγηση. Μεταδίδει τήν έλπίδα για τό έγγύς και αιώνιο μέλλον. Ίσως δέν έχει σημασία μόνο τί λέει ό ιερέας, αλλά τί είναι ό ίδιος. Άρκετές παρεμβάσεις ποιμένων σέ άπελπισμένους ανθρώπους άποτελούν παραδείγματα σωτήριας παρέμβασης. Παράλληλα επιβάλλεται άμεση ένημέρωση της οικογένειας και παραπομπή χωρίς καθυστερήσεις του έπίδοξου αυτόχειρα σέ ειδικό ψυχικής ύγείας¹. Πολλοί παραλίγο αυτόχειρες αναφέρουν πώς ήρθαν στον ειδικό έπειδή τους τό συμβούλευσε «ένας παπάς».

Οί ειδικοί ψυχικής ύγείας πέραν της παραπομπής και της στήριξης έχουμε άκόμη μία προσδοκία από τον ιερέα: νά επιβεβαιώσει πώς ή αυτοκτονία κατά τή χριστιανική πίστη είναι άμαρτία μέ αιώνιες συνέπειες για τον αυτόχειρα. Η άρνηση κηδείας στους αυτόχειρες άποτρέπει μελλοντικές αυτοκτονίες. Τί γίνεται όμως όταν ό ποιμένας καλείται νά διαχειριστεί τήν κατάσταση μετά από μία αυτοκτονία;

Η οικογένεια του αυτόχειρα συνήθως επιδιώκει τήν τέλεση της κηδείας. Έμφανίζουν άληθή ή ψευδή ιατρικά πιστοποιητικά² πιέζοντας τον ιερέα. Πολλοί δυστυχώς συναινούν στή συγκάλυψη της αυτοκτονίας. Δέν είναι άντικείμενο ενός θεραπευτή νά τοποθετηθεί θεολογικά περί ειλικρίνειας, διάκρισης, σκληρότητας, οικονομίας και άκρίβειας στή συμμόρφωση στους ιερούς κανόνες. Σημειώνεται πάντως πώς τεκμηριωμένα κάποιες αυτοκτονίες δέν όφείλονται σέ ψυχική νόσο. Συχνά ή αυτοκτονία είναι μία έγωιστική πράξη κάποιου πού προσπαθει νά ξεφύγει από ό,τι τον πιέζει.

Έάν ό ποιμένας κηδεύσει τον θανόντα, θά βρεθει στον άρχικό θρηνο των οικείων του άντιμέτωπος μέ ποικίλες συναισθηματικές αντιδράσεις. Άποστασιοποίηση, μούδιασμα, άπάθεια έναλλάσσονται μέ

θλίψη, θυμό και ένοχές ή κορυφώνονται ως απογοήτευση, όργη και τύψεις. Έάν ό έφημέριος άρνηθει τήν κηδεία, θά κατηγορηθεί ως σκληρός και φανατικός. Θά προσπαθήσουν νά τόν παρακάμψουν, πηγαίνοντας σέ συνεφημέριο ή άλλη ένορία, άπευθυνόμενοι στόν Έπίσκοπο, άπειλώντας μέ σκανδαλιστική άρνητική δημοσιότητα (τό «θά φέρω τά κανάλια», σταδιακά μετατρέπεται στό «θά τό άνεβάσω στό διαδίκτυο»). Ό ιερέας, σέ ήλεκτρισμένη συναισθηματικά άτμόσφαιρα, δέν ώφελει νά έπιχειρηματολογεί ή άκόμη χειρότερα νά άπολογείται για τήν όρθόδοξη διδασκαλία περί κηδειών. Μόνο άνακοινώνει.

Η έπικοινωνία άξίζει περισσότερο όταν γίνει μέ σχετική μόνωση, ύστερα από κάποιους μήνες. Τότε τά άρνητικά συναισθήματα μετατρέπονται σέ προβληματισμό. Η άνάγκη τών ανθρώπων νά μιλήσουν για τήν άπώλειά τους είναι μεγάλη, μεγαλύτερη πλέον από τήν άνάγκη τέλεσης τής κηδείας και τήν άποφυγή τοῦ στιγματισμοῦ. Δύσκολο είναι τό πρόβλημα, όταν οί οικείοι είναι ένεργά μέλη τής ένορίας, όποτε αισθάνονται ότι ή άυτοκτονία άντιβαίνει στήν πίστη τους. Τό τραῦμα τους δέν έπουλώνεται μέ λόγια, αλλά μέ συμπόρευση, φροντίδα και άποδοχή από τό σύνολο τής ένορίας.

Η ένορία έχει διάφορες άντιδράσεις. Κάποιοι ένοριτες δείχνουν ευαισθησία, άλλοι έπικρίνουν, όρισμένοι άνησυχούν

για τήν πιθανότητα επανάληψης τοῦ φαινομένου. Είναι χρήσιμο ό ιερέας νά μήν κρυφτεί πίσω από ευγένειες και διακριτικότητα. Σέ ένοριακές συγκεντρώσεις ή άκόμη και μετά από άγιαστικές πράξεις στό σπίτι τών οικείων ή φίλων, άς θυμηθοῦν όλοι καλές στιγμές τοῦ εκλιπόντος. Άς άποτιμηθοῦν οί δυσάρεστες συνέπειες τής άυτοκτονίας. Άς περιγράψουν όλοι τί ένιωσαν. Άς προσπαθήσουν νά μποῦν οί ένοριτες στή θέση τών οικείων. Άς εξηγηθοῦν πιθανά ψυχιατρικά αίτια τής άυτοκτονίας. Σαφώς άς στηλιτευτεί ή πράξη, χωρίς στόμφο ή έπικριτική για τήν οικογένεια διάθεση. Αὐτή ή δημόσια άποδοκιμασία πρέπει νά γίνει σέ ένοριακό επίπεδο, διότι οί άυτοκαταστροφικές συμπεριφορές εύκολα βρίσκουν μιμητές, όποτε άλυσιδωτά έμφανίζονται νέες άυτοκτονίες.

Οί άνάγκες τοῦ ίδιου του ιερέα δέν είναι άμελητέες. Ένας έφημέριος φυσιολογικά έπιβαρύνεται από διαδοχικές άυτοκτονίες στήν ένορία, από εκτόξευση κατηγοριών από τήν οικογένεια τοῦ άυτόχειρα, ή από άυτοκτονία στελέχους τής ένορίας. Η άποδοχή πώς κάποιος πάντοτε θά άυτοκτονοῦν δέν άρκει. Η συζήτηση μέ τόν συνεφημέριο, τό ένοριακό στέλεχος, τήν πρεσβυτέρα, τόν πνευματικό, άνακουφίζει. Η λατρεία, ή ταπεινή προσέγγιση και ή ένοριακή δράση σχηματίζουν ένα πλαίσιο ούσιαστικής ύποστήριξης τοῦ προσωπικοῦ άγώνα τοῦ ιερέα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ψυχίατρος, παιδοψυχίατρος, ψυχολόγος, ψυχιατρική νοσηλεύτρια, κοινωνικός λειτουργός, ή έστω άλλης ειδικότητας ιατρός. 2. Εϋθύνονται όσοι ψυχίατροι εκδίδουν έτεροχρονισμένες ψευδείς βεβαιώσεις, «έξασφαλίζοντας» κηδεία στόν άυτόχειρα.



Βηθλεέμ, Βασιλική Γεννήσεως: ἡ πηγὴ τῶν Εὐχαριστιῶν

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Στὴ Βασιλικὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Βηθλεέμ στό τύμπανο τῶν κιονοστοιχιῶν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους εἰκονίσθηκαν οἱ παραστάσεις τῶν Ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί μερικῶν Τοπικῶν Συνόδων. Σέ πρώτη φάση γύρω στά τέλη 7^{ου}-ἀρχές τοῦ 8^{ου} αἰ. εἰκονίσθηκαν στό νότιο τύμπανο οἱ ἕξι οἰκουμενικές Σύνοδοι: Α' Νικαίας (325), Β' Κων/πόλεως (381), Γ' Ἐφέσου (431), Δ' Χαλκηδόνος (451), Ε' Κων/πόλεως (553), Στ' Κων/πόλεως (680). Στό βόρειο τύμπανο εἰκονίσθηκαν ἕξι τοπικές Σύνοδοι. Τόν 12^ο αἰ. ἔγινε ἀνακατασκευὴ τῶν ψηφιδωτῶν καί προστέθηκε ἡ Ζ' Σύνοδος τῆς Νικαίας (787). Ἀπό τίς τοπικές σώζονται οἱ Σύνοδοι Ἀντιοχείας (341), Σαρδικῆς (343) καί Ἀγκύρας (358).

Κάθε μία ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους εἰκονίζεται συμβολικά μέ μία Ἁγία Τράπεζα καί ἐναποθετημένο ἐπάνω τό Εὐαγγέλιο, ἐνῶ ἐκατέρωθεν ὑπάρχουν θυμιατά ἢ κηροπήγια. Τό λιτό σύνολο περιβάλλεται ἀπό ὑπερκείμενα διπλά τόξα, σάν δίπτυχα, περιέχοντας κείμενο μέ σύντομη ἐξιστόρηση τῶν ὅρων ἐκάστης Συνόδου. Στίς ἐπαρχιακές Συνόδους προστίθεται ἡ τομὴ ἐνός θολωτοῦ ναοῦ, στόν ὁποῖο προφανῶς διεξήχθη ἡ σύναξη. Οἱ Σύνοδοι χωρίζονται μεταξύ τους μέ φυτικούς, ἀκάνθινους λυχνοστάτες.¹ Στήν ὑποκείμενη ζώνη προστέθηκαν τόν 12^ο αἰ. (1169) προτομές τῶν προπατόρων τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ στόν δυτι-

κό τοίχο ὑπῆρχε ἡ παράσταση Ρίζα Ἰεσοσαί, πού δεν σώζεται.²

Σέ μνημεῖα πρότυπα ὅπως τῆς βασιλικῆς Γεννήσεως τῆς Βηθλεέμ δικαιολογεῖται καλλιτεχνικὴ πρωτοτυπία καί μοναδικότητα. Ἐδῶ γεννήθηκε ὁ Χριστός στόν τόπο γεννήσεως τοῦ πρώτου βασιλιά Δαβίδ, τοῦ γενάρχη τῆς βασιλικῆς δυναστείας.

Ἡ ἰδιαίτερη ἀπόδοση τῶν Συνόδων ἔχει τὰ δικά της ἐφόδια, γιὰ νά προσφέρει ἕνα βασικό μήνυμα ἀνανέωσης πού πάντα ἔφερε μία Σύνοδος, ἐφόσον προηγούντο συζητήσεις ἐπὶ δεκαετίες. Αὐτό ἀκριβῶς τονίζουν: α) οἱ φυτικοὶ λυχνοστάτες πού συμβολίζουν τό Δένδρο τῆς Ζωῆς³, καί β) ἡ Ἁγία Τράπεζα, ὁ χώρος τῆς κατ' ἐξοχὴν τελετουργίας τῆς ἀνακαινίσης, ὅπου προσφέρεται κατόπιν θυσίας ὁ Χριστός, ὁ βλαστός τῆς Ζωῆς.

Ἡ χρῆση τοῦ Δένδρου τῆς Ζωῆς ὀπτικά προσφέρει τουλάχιστον μία βασικὴ ἰδέα. Οἱ διαδοχικές εἰκόνες τῆς Ἁγίας Τραπέζης συνδεόμενες μέ τόν βλαστό τῶν λυχνοστατῶν ἀποτελοῦν τίς ἐπάλληλες φύτρες τοῦ ἴδιου δένδρου, ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλη, οἱ συνεχεῖς σοδεῖές του, μία συνεχῆ καρποφορία Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ Πεντηκοστή εἶναι ἐορτὴ καρποφορίας.

Ποιά εἶναι ἡ ρίζα ὄλων αὐτῶν τῶν διαδοχικῶν κλάδων, ὅπως τίς ἐκφράζει ἡ ἀρχικὴ ἀφήρηση; Ἀλλὰ καί τί συνδέει τίς Συνόδους μέ τὰ ψηφιδωτά τοῦ 12^{ου} αἰ.

τή γενεαλογία τοῦ Χριστοῦ (Προπάτορες ἀπό τόν Ἀδάμ), ὅπως καί τή Ρίζα Ἰεσσαί, τό βασιλικό γενεαλογικό δένδρο, πού εἶναι μία μεταγενέστερη ἀφήγηση; Ἄν καί χρονικά τά δύο σύνολα ἀπέχουν ἀρκετούς αἰῶνες, ἡ δευτέρη ἐρμηνεία, ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἀρχικῆς.

Οἱ καλλιτέχνες ἀπέδωσαν στό εἰκαστικό μέρος τήν οὐσία τῶν Συνόδων. Μία σύνοψη τῶν ὄρων πίστεως στά ἑλληνικά, πού καταγράφεται ἀνάμεσα στους κίονες, βοηθᾷ ἀπλῶς τόν ἀναγνώστη. Ὅλες μαζί δημιουργοῦν εἰκόνα τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως προκαθορίζεται ἀπό τά γραπτά εὐγγέλια, κείμενα ἐπί Ἁγίας Τραπεζῆς, πού εἶναι ἡ πηγὴ κάθε θεολογίας. Τά ἀποτελέσματα τῶν Συνόδων συνολικά ἀναφέρονται στή θεία καί ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ, ἀπό τήν ὁποία πίστη ἀπορρέει τό Μυστήριό τῆς Θείας Ευχαριστίας, πού εἶναι ἡ νέα γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἡ τέλεια ὑπέρ φύσιν ἀπόδειξη τῆς Ἐνσαρκώσεως, τῆς ἔνωσης θείας καί ἀνθρώπινης φύσεως. Ἀλλά ἡ πηγὴ, ἡ ἀρχικὴ γέννηση, συνέβη στὸν ἴδιο τόπο. Ἡ Βηθλεέμ εἶναι ἡ ρίζα τοῦ δένδρου πού βλαστάνει συνεχῶς, «ἐγκεντρίζεται» στους τύπους τῶν ἄλλων πόλεων, στίς διαδοχικὲς φύτερες τοῦ ἐνιαίου μυστηρίου, αὐτοῦ πού ἀποκαλύφθηκε στὸν χωρὸ τῆς βασιλικῆς. Στίς Ἁγίες Συνόδους διατυπώθηκε ὁ λόγος τῶν συνεχῶν ἀποκαλύψεων τῆς Ἐνσαρκώσεως. Ἄν

ἀποτελοῦν τεκμήρια ἐκφρασθέντος λόγου, διατυπωμένου, ὁ ναὸς εἶναι τό ἀρχέτυπο τεκμήριο.

Τὰ ψηφιδωτὰ τῶν Συνόδων ὡς φύτερες τῆς ἴδιας ρίζας στηρίζονται στήν ἀρχὴ τῆς περιοδικότητος. Ἡ χρονολόγησή τους ἀποτελεῖ πρόβλημα, ἐφόσον στήν περίοδο γύρω στά τέλη 7^{ου} καί τίς ἀρχές 8^{ου} αἰ. δέν ὑπάρχουν μνημεῖα γιὰ σύγκριση. Τεχνολογικὴ σύγκριση τῶν δύο ἀνεικονικῶν προγραμμαμάτων τοῦ τεμένου καί τοῦ ναοῦ τῆς Γεννήσεως δείχνει ὅτι ἔγιναν ἀπὸ τό ἴδιο συνεργεῖο καί γι' αὐτό ἀποδίδεται ἡ κατασκευὴ τους μεταξύ 692 (ἐν Τρούλλῳ ἢ Πενθέκτη Σύνοδος) ἕως 726 (ἀρχὴ Εἰκονομαχίας)⁴.

Σέ ἓνα μνημεῖο μέ ἀρχετυπικὸ χαρακτῆρα γιὰ τήν Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία μπορεῖ νά δικαιολογηθεῖ ἡ χρονολόγησι τῶν ψηφιδωτῶν στά 692/93 (ἔτος 6200/1 ἀπὸ Κτίσεως Κόσμου). Μέ τήν ἴδια λογικὴ ἢ Πενθέκτη Σύνοδος (691-692) ὀλοκλήρωσε μέ τό ἔργο της, πού εἶχε κυρίως νομοκανονικὸ χαρακτῆρα τό ἔργο τῶν Δ' καί Ε' Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τήν ἐξάλειψη τῶν τελευταίων παγανιστικῶν ἐθίμων, τήν ἀνανέωση τῆς λειτουργικῆς ζωῆς⁵. Οὐσιαστικά ἀποτελεῖ σύνοψη ὅλων τῶν προηγουμένων Συνόδων σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τήν πρακτικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας σέ μία συμβολικὴ ἡμερομηνία, τό ἔτος 6200. Κλείνει ἓνας κύκλος ἀγῶνων γιὰ τήν ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. H. Stern, "Les representations des conciles dans l'église de la Nativité à Bethlehem", *Byzantion*, 11 (1936) 101-52 & 13 (1938) 415-459. H. Stern, "Nouvelles recherches sur les images de conciles dans l'église de la Nativité à Bethlehem", *C. Arch.* 3 (1948) 82-105. Ch. Walter, *L' iconographie des Conciles dans la tradition byzantine*, Paris 1970, σ. 75-77. 2. L.-A. Hunt, "Art and Colonialism: The Mosaics of the Church of the Nativity in the Bethlehem (1169) and the Problem of 'Crusader' Art", *DOP* 45 (1991) 69-85. 3. Εἶναι μία μορφή Δένδρου τῆς Φωτιᾶς, τό ὁποῖο στήν ἐλληνορωμαϊκὴ τέχνη ἐξελίχθηκε ὡς Δένδρο τῆς Ζωῆς ἀποκτώντας τήν τυπικὴ διακοσμητικὴ μορφή "palmette or candelabra ornament", μία μορφή τῆς λαμπάδας. Στήν ἐβραϊκὴ παράδοση εἶναι ἡ Ἐπτάφωτη Λυχνία, βλ. Z. Ameisenowa, "The Tree of Life in Jewish Iconography", *JWCI*, 2 (1938/39) 326-345, 334, ὅπου βιβλιογραφία. 4. H. Stern, "Les représentations...", *ἑ.π.*, σ. 107-117. 5. Γ.Χ. Γκαβαρίνας, *Ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καί τό νομοθετικὸ τῆς ἔργο*, διδ. διατριβή, Ἀθήνα: Ἐπέκταση 1998, σ. 271-279.



Ὁ Χριστιανισμός στὰ Βρετανικά νησιά III. Ρωμαϊκή Ἐποχή, ὁ μοναχός Πελάγιος

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ἱ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ἁγίων Ἀναργύρων Ψυρρή

Ἴσως ἡ πιό ἔντονη ἐπαφή τῆς Ἀνατολῆς μέ τήν ὑπαρξη Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας στή Βρετανία ἐκδηλώνεται μέ τήν παρουσία καί τή δράση τοῦ μοναχοῦ Πελαγίου (περ. 360 - περ. 420), ὁ ὁποῖος ζοῦσε στή Ρώμη. Τό ὄνομά του Πελάγιος εἶναι μετάφραση τοῦ Κελτικοῦ Μοργκάν, δηλ. Θαλασογεννημένος, ἢ καλύτερα Θαλάσσιος. Στίς πηγές ἀναφέρεται ὡς Brito, δηλ. Ἰρλανδός. Ὁ Πελάγιος βρέθηκε στή Ρώμη περί τό 400, ὅπου κήρυττε ἐρμηνεύοντας τίς ἐπιστολές τοῦ ἀπ. Παύλου καί σύντομα ἀποτέλεσε πνευματικό πατέρα πολλῶν μελῶν τῆ Ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας. Ἄν καί ἦταν ιδιαίτερα ἀσκητικός, παρ' ὅλα αὐτά διακρινόταν γιά τόν παρορμητικό καί ἐριστικό χαρακτήρα του, ρέποντας πρός ἀκρότητες. Ἀντιτάχθηκε μετά σφοδρότητος στόν ἀρειανισμό καί τόν μανιχαϊσμό καί τέλος διαμόρφωσε δικό του θεολογικό σύστημα.

Ὁ Πελάγιος δίδασκε ὅτι γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀρκετά τά ἔργα του καί ἐπομένως δέν εἶναι ἀπαραίτητη ἡ Θεία Χάρις, τήν ὁποία ἀντιλαμβάνονταν ὡς ἕναν ἐξωτερικό καί ἀόριστο τρόπο, μέ τόν ὁποῖο ὁ Θεός κατευθύνει τόν ἄνθρωπο στή σωτηρία. Τό προπατορικό ἁμάρτημα ἀφοροῦσε μόνο τούς πρωτοπλά-

στους καί ὄχι στούς ἀπογόνους τους· ἐπιδροῦσε στούς ἐπιγενομένους μόνον ὡς κακό παράδειγμα καί ὄχι ὡς κληρονομικό. Τό βάπτισμα συγχωρεῖ προσωπικές μόνον ἁμαρτίες, ἀφοῦ ὅμως τό προπατορικό ἁμάρτημα εἶναι ἀνύπαρκτο, γι' αὐτό πρέπει νά γίνεται σέ μεγάλη ἡλικία. Τόν θάνατο θεωροῦσε ὁ Πελάγιος ὡς κάτι φυσικό, συνεπῶς ὄχι κακό, καί κατέληγε στόν ἀναπόφευκτο συλλογισμό ὅτι δέν ἦταν ἀναγκαῖα ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ καί ἡ Ἀνάστασή Του φυσικά δίχως νά παρέχει ἐξηγήσεις.¹

Ὁ Πελάγιος, ἀφοῦ κήρυξε στήν Ρώμη γιά δέκα ἔτη, λόγω τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Βησιγόθων τό 409 ἀποφάσισε μαζί μέ τόν μαθητή του Κελέστιο νά κινηθεῖ στή Β. Ἀφρική. Ἐκεῖ ἦρθε σέ ἀντιπαράθεση μέ τόν Αὐγουστῖνο, ἐπίσκοπο Ἰπῶνος, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀντίθετες ἀπόψεις ἀπό τον Πελάγιο καί σύντομα ὁ Παυλῖνος Μεδιολάνων κατήγγειλε τή διδασκαλία του. Ὁ Πελάγιος ἀναγκάστηκε νά καταφύγει στά Ἱεροσόλυμα, ὅπου βρῆκε καταφύγιο στόν ἐπίσκοπο Ἰωάννη· ἐκεῖ ἀναμίχθηκε ἔντονα στή διαμάχη ὠριγενιστῶν καί ἀντιωριγενιστῶν². Ἡ ἀποδοχή αὐτή προκάλεσε τήν ἀντίδραση τῶν ἐπισκόπων τῆς Β. Ἀφρικῆς, οἱ ὁποῖοι τόν κατεδίκασαν με συνοδική ἀπόφαση τό 411 καί στή

συνέχεια τόν κατήγγειλαν στόν Ἰωάννη Β' Ἱεροσολύμων ὡς αίρετικό. Ὁ Ἰωάννης Β' πράγματι κάλεσε σύνοδο τό 415, ὅπου ὁ Πελάγιος ἀναθεμάτισε πολλές ἀπό τίς ιδέες πού τοῦ ἀποδίδονταν καί μέ ἓνα ἀπολογητικό σύγγραμμα, «Περί ἐλευθέρως βουλήσεως», ἐξέθεσε τή διδασκαλία του ἀνατρέποντας τίς κατηγορίες. Ἡ σύνοδος τῆς συγγράμματος καί ἡ ἀθώωσή του ὀδήγησε τήν ἐκκλησία τῆς Καρχηδόνος σέ νέα σύνοδο καί καταδίκη τοῦ Πελαγιανισμοῦ, τήν ὁποία ἀποδέχθηκε ὁ πάπας Ρώμης Ἰννοκέντιος Α'.

Ὁ Κελέστιος δέν δέχθηκε τίς διορθώσεις τοῦ Πελαγίου καί ἀπέμεινε μόνος ἡγέτης τοῦ Πελαγιανισμοῦ ἄργότερα στή Ρώμη καί ἐπεισε τόν νέο πάπα Ζώσιμο, μέ λίβελλο περί τῆς Ὁρθοδοξίας του πρᾶγμα τό ὁποῖο προκάλεσε τήν ἀντίδραση τῆς συνόδου τῆς Καρθαγένης τό 418. Τελικά, ὁ Πελάγιος καί ὁ Κελέστιος θά καταγγελοῦν στόν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος τούς κατεδίκασε σέ ἐξορία,

ἐνῶ ὁ πάπας Ζώσιμος ἀνακάλεσε τήν ἀπόφασή του. Μετά τήν ἀπόφαση αὐτή, ὁ Πελάγιος μετακινήθηκε στήν Παλαιστίνη προσπαθώντας νά βρεῖ ὑποστηρικτές καί σύντομα τά βήματά του χάνονται³. Πιθανολογεῖται ὅτι περί τό 420 πρέπει νά ἔχει πεθάνει. Ἡ Γ' Οἰκουμενική σύνοδος (431), ἐκτός τοῦ προβλήματος τοῦ Νεστοριανισμοῦ, ἀντιμετώπισε καί τό ζήτημα τοῦ Πελαγιανισμοῦ⁴.

Ἀπό τήν ἱστορική ἀνάλυση τῆς δράσεως τοῦ Πελαγίου θά πρέπει νά ἐπισημανθεῖ ὅτι ἓνας Σκῶτος, Ἴρλανδός, μοναχός ἀπό τήν ἐσχατιά τῆς αὐτοκρατορίας ἔγινε πρόξενος τήσ ἀναστατώσεως. Ἡ δυνατότητά του νά ἀντιπαρατεθεῖ μέ ὅλα τά μεγάλα ὀνόματα τῆς θεολογίας τῆς ἐποχῆς του δεικνύει τή μόρφωση καί τίς ἱκανότητές του, στοιχεῖα ἐν πολλοῖς τά ὁποῖα θά πρέπει πιστωθοῦν καί στήν καταγωγή του, μέ τήν ἔννοια τοῦ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου παιδείας καί μορφώσεως τῆς χώρας καταγωγῆς του, Βρετανίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. Βλ. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, Α', Αθήνα 1998, σ. 556-562· P. Brown, "Pelagius and his Supporters: Aims and Environment", *Journal of Theological Studies* 19 (1968) 93-114· S. Curtis, "Will and Grace: The Essence of the Pelagian Debate", *Journal of Asian Evangelical Theology* 20 (2016) 55-73. 2. Ὁ Ὀριγένης (185-254) εἶναι ἓνας ἀπό τούς πύο μεγάλους ἐκκλησιαστικούς συγγραφείς, ἕως ὅσον πολυγραφώτερος συγγραφέας ὄλων τῶν ἐποχῶν. Στήν κατανόηση τῆς ἀλήθειας καί στήν ὀργάνωση τοῦ θεολογικοῦ του συστήματος χρησιμοποίησε ἐκτός τῆς φιλοσοφίας καί τή Βίβλο, τήν ὁποία ἐρμήνευε ἀλληγορικά. Ἦδη ἐν ζωῇ εἶχε προκαλέσει πολλές συζητήσεις, ἀλλά πολύ περισσότερο μετά τόν θάνατό του (253), δημιουργήθηκαν δύο ἀντίθετα ρεύματα σκέψεως, τῶν θαυμαστῶν του, οἱ «Ὀριγενιστές», καί τῶν ἀντιπάλων του, οἱ «Ἀντιωριγενιστές». Μεταξύ τῶν δύο παρατάξεων ἔλαβαν χώρα ἀρκετές συγκρούσεις, οἱ λεγόμενες «Ὀριγενιστικές ἔριδες»· μία ἀντιπαραθέση, ἡ ὁποία κράτησε μέχρι τόν Στ' αἰ. Ἀναθεματίστηκε μετά θάνατον, ὁ ἴδιος καί οἱ ιδέες του ἀπό τήν Ε' Οἰκουμενική σύνοδο (553). βλ. Β. Σταυρίδης, «Αἱ Ὀριγενιστικά ἔριδες», *Θεολογία* 58 (1957) 550-577· 59 (1958) 37-44, 135-207, 356-367, 512-529· Π. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Β', Θεσσαλονίκη 1991, σ. 805-883· M. Baghos, "The Conflicting Portrayals of Origen in the Byzantine Tradition", *Phronema* 30 (2015) 69-104. 3. R. Toczko, "Rome as the Basis of Argument in the So-called Pelagian Controversy (415-418)", *Studia Patristica* 70 (2013) 649-659. 4. Βλ. Στ. Παπαδόπουλος, *Πατρολογία*, Γ', Αθήνα 2010, σ. 230 κε.· G. de Plinval, *Pelage, ses écrits, sa vie et sa réforme, étude d'histoire littéraire et religieuse*, Lausanne 1943· B. Rees, *Pelagius. A Reluctant Heretic*, Woodbridge 1988· R. Van de Weyer (ἔκδ.), *The Letters of Pelagius: Celtic Soul Friend*, Evesham 1995· Ali Bonner, *The Myth of Pelagianism*, Oxford 2018.



Ἡ ἐπιστολή στήν Ἐκκλησία τῶν Σάρδεων

Πρωτ. Σπυρίδωνος Λόντου
Ἱερ. Προϊστάμενος Ι.Ν. Ἁγ. Παντελεήμονος Ἰλισσοῦ
Ἵποψ. Διδάκτορος Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Ἡ πόλη τῶν Σάρδεων, ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Λυδίας, βρισκόταν νότια τῶν Θυατείρων καί ὑπῆρξε σπουδαῖο πολιτιστικό καί ἐμπορικό σταυροδρόμι στήν εὐρύτερη περιοχή. Ἄν καί ἀπόρθητη, λόγω τῆς θέσης της ἐντός Ἀκροπόλεως, καταλήφθηκε ἀπό τοὺς Πέρσες καί ἀργότερα παραδόθηκε στόν Μ. Ἀλέξανδρο καί στοὺς Ρωμαίους, ἐνῶ τό 17 μ.Χ. καταστράφηκε ἀπό μεγάλο σεισμό. Στήν πόλη ὑπῆρχε ὁ περίφημος ναός τῆς Ἀρτέμιδος, θέατρο, στάδιο, ὠδεῖο κ.ἄ.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν Σάρδεων ἔγινε ἡ μητρόπολη τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς ἐπαρχίας τῆς Λυδίας. Στή δικαιοδοσία τῆς Μητροπόλεως ὑπάγονταν 25-28 Ἐπισκοπές. Ἡ χριστιανική κοινότητά της ἀνθοῦσε κατά τήν πρωτοχριστιανική περίοδο. Ἐκεῖ ἔζησε τόν 2^ο αἰ. ὁ ἀπολογητής Μελίτων καί μαρτύρησαν ὁ Θεράποντας καί ὁ Ἀπολλώνιος.¹ Παράλληλα μέ τοὺς χριστιανούς στή πόλη ὑπῆρχαν Ἐθνικοί, Ἰουδαῖοι καί Μονοφυσίτες. Τό 457 μ.Χ. συγκλήθηκε στίς Σάρδεις Σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἐπαρχίας τῆς Λυδίας πού καταδίκασε τόν Μονοφυσισμó, αἴρεση πού εἶχε ἤδη καταδικασθεῖ στήν Δ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο (Χαλκηδόνα 451 μ.Χ.).

Στό ἱερό βιβλίό τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννη, οἱ Σάρδεις εἶναι ἡ πέμπτη κατά σειρά πόλη-παραλήπτῃς τῶν ἐπιστολῶν

του (Ἀποκ. 3,1-6). Ὁ Εὐαγγελιστής μέ τήν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ γνωστοποιεῖ στόν Ἐπίσκοπό της Ἐκκλησίας της τί λέγει «ὁ ἔχων τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ καί τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας» (Ἀποκ. 3,1). Ὁ Χριστός, πού κατέχει τήν πληρότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί εἶναι ὁ κυρίαρχος τῶν ἐπισκόπων, ἐλέγχει αὐστηρά τήν πνευματική νεκρότητα τοῦ ἐπισκόπου τῶν Σάρδεων, ἐξαιτίας τῶν νεκρῶν του ἔργων.² Γιατί, ἂν καί εἶναι ζωντανός, ἐξαιτίας τῶν παραβάσεων καί τῶν ἁμαρτιῶν του (Ἐφ. 2,1) νέκρωσε τήν ψυχή του καί σπαταλοῦσε τόν βίό του, ὅπως ἀκριβῶς ἡ χήρα γιά τήν ὁποία μιᾶ ὁ Παῦλος (Α΄ Τιμ. 5,6). Τόν καλεῖ σέ ἐγρήγορηση («γίνου γρηγορῶν»), μετάνοια («μετανόησον») καί στήριξη τῶν ὑπόλοιπων μελῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ («τὰ λοιπά»), μέ βάση τήν εὐαγγελική ἀλήθεια πού ἔχει παραλάβει καί κατέχει. Τοῦ ὑποδεικνύει νά εἶναι ριζωμένος στή πίστη του³ καί νά μεταδώσει χαρίσματα πνευματικά γιά τήν πνευματική τους στερέωση (Ρωμ. 1,11). Γιατί διαφορετικά, ἂν ὁ ἐπίσκοπος ἐφησυχάσει καί δέν ἀνακάμψει πνευματικά, ὁ Κύριος θά ἐμφανιστεῖ ὅπως ὁ κλέπτης, σέ ὦρα πού ὁ ἐπίσκοπος δέν θά γνωρίζει (Ἀποκ. 3,2-3). Ἡ εἰκόνα αὐτή τῆς ξαφνικῆς ἐμφάνισης τοῦ Χριστοῦ σέ ἀνύποπτο χρόνο

ὡς κλέπτη τῆ νύχτα, εἶναι γνωστή στή βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης.⁴ Ἡ πνευματική αὐτή ἀδράνεια τοῦ Ἐπισκόπου καί τῶν περισσότερων μελῶν τῆς ἐκκλησίας τῶν Σάρδεων, μποροῦμε νά ὑποθέσουμε ὅτι ὀφείλεται ἴσως στή συναναστροφή τους μέ τούς εἰδωλολάτρεις κατοίκους της, οἱ ὁποῖοι λάτρευαν ἀρχικά τή θεά Κυβέλη μέ ἀπρεπεῖς ἱερουργίες, μιᾶς καί ἡ πόλη ἦταν γνωστή γιά τήν ἀνηθικότητά της. Ἡ συναναστροφή αὐτή εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τή μή ἐφαρμογή τοῦ θελήματος τοῦ Χριστοῦ καθῶς καί τή μόλυνση τοῦ «λευκοῦ χιτῶνα» τῶν βαπτισμένων χριστιανῶν μέ ρυπαρές πράξεις. Γιά τόν Σ. Ἀγουρίδη, ὁ μολυσμός τῶν ἱματίων ἐπῆλθε μέ τήν ἀλλοίωση τῆς πίστεως καί τήν ἀποδοχή τῆς αὐτοκρατορικής λατρείας⁵, ἐνῶ γιά τόν Ν. Μπρατσιώτη συμβολικά δηλώνεται ἐδῶ ἡ σαρκική ἁμαρτία. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Χριστός διακρίνει ἀνάμεσα στούς ρυπαρούς μία ἄξια μερίδα πιστῶν («ὀλίγα ὀνόματα»), πού μέ τήν ἠθική τους καθαρότητα δέν μόλυναν τόν χιτῶνα τοῦ Βαπτίσματος. Τό ὄνομά τους θά μείνει γιά πάντα γραμμένο στό «βιβλίον τῆς ζωῆς»⁶, θά ὁμολογήσει⁷ γι' αὐτούς ὁ Κύριος «ἐνώπιον τοῦ πατρὸς ... καί

ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ» κατά τήν ἔσχατη Κρίση καί θά περπατήσουν μέ λευκά ἱμάτια στόν Παράδεισο (Ἀποκ. 3,5).

Τό σύμβολο τοῦ ἐνδύματος εἶναι τό μοναδικό σύμβολο, τό ὁποῖο ἀπαντᾷ στήν Ἀποκάλυψη τόσο στή γῆ ὅσο καί στόν οὐρανό. Τά λευκά ἱμάτια, τά ὁποῖα ἤδη φόρεσαν στήν ἐπίγεια ζωή τούς οἱ χριστιανοί, ὅταν εἶχαν τή συγκλονιστική γι' αὐτούς ἐμπειρία τῆς Βαπτίσεως, θά τά ἔχουν καί στούς οὐρανοῦς. Συμβολίζουν τή νίκη, τή χαρά, τήν ἀγιότητα, τήν ἀγνότητα, τή συμμετοχή στήν ἐπουράνια δόξα καί λαμπρότητα, ἀλλά καί τό ἱερατικό ἀξίωμα τῶν σωζομένων. Αὐτό πού πρέπει ὁ χριστιανός νά προσέχει εἶναι νά μήν τά μολύνει.⁸ Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶναι κατηγορηματικός: «Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοί, καθαρῶς ἐαυτοῦς ἀπό παντός μολυσμοῦ σαρκὸς καί πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ» (Β' Κορ. 7,1).

Ἡ ἐπιστολή καταλήγει μέ τήν ἐκκληση νά ἀκούσουν οἱ Ἐκκλησίες τί λέει τό Ἅγιο Πνεῦμα (Ἀποκ. 3,6). Κάθε ἐκκλησία πού θά κρατήσῃ τήν πίστη της, θά ἀνταμειφθῇ ἀπό τόν Χριστό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ*. 1. Ε. Ράγια, «Σάρδεων Μητρόπολις» στό διαδίκτυο: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=6060>, 29/6/19. 2. Ν. Μπρατσιώτης (1992), σ. 102. 3. Πβ. Κολλ. 2,6-7. 4. Μτ. 24,43. Λκ. 12,39. Α' Θεσ. 5,2. Β' Πέτρ. 3,10. Ἀπ. 16,15. 5. Σ. Ἀγουρίδης (1994), σ. 144. 6. Γιά τό «βιβλίον τῆς ζωῆς», βλ. Ἔξοδ. 32,32. Δαν. 12,1. Φιλ. 4,3. Ἀπ. 20,15. 7. Πβ. Μτ. 10,32. 8. Σ. Δεσπότης (2015), σ. 123. * Οἱ Σημειώσεις τοῦ προηγούμενου μελετήματος (βλ. Ἐφημέριος, τχ. 5, Σεπτ.-Ὀκτ. 2019, σ. 36-37) παρελείφθησαν ἐκ παραδρομῆς.



Hugo Oehmichen,
Χριστουγεννιάτικα δῶρα
(1882)
λεπτομέρεια



Τό Λιβάνι στή χρήση τῆς Ἐκκλησίας (δ)

Ἀρχιμ. Δαμασκηνῶ Δαμιανάκη
Ἱ. Προϊστ. Προσκυνημ. Ἱ.Ν. Ἁγ. Βαρβάρας Ἀττικῆς
Ἀποστολικῆς Διακονίας

Ἡ τεχνική παρασκευὴ τοῦ θυμιάματος
Ἡ μορφή τοῦ θυμιάματος, ὅπως τὸ γνωρίζουμε σήμερα, διαμορφώθηκε πρὶν ἀπὸ περίπου 60 χρόνια. Οἱ πατέρες στὰ μοναστήρια, κυρίως τοῦ Ἁγίου Ὁρους, μάζευαν ἀνθούς ἀπὸ λουλούδια, λεμονιές, τριανταφυλλιές, φύλλα ἀπὸ λεβάντα καὶ ἄλλα φυτὰ, θρυμματίζαν σὲ μπρούντζινα γουδιὰ τὸ λιβάνι, πολτοποιοῦσαν τοὺς ἀνθούς καὶ τοιουτοτρόπως δημιουργοῦσαν μίαν μάζαν λιβανιοῦ, πού τῆ χρησιμοποιοῦσαν σὲ μεγάλες ἐορτές. Ἀργότερα ἔφτιαξαν χάλκινους ἀποστακτῆρες καὶ μὲ τίς κατάλληλες ἐπίπונες καὶ χρονοβόρες διαδικασίες λάμβαναν τὸ ἔλαιον ἀπὸ τοὺς ἀνθούς δημιουργώντας τὸ εὐωδιαστὸ θυμιάμα. Ὑπάρχουν ἀρκετοὶ τρόποι παρασκευῆς θυμιάματος, εἰδικὰ στίς ἡμέρες μας ἔχει ἀπλουστευτεῖ ἡ διαδικασία. Ὁ παλαιότερος τρόπος θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς καὶ ὁ σωστότερος. Ρώτησα κάποιον στιγμὴ τὴν ὑπέργηρη γερόντισσα Λαυρεντία τῆς Ἱ. Μονῆς Φανερωμένης Σαλαμίνας, ἡ ὁποία ἔφτιαχνε τὸ λιβάνι τῆς μονῆς, γιατί δὲν ἀπλουστεύει τὸν τρόπο παρασκευῆς. Καὶ αὐτὴ μοῦ ἀπάντησε: «Τὸ λιβάνι, παιδί μου, εἶναι ἔργο ἱερό καὶ ἅγιο. Ἐμεῖς μάθαμε ἀπὸ τοὺς Πατέρες, πού ὑπῆρξαν πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς, πὼς τὸ λιβάνι, γιὰ νὰ εἶναι σωστό, πρέπει νὰ γίνῃ μὲ τὴ συνεργασία καὶ τῶν

τεσσάρων στοιχείων τῆς φύσης, τῆ φωτιά, τὸ νερό, τὸν ἀέρα καὶ τὸ χῶμα. Βάζουμε μίαν κατσαρόλα νερό στὴ φωτιά καὶ ἐντὸς τῆς τοποθετοῦμε τὸ δοχεῖο μὲ τὸ λιβάνι καθὼς καὶ τὸ ἄρωμα, ἀνακατεύοντας τὰ μέχρι νὰ δέσουν». Μὲ ἀπορία τῆ ρώτησα: «Ὅλα τὰ κατάλαβα, ὅμως τὸ χῶμα ποιὸν ρόλο ἔχει;» Καὶ ἐκείνη μου ἀπάντησε: «Τὸν κυριότερο! Τὸ χῶμα εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού τὸ φτιάχνει». Ἀφοῦ λοιπὸν δέσει τὸ λιβάνι, τὸ ἀφαιροῦμε τμηματικὰ ἀπὸ τὸ δοχεῖο, ὅσο εἶναι ζεστό, τὸ πλάθουμε σὲ μακαρόνια, ἔχοντας βάλει μαγνησία (λευκὴ σκόνη) γιὰ νὰ μὴν κολλάει, καὶ τὸ κόβουμε σὲ μικρὰ κομματάκια τοποθετώντας τα σὲ δοχεῖα. Πλέον τὸ λιβάνι εἶναι ἔτοιμο γιὰ χρῆση. Αὐτὴ εἶναι ἡ παλαιὰ τεχνικὴ παρασκευῆς θυμιάματος τῆς γερόντισσας Λαυρεντίας, ὅπως τὴν παρέλαβε καὶ ἐκείνη ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς μονῆς.

Υλικά παρασκευῆς θυμιάματος

Τὰ ὑλικά πού χρειαζόμαστε εἶναι 1 κιλό λιβάνι τριμμένο ἀρίστης ποιότητας, 100 γραμμάρια ἀρώματος, εἰδικὸ γιὰ θυμιάμα, καὶ μαγνησία. Ἀφοῦ βάλουμε ἓνα μεταλλικὸ δοχεῖο μὲ νερό στὴ φωτιά γιὰ νὰ βράσει, τοποθετοῦμε τὸ λιβάνι μαζί μὲ τὸ ἄρωμα. Στὴ συνέχεια ρίχνουμε καὶ λίγο ἁγιασμό σὲ καθαρὸ μεταλλικὸ δοχεῖο,

ἀνακατεύουμε τό μείγμα ἀρκετά γιά νά ποτίσει μέ τό ἄρωμα, καί μετά τοποθετοῦμε τό δοχεῖο μέ τό μείγμα μέσα στό βρασμένο νερό περιμένοντας νά μαλακώσει. Μόλις τό μείγμα ἀρχίσει νά ἐνοποιεῖται καί νά ἀλλάζει χρώμα, σβήνουμε τή φωτιά, παίρουμε μικρές ποσότητες καί τίς πλάθουμε πάνω σέ ἕνα κομμάτι μάρμαρο, στό ὁποῖο ἔχουμε ρίξει ἀρκετή μαγνησία, σέ μορφή μακαρονιῶν, ἀφήνουμε λίγο νά στεγνώσουν καί μετά τά κόβουμε σέ μικρά κομματάκια ἢ μέ ψαλίδι ἢ μέ μαχαίρι. Τό θυμίαμα, γιά νά ἔχει τό ἐπιθυμητό ἀποτέλεσμα, πρέπει ἢ πρώτη ὕλη, δηλαδή τό λιβάνι, νά εἶναι ἀρίστης ποιότητας. Τά ἀρώματα πρέπει νά εἶναι κατάλληλα γιά κάψιμο. Πολλά ἀπό τά ἀρώματα πού χρησιμοποιοῦνται προέρχονται ἀπό ἀρώματα γιά κολόνιες καί γενικά γιά καλλυντική χρήση, μέ ἀποτέλεσμα μόλις τό θυμίαμα ἔρθει σέ ἐπαφή μέ τό κάρβουνο, νά ἀναδύεται ἕνα δυσάρεστο ἄρωμα.

Μποροῦμε νά φτιάξουμε ὅποιο ἄρωμα ἐμεῖς ἐπιθυμοῦμε. Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ πολλά ἀρώματα κατά τή διάρκεια τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν. Ἰδιαίτερα στίς θεομητορικές ἐορτές ἢ στούς Χαιρετισμούς τῆς Θεοτόκου οἱ Πατέρες φρόντιζαν νά διαθέτουν θυμίαμα ἀπό λευκά λουλού-

δια, γαρδένια, κρίνο, γιασεμί, φούλι, λεμονοανθό, λευκό τριαντάφυλλο καί ὅ,τι ἄλλο συμβολίζει τήν καθαρότητα καί τήν παρθενία τῆς Θεοτόκου. Γιά τίς Δεσποτικές ἐορτές φρόντιζαν νά ὑπάρχει ρόδο, γαζία, νάρδος, κυπαρίσσι, μόσχος, βιολέτα καί ἄλλα σχετιζόμενα μέ τήν περίοδο καί τήν ἐορτή τῆς ἡμέρας. Σέ ἔκτακτες περιστάσεις, ὅπως λ.χ. ἡ ἐπίσκεψη ἐνός ὑψηλά ἱστάμενου προσώπου ἢ λόγῳ τῆς ἐπετείου κάποιου σημαντικοῦ γεγονότος, φρόντιζαν νά ἐτοιμάσουν ἕνα ξεχωριστό θυμίαμα μέ συνδυασμό δύο ἢ καί τριῶν ἀρωμάτων. Αὐτοί οἱ συνδυασμοί μέ τίς κατάλληλες δοσολογίες χαρακτηρίζονται ὡς μυστικές καί ἱκανές νά προσδώσουν μεγάλη φήμη σέ μία Μονή ἢ σέ κάποιον πού τίς κατέχει ὡς τόν καλύτερο κατασκευαστή θυμιάματος. Τέτοιες θεωροῦνται οἱ Ἱερές Μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἡ Ἱερά Μονή Ἁγίας Παρασκευῆς Μαζίου στά Μέγαρα, πού πρώτη ἔφτιαξε τό περίφημο βυζαντινό ἀπό συνδυασμό ἐννέα ἀρωμάτων σέ ἀπόλυτη ἀρμονία καί ἰσορροπία, καί ἄλλες. Πολλοί πλέον ναοί καί μονές παρασκευάζουν ἐξαιρετικό θυμίαμα μέ νέα ἀρώματα καί συνθέσεις. Οἱ παλαιότερες πάντως, κατά τή γνώμη μου, παραμένουν διαχρονικές καί ἀξεπέραστες.



*F. D. Hardy,
Χριστουγεννιάτικο
ἐπισκέπτες
(1869)
λεπτομέρεια*

*A. Ch. T aylor,
Τό χριστουγεν-
νιακό δέντρο
(1911)
λεπτομέρεια*





Οικονόμος π. Παναγιώτης Σωτηρόπουλος

Πρωτ. Ἡλία Δροσινού
Ἱερ. Προϊστ. Ἰ.Ν. Ζωοδόχου Πηγῆς Ἀκαδημίας

Στίς 21 Μαΐου 1862, ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ, ὁ λαός τῶν Ἀθηνῶν ἔσπευσε νά παρακολουθήσει τήν λαμπρά τελετή κατακλύζοντας τούς πέριξ χώρους. Ἀπό τήν ἐφημ. *Γενική Ἐφημερίς Ἑλλάδος* τῆς 19^{ης} Μαΐου 1862 πληροφοροῦμεθα μεταξύ ἄλλων:

«Λειτουργοί του Θεοῦ ἐξελέγησαν ἀπό τοῦδε, ὑπό τοῦ κ. Δημάρχου καί τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου, ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἱκανῶν καί σεμνοπρεπῶν κληρικῶν τέσσαρες μὲν ἱερεῖς, ἦτοι οἱ κύριοι Σωκράτης Κολιάτσος, Πρεσβύτερος καί τελειόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου [μετέπειτα Μητροπολίτης Κορίνθου], Χαράλαμπος Φωκᾶς, Ἀρχιμανδρίτης καί διδάσκαλος, Κωνσταντῖνος Πίνης, Ἀρχιμανδρίτης καί ριζαριστής καί Παναγιώτης Σωτηρόπουλος, Πρεσβύτερος καί διδάσκαλος, διάκονοι δέ δύο, ἦτοι ὁ κ. Βαρθολομαῖος Γεωργιάδης, διδάσκαλος εἰς τό πρῶτον σχολεῖον τῶν Ἀθηνῶν καί εἰς τά ἰδιωτικά παιδαγωγεῖα καί παρθεναγωγεῖα [μετέπειτα Μητροπολίτης Κορίνθου] καί Νίκανδρος Δελούκας, ριζαριστής». Οἱ ἕξ οὗτοι κληρικοί ἀποτελοῦσι τό μόνιμον προσωπικόν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ.

Σύμφωνα μέ τό πιό πάνω δημοσίευμα, ἀλλά καί ἀπό τά κληρικολόγια τῆς ἐποχῆς, ὁ Παναγιώτης Σωτηρόπουλος ἐξ Ἀθηνῶν, συγκαταλέγεται στούς πρώτους ἐφημερίους τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ. Χειροτο-

νηθεῖς τήν 27^{ην} Ἰανουαρίου 1857, ἐτοποθετήθη ὡς ἐφημέριος εἰς τούς Ἱ. Ναούς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου καί Παναγίας Ρόμβης, ἐνῶ ταυτόχρονα ὑπηρετοῦσε καί ὡς διδάσκαλος εἰς τό Δημοτικόν Σχολεῖον τῆς Πλάκας. Τοῦ ἀπενεμήθη ὑπό τοῦ Μ. Ἀποστολίδη τό ὄφικιον τοῦ Οἰκονόμου τοῦ Ἱ. Ναοῦ, ἐξαιρετικά τιμητικόν, ἰδιαίτερα διεκρίθη δέ ὡς ἐπί δεκαετίες προϊστάμενος τοῦ Ναοῦ. Παρέστη εἰς μεγάλα θρησκευτικά γεγονότα, ὅπως ἡ ἄφιξις τοῦ σεπτοῦ σκηνώματος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε', ἀλλά καί εἰς ἔθνικά, ὅπως ἡ ὑποδοχή τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' τό 1863, ἡ βάπτισις τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου τό 1869. Παραλλήλως μέ τά ἐφημεριακά του καθήκοντα ὑπηρέτησεν ὡς διδάσκαλος εἰς τό Β' Δημοτικόν Σχολεῖον Ἀθηνῶν, διακρίθεις διά τήν παιδαγωγικὴν ἱκανότητά του, τήν ἀρετὴν καί εὐπρέπειάν του. Διετέλεσε Γραφεύς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ὑπῆρξεν ἰδρυτικόν μέλος τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας.

Ὁ π. Παναγιώτης Σωτηρόπουλος, κληρικός ἔγγαμος χωρὶς τέκνα, ἀγάπησε βαθύτατα τόν Μητροπολιτικόν Ναόν. Ἀποκορύφωμα τῆς ἀγάπης του ἀποτελεῖ ἡ ἰδιόγραφος διαθήκη του τῆς 15^{ης} Μαΐου τοῦ 1905, διά τῆς ὁποίας ἐγκαθιστᾷ τόν Ναόν γενικό κληρονόμον του. Ἀποσπασματικά παραθέτω: «...Κἀγὼ ὁ ἐλάχιστος ἐν ἱερεῦσιν ὑπῆρέτης τοῦ Ὑψίστου, Παναγιώτης Σω-

τηρόπουλος τήν παροῦσαν μου διατίθημι τελευταίαν διαθήκην. Καί πρωτοτύπως μέν ὁμολογῶ καί πιστεύω ἅπαντα τά ἱερά δόγματα καί τάς παραδόσεις τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς ὡς γνήσιον αὐτῆς τέκνον. Ἐπομένως δέ ἀφίημι πᾶσιν τοῖς ἀδελφοῖς μου Χριστιανοῖς καί αὐτοῖς τοῖς μισοῦσι καί ἀδικήσασι τήν ἀπό καρδίας συγχώρησιν πάντων ὅσους ἐν λόγῳ ἤ ἔργῳ ἐλύπησα, ζητῶ καὶ γὰρ ἀμοιβαίως τήν αὐτὴν συγχώρησιν. Ἐπομένως ἐγκαθιστῶ κληρονόμον μου ἐφ' ὅλης τῆς κινήτης καί ἀκινήτου περιουσίας μου ὡς καί τῶν ἀπαιτήσεών μου τόν ἐν Ἀθήναις Μητροπολιτικόν Ναόν "Ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου", τήν ἁγίαν μου ταύτην μητέρα, τήν ὁποίαν ὑπηρέτησα σαρανταπέντε ὅλα ἔτη μετά ἀπαραδειγματίστου ζήλου καί ἐπιμελείας, ἀφοσιωθείς κυρίως εἰς τό Θεῖον καί ἱερόν ἐπάγγελμά μου διδάξας, εὐλογήσας καί ἀγαπήσας τό ἐμπιστευθέν μοι πνευματικόν ποιῆμιον.

Καί ἐν πρώτοις ἡ οἰκία μέν κειμένη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πετράκη ἀρ. 14 ἐπιθυμῶ καί παραγγέλλω νά παραμείνει ἀναπαλλοτριώτος, τά δύο οἰκόπεδά μου, τό ἐν εἰς θέσιν Παγκράτι καί τό ἕτερον εἰς θέσιν Ἐλαιστριβεῖα, πλησίον ὁ Σιδηρόδρομος Πελοποννήσου, ἀμφοτέρω ταῦτα ὁ κληρονόμος μου δύναται νά ἐκποιήσῃ ταῦτα ὅταν εὖρη τήν συμφέρουσαν αὐτῷ τιμήν... Διατάζω πρὸς τούτοις νά δοθῶσι τά ἀκόλουθα κληροδοτήματα: εἰς τόν Ἐθνικόν Στόλον νά δοθῶσι 2.000 δραχμές, εἰς τό Δημοτικόν Νοσοκομεῖον "Ἡ Ἐλπίς" νά δοθῶσι 3.000 δρχ., εἰς τό Ταμεῖον τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης νά δοθῶσι 1.000, εἰς τό Τυφλοκομεῖον 1.000, εἰς τό Βρεφοκομεῖον 1.000, εἰς τόν Ἱ. Ναόν Χρυσοσπηλαιωτίσεως 1.000, εἰς τήν Ἑται-

ρείαν Φίλων τοῦ Λαοῦ 1.000, εἰς τόν ἀνεγειρόμενον Ναόν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου 1.000, εἰς τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων 500, εἰς τόν Σύλλογον τῆς Ἀναπλάσεως 1.000, εἰς τόν Ἱερόν Σύνδεσμον προεδρευόμενον ὑπὸ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου 2.000 δραχμές, εἰς τό Δρομοκαίτειον Κατάστημα 1.000, εἰς τό Κατάστημα Χαντζηκῶν-στα 1.000, εἰς τόν Ἱ. Ναόν Ἁγίου Φιλίππου 500, εἰς τόν Ραγκαβᾶν 500, εἰς τόν τῆς Βλασσαροῦς 500, εἰς τόν Ἱ. Ναόν Χρυσοκαστριωτίσεως νά δοθῶσι 500 καί εἰς τόν Ἱ. Ναόν Κοιμήσεως Κολοκυνθοῦς 500. ... Ἐπίσης διατάσσω καί παραγγέλλω εἰς τόν κληρονόμον μου καί τοὺς ἀξιοτίμους ἐκτελεστάς τῆς μουσικῆς μου διαθήκης τήν μικράν μου βιβλιοθήκην ὡς ἐστὶ καί εὐρίσκειται νά δοθῆ εἰς τόν ἐκ Θηβῶν Ἱερέα καί Οἰκονόμον νῦν δέ ἐφημέριον τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου κ. Παπα-Μπρατσιώτην πρὸς ὃν ἔχω ἰδιάζουσαν ἀγάπην καί ὑπόληψιν διὰ τήν κατά Χριστόν πολιτείαν του» (Διαθήκη ὑπ' ἀριθμ. 59554/1906, Ἀρχεῖον Καθεδρικοῦ Ναοῦ).

Ἀπὸ τήν διαθήκην προκύπτει ὅτι τά ὁστά τῆς μητρός τοῦ Καλομοίρας Σωτηρίου καί πρεσβύτεδος τοῦ Ἀγγελικῆς ἦταν ἐνταφιασμένα κάτωθι τοῦ Ναοῦ καί ἐπιθυμῶ νά τεθοῦν καί τά ἰδικά του πλησίον των. Ἀπέθανεν τήν 24^{ην} Αὐγούστου 1911, εἰς ἡλικίαν 100 ἐτῶν. Καί μόνον ἡ διαθήκη του εἶναι ἰκανή νά δείξει τήν μεγάλην προσφορὰν τόσο πρὸς τήν Ἐκκλησίαν, ὅσον καί πρὸς τήν Πατρίδα τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ λευίτου. Δέν θά ἀφίστατο κανεὶς τῆς ἀληθείας ἐάν ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ σκιαγραφηθεὶς δι' ὀλίγων Παναγιώτης Σωτηρόπουλος ἀποτελεῖ σέμνωμα καί ἐγκαύχημα διὰ τόν ἕγγαμον κληρον.



Ἀποστολικοί Κανόνες (κστ')

Παναγιώτη Μπούμη
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Ε.Κ.Π.Α.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΟΣΤ' (76ος)

Κείμενο: Ὅτι οὐ χρῆ τὸν ἐπίσκοπον τῶ ἀδελφῶ, ἢ τῶ υἱῶ, ἢ τῶ συγγενεὶ χαριζόμενον, εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονεῖν ὃν βούλεται· κληρονόμους γὰρ τῆς ἐπισκοπῆς ποιεῖσθαι, οὐ δίκαιον, τὰ τοῦ Θεοῦ χαριζόμενον πάθει ἀνθρωπίνῳ· οὐ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμους ὀφείλει τιθέναι. Εἰ δέ τις τοῦτο ποιήσῃ, ἄκυρος μενέτω ἢ χειροτονία· αὐτὸς δὲ ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῶ.

Μετάφραση: Δέν πρέπει ὁ ἐπίσκοπος κάνονντας χάρη στόν ἀδελφῶ ἢ τόν γιό ἢ τόν συγγενή (του) νά χειροτονεῖ στό ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ὅποιον θέλει· γιατί δέν εἶναι δίκαιο νά καθιστᾶ κάποιους κληρονόμους τῆς ἐπισκοπῆς ὑποχωρώντας καί προσφέροντας τά τοῦ Θεοῦ σέ ἀνθρώπινη ἀδυναμία· γιατί δέν ὀφείλει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ νά θέτει (νά ὑποτάσσει) κάτω ἀπό κληρονόμους. Ἄν ὠστόσο κάποιος τό κάνει αὐτό, νά ἀκυρώνεται ἢ χειροτονία καί ὁ ἴδιος νά ἐπιτιμᾶται μέ ἀφορισμό.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς Ἀντιόχειας ὁ κγ', τῆς Καρθαγένης ὁ λβ'/μ'.

Σχόλιο:

1. Ὁ νεποτισμός εἶναι ἀπόβλητος ἀπό τὴν Ἐκκλησία.
2. Καί αὐτός ὁ κανόνας προβλέπει καί ἔγγαμους ἐπισκόπους.
3. Καί ἐδῶ ἐπαναλαμβάνεται ὁ χαρακτηρισμός τοῦ ἀφορισμοῦ ὡς ἐπιτιμίου καί ὄχι ὡς ποινῆς ἢ κυρώσεως.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΟΖ' (77ος)

Κείμενο: Εἰ τις ἀνάπηρος ἦ τὸν ὀφθαλμόν, ἢ τὸ σκέλος πεπληγμένος, ἀξιός δέ ἐστίν ἐπισκοπῆς, γενέσθω. Οὐ γὰρ λώβη σώματος αὐτὸν μαιίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός.

Μετάφραση: Ἄν κάποιος εἶναι ἀνάπηρος ἀπό τό ἓνα μάτι ἢ σακατεμένος ἀπό τό ἓνα πόδι, ἀλλά εἶναι ἀξιός νά γίνῃ ἐπίσκοπος, ἄς γίνῃ. Γιατί δέν τόν μαιίνει ἢ βλάβη (τό ψεγάδι) τοῦ σώματος, ἀλλά ὁ μολυσμός τῆς ψυχῆς.

Ἀγιογραφικά χωρία: Λευϊτ. 21,17 ἐξ.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς ΣΤ' ὁ λγ'.





Ἀμφισβήτηση τῆς ιστορικότητας τοῦ προσώπου τοῦ Ἁγίου Φανουρίου

Ἀρχιμ. Ἰωάννου Γ. Γαζέτα
Ἐφημ. Ἰ.Ν. Ἁγ. Δώδεκα Ἀποστόλων Βριλησσιῶν - Ψυχοθεραπευτοῦ

Κατά τὴν πολύχρονη καὶ κοπιώδη ἔρευνα, μελέτη καὶ συγγραφή πονήματος περὶ τοῦ Ἁγίου Φανουρίου, διακρίναμε σέ σημαντικό βαθμό, τὴν πρόσμιξη ἀνακριβῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα προέκυψαν μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου.

Παρακινδυνευμένες εἰκασίες ἀρχαιολόγων

Οἱ ἐρευνητές, στὴν προσπάθειά τους νὰ διαφωτίσουν περισσότερο τὸ ζήτημα περὶ τοῦ Ἁγίου Φανουρίου καὶ ἔχοντας στὰ χέρια τους ἐνδείξεις ἀλλὰ ὄχι ἀποδείξεις, ὁδηγήθηκαν στίς παρακάτω παρακινδυνευμένες καὶ ἀνακριβεῖς εἰκασίες, τίς ὁποῖες δυστυχῶς ὀρισμένοι ἀναπαράγουν, δίχως προηγουμένως νὰ μελετήσουν ἐπίμονα καὶ νὰ ἐξαντλήσουν τίς ὑπάρχουσες πηγές, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀμφισβητοῦν τὴν ιστορικότητα τοῦ προσώπου τοῦ Ἁγίου Φανουρίου.

α) Ταύτιση τοῦ Ἁγ. Φανουρίου μὲ τὸν Ἁγ. Γεώργιο καὶ τὸν Ἁγ. Θεόδωρο: Οἱ ἀρχαιολόγοι, κατὰ συνέπεια, ὑποθέτουν ὅτι ἔχει γίνῃ σύγχυση τοῦ Ἁγίου Φανουρίου μὲ τὸν ἐπίσης στρατιωτικὸ Ἅγιο Γεώργιο. Τούτῃ ἡ εἰκασία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἄποψη ὅτι ἡ θέση, πού πιθανότατα κατεῖχε ὁ ἐρειπωμένος ναός (πού ἀναφέρεται στό συναξάρι καὶ τοῦ ὁποίου ἀναζητεῖται,

σήμερα, ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία), ταυτίζεται μὲ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου di Proventura ὅμως καὶ αὐτὴ ἔχει κατεδαφιστεῖ καὶ δέν σώζεται πλέον σήμερα, ἀλλὰ πιθανολογεῖται ὅτι ἡ θέση τῆς βρισκόταν στὰ νότια τῆς μεσαιωνικῆς πόλης, ὅπως τὴν προσδιορίζει ὁ συναξαριστής¹.

Ἡ δευτέρα εἰκασία, πού καὶ αὐτὴ δέν εἶναι ἀπόλυτα βεβαιωμένη, προέρχεται ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Φανουρίου, ἡ ὁποία φαίνεται νὰ περιέχει ἀρκετές ὁμοιότητες μὲ τὰ μαρτύρια τῆς εἰκόνας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου². Τούτῃ ἡ ἄποψη, ὅμως, δέν συμβαίνει στὴν πραγματικότητα, διότι τὸ χαρακτηριστικὸ ἐκεῖνο εἰκονογραφικὸ στοιχεῖο, πού ξεχωρίζει τὸν Ἅγιο Φανούριο ἀπὸ ὅλους τοὺς ὑπόλοιπους στρατιωτικὸς Ἁγίους (συνεπῶς καὶ ἀπὸ τὸν Ἅγιο Γεώργιο), εἶναι ὅτι κρατᾷ στό χέρι του ἓνα σταυρό, στό ἐπάνω μέρος τοῦ ὁποίου βρίσκεται μία ἀναμμένη λαμπάδα. Μία ἐπιπλέον ἐπισήμανση, ὅσον ἀφορᾷ τὰ μαρτύρια τοῦ Ἁγίου Φανουρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἶναι ὅτι ἓνας μόνον ὀρισμένος (καὶ ὄχι ὀλόκληρος) ἀριθμὸς εἶναι ὅμοιος μὲ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ μαρτύρια ἄλλων στρατιωτικῶν Ἁγίων. Ἐπιπλέον, ἔχουμε τὴν πεποίθηση ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Νεῖλος, πού κλήθηκε νὰ ἀναγνωρίσει τὴν εἰκόνα, ἦταν σέ θέση νὰ

ξεχωρίσει τυχόν ομοιότητα του Ἁγ. Γεωργίου με αὐτή του Ἁγ. Φανουρίου, ἐάν λάβουμε σοβαρά ὑπ' ὄψιν μας τόσο τό ιδιαίτερο μορφωτικό του επίπεδο, ὅσο καί τή σχετική ὕμνολογία, πού εἶχε ἤδη συνθέσει πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου³.

Ἐπ' αὐτήν τὴν ἀντίληψη, θά μπορούσε νά ἀναιρεθεῖ καί ἡ ἀποψη μερικῶν ὅτι ἡ ἐπιγραφή στήν εἰκόνα ἦταν ἀπλῶς ΑΓ ΦΝΡ καί ὁ Ἐπίσκοπος Νεῖλος δημιούργησε, κατὰ τό Ὀνούφριος τή λέξη Φανούριος, ἐνῶ ἐνδεχομένως νά ἦταν Φαινάρετος ἢ Φανερωτής⁴.

Ἡ τρίτη ὑπόθεση τῶν ἀρχαιολόγων σχετίζεται μέ τὴν ομοιότητα τῶν θαυματουργικῶν ιδιοτήτων τῶν δύο Ἁγίων. Μάλιστα, προσέθεσαν καί τὴν πιθανότητα νά εἰκονίζεται καί ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ἀντὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου⁵. Πράγματι, ἐλευθερωτές αἰχμαλώτων, θεραπευτές ἀνθρώπων καί ζώων, φανερωτές χαμένων ζώων καί ἀντικειμένων κ.ἄ. ἀποτελοῦν ὀρισμένα στοιχεῖα, πού ὁμοιάζουν καθ' ὅλα μεταξύ τους καί θά μπορούσαν ὅποιοδήποτε καλοπροαίρετο ἐρευνητὴ νά τὸν ὀδηγήσουν σέ μία σύγχυση πραγμάτων, ἀπόψεων, ἀκόμη καί Ἁγίων. Ὅσοι, ὅμως, μελετοῦν βίους Ἁγίων θά ἔχουν διαπιστώσει ὅτι ἡ Ἐκκλησία σέ ὀρισμένους Ἁγίους, ἀπὸ τὰ θαύματά τους καί ἀπὸ τὴν εὐλάβεια τῶν πιστῶν κ.ἄ., ἔχει τὴ συνήθεια νά δίδει διάφορα προσωνύμια. Ἔτσι, λοιπόν, γιὰ παράδειγμα, τό ἐπώνυμο «Φανερωτής, φανερωμένος ἢ φανούριος», ὑπὸ τὴν ἔννοια καί τὴν ιδιότητα τοῦ Ἁγίου πού φανερώνει ἀντικείμενα, πρόσωπα κ.ἄ., τό φέρουν ἀρκετοὶ Ἅγιοι, μερικοὶ ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Ἁγ. Φανούριος, ὁ Ἁγ. Γεώργιος⁶, ὁ Ἁγ. Μηνᾶς⁷, ὁ Ἁγ. Θεόδωρος Τήρων⁸ κ.ἄ.

β) «Τό φαινομενικό ἀτόπημα τῆς Ἐκκλησίας»: Ἐνα, ἐπιπλέον, ἀλλὰ καί ἀρκετά σοβαρό ἰσχυροποιητικό στοιχεῖο πού ἀξιολογήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους⁹, μέ σκοπὸ νά ὑποστηριχθεῖ ἡ ἀποψη περὶ τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ Ἁγίου Φανουρίου, εἶναι τό φαινομενικὰ ἀκατανόητο ἀτόπημα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πού λέγεται ὅτι συνέβη ἐπὶ Ἀρχιεπισκοπίας Προκοπίου (1896-1901) καί Μελετίου (1918-1920), διὰ τοῦ ὁποίου, ἐξ ὄψεως φαίνεται ἀπαγόρευση ἐγκαινιασμοῦ ναῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου, ἐπειδὴ τὸν θεωροῦσαν ἀνύπαρκτο. Πράγματι, ἀπὸ μία πρώτη ἀνάγνωση τοῦ διαλόγου πού ἀναπτύχθηκε, κατὰ τὴν περίοδο 1947-1948 στό περιοδικό *Ἐκκλησία*, μεταξύ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος Ἰεζεκιήλ (1947, 1948) καί ἐλλογιμοτάτων ἀνδρῶν, πληροφοροῦμαστε τὴ θέση τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας γιὰ τὸν Ἁγ. Φανούριο, δηλαδή ἀνυπαρξία τοῦ Ἁγίου καί ἀπαγόρευση ἐγκαινιασμοῦ Ναῶν πρὸς τιμὴν του¹⁰. Μέ μία δευτέρα, ὅμως, πιὸ διεισδυτικὴ καί πιὸ προσεκτικὴ ἀνάγνωση τῶν κειμένων, συμπεραίνουμε ὅτι δέν ὑφίσταται κάτι τέτοιο, δηλαδή αὐθαίρετη πράξη ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο, ἢ ὁποῖα νά παραθεωρεῖ τὴν κοινὴ συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς ἐκκλησίας, θεωρώντας ἀνύπαρκτο τὸν Ἅγιο.

Τό γεγονός αὐτό μᾶς παρότρυνε νά ἐρευνήσουμε τὰ ἐπίσημα συνοδικὰ ἔγγραφα τῆς περιόδου 1833-1956, γιὰ νά ἐντοπίσουμε ὅτιδήποτε σχετικό μέ τὸν Ἅγιο Φανούριο. Τελικῶς, ἀπὸ τὴ διερευνηθεῖσα ἔρευνα δέν καταφέραμε νά ἀνακαλύψουμε κανένα ἀπολύτως τέτοιο ἔγγραφο εἴτε ἀπόφαση εἴτε ἀνάκληση αὐτῆς.

Τόσο ἡ ἀτελέσφορη ἀναζήτηση τοῦ ἐγγράφου, ὅσο καί τὰ κείμενα τοῦ ὑπάρχοντος διαλόγου θά μπορούσαν κάλλιστα νά συνηγορήσουν ὅτι πρόκειται περὶ ἐσφαλμένης ἐντυπώσεως, ἡ ὁποία σχηματίστηκε μέ βάση κάποιες ἔντονες συζητήσεις καί μόνο καί ὄχι περὶ ἐνσαρκωμένης, διά ἐπισήμου τεκμηριωμένου ἐγγράφου, ἀπόφασης, ὅπως διατείνεται ὁ Μητροπολίτης Ἱεζεκιήλ¹¹. Σέ αὐτή τήν ἀποψη, θά μπορούσε νά συνηγορήσει καί ἡ ἀναφορά τοῦ διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ Ἐκκλησία, Γ. Παπαμιχαήλ,¹² κατά τήν ὁποία διευκρινίζεται ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Πέτρας Κρήτης κ. Διονύσιος τοῦ ἀπέστειλε ἀντίγραφο τῆς ἐκθέσεως μέ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνας πού εἶχε πραγματοποιήσει καί ἡ ὁποία εἶχε ὑποβληθεῖ, τό 1919, στήν Ἱ. Σύνοδο, ἀποδεικνύοντας τήν ὑπαρξή τοῦ Ἁγίου. Ἐπομένως, ἀπορίας ἄξιον εἶναι πῶς εἶναι δυνατόν, ὕστερα ἀπό ἓνα ὑπόμνημα πού ὑποστήριζε τήν ὑπαρξή τοῦ Ἁγίου, νά ἐκδοθεῖ, σύμφωνα μέ τόν

Ἱεζεκιήλ, ἀπόφαση πού τόν θεωροῦσε ἀνύπαρκτο καί ἀπαγόρευε ἐγκαινιασμό Ναῶν πρὸς τιμὴν του.

Τό Ρωμαϊκό μαρτυρολόγιο *Acta Sanctorum* τοῦ ἔτους 1688, τό νέο Λειμωνάριο τό ἔτος 1819, ἡ ὑμνογραφία τοῦ Ἁγίου¹³, καθὼς καί τὰ ἀρχαιολογικά εὐρήματα εἶναι ἀποδείξεις οἱ ὁποῖες ἀποδεικνύουν περίτρανα ὅτι δέν μπορούσαν νά ἀγνοηθοῦν, τήν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ δεύτερη ἔκδοση τοῦ Νέου Λειμωναρίου ἐγινε τό ἔτος 1873, δηλαδή δεκαετίες ὀλόκληρες πρὶν ἀπό τήν ὑποτιθέμενη ἀπόφαση ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Μελετίου, καί μάλιστα τό παράδοξο τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀναφορά στό ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου ὅτι ἡ ἔκδοση (πού περιέχει τόν βίο τοῦ Ἁγίου Φανουρίου) πραγματοποιήθηκε «Ἐγκρίσει τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (!!!). Ἐπομένως ἡ Ἐκκλησία φαίνεται νά γνώριζε τήν ὑπαρξή τοῦ Ἁγίου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Ἡ Κόλλιας, «Ἅγιος Φανούριος», στό *Χάρις Χαῖρε. Μελέτες στή μνήμη τῆς Χάρης Κάντζια*, τ. Β', Ἀθήνα 2004, σ. 285-305. 2. Μ. Vassilakes-Mavrakakes, "Saint Phanourios: Cult and Iconography (pl. 49-60)", *Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* (1980-1981) 10, (17), 223-250 & Ἡ Κόλλιας, ὅ.π. 3. Α. Παναγιώτου, *Νικήτας Μυρσινιώτης, εἶτα Νεῖλος Μητροπολίτης Ρόδου. Βίος καί ἔργον*, ἀνεκδ. διδ. διατριβή, Ἀθήνα: ΕΚΠΑ 1995. 4. Συγκριμένα τήν ἀποψη αὐτή ὑποστήριζε ὁ Μανουήλ Γεδεών (Θ. Χουδαβερδόγλου, 1 Δεκ. 1947), «Ὁ Ἅγιος Φανούριος», *Ἐκκλησία ΚΔ*, τ. 45-46, σ. 364. 5. Μ. Vassilakes-Mavrakakes, ὅ.π. 6. Στό Ἅγιον Ὅρος ὑπάρχει τό Ἱερό κελλί τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Φανερωμένου. Πῆρε τήν ὀνομασία του ἀπό τό γεγονός τῆς φανέρωσης ληστῶν. 7. Ἀπό τήν παρετυμολογία τοῦ ὀνόματος, Μηνᾶς - μηνῶ = παραγγέλλω, φανερώνω. 8. Ἐχει τό προσωπικό Φανερωτής, ἐπειδὴ φανέρωσε τόν σκοπό τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτη νά μολύνει τίς τροφές τῶν Χριστιανῶν μέ αἱμάτα εἰδωλολατρικῶν θυσιῶν. 9. Ἡ Κόλλιας, ὅ.π. 10. Συγκεκριμένα στό κείμενο ἀναφέρεται ὅτι τό 1896-1897, πού εἶχε ἀνεγερθεῖ τό ἰδιωτικό ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγ. Φανουρίου στήν περιοχή τοῦ Παγκρατίου, δέν ἐπετράπη ὄχι μόνο ὁ ἐγκαινιασμός του, ἀλλά καί ἡ τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας σέ αὐτό. Ἄν καί στό κείμενο δέν ἐξηγεῖται ὁ λόγος τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ ἐγκαινιασμοῦ καί τῆς τελέσεως τῆς Θ. Λειτουργίας, στήν προκειμένη περίπτωση, πιστεύουμε ὅτι σχετιζόταν περισσότερο μέ τούς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας πού ἀπαγορεύουν τή θεμελίωση Ἱ. Ναοῦ, δίχως προηγούμενη γνώμη καί ἀπόφαση τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου (α' Κανόνας τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου: «ἔδοξε, μηδένα μὲν μηδαμοῦ οἰκοδομεῖν μηδὲ συνιστᾶν μοναστήριον ἢ εὐκτήριον οἶκον, παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου»), παρὰ μέ τῆ μὴ ὑπαρξή τοῦ Ἁγίου. Ἦν αὐτὴν τὴν ἔννοια, θά μπορούσε νά κατανοηθεῖ ἡ συγκεκριμένη πράξη τῆς ἐκκλησίας. 11. Πβ. κριτική τοῦ βιβλίου τοῦ Δημ. Σισιλιάνου, *Ἑλληνες Ἀγιογράφοι μετὰ τὴν Ἄλωσιν* (1935), *Θεολογία*, 4, σ. 347-351. 12. Γ. Παπαμιχαήλ (15 Μαρτ. 1948), «Καί πάλιν περὶ τοῦ Ἁγίου Φανουρίου», *Ἐκκλησία ΚΕ* (11-12) 90-91. 13. Στόν μουσικό Λαυριωτικό χειρόγραφο κώδικα Λ.164, τοῦ 15^{ου} αἰ., ὑπάρχει ἓνα μόνο στιχηρό τοῦ Ἁγίου (Σ. Εὐστρατιάδης, *Ἀγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία 1960). Στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη, στόν κώδικα 140, cl.2, ὑπάρχουν στιχηρά καί ἰδιόμελα τοῦ Νικολάου Μαλαξοῦ, βλ. Ἱεζεκιήλ Μητρο. Θεσσαλιώτιδος, (15 Ὀκτ. 1947), «Ὁ Ἅγιος Φανούριος», *Ἐκκλησία ΚΔ* (39-40) 311. Πλήρης ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Φανουρίου συμπεριλαμβάνεται στό Νέον Λειμωνάριον τοῦ ἔτους 1819.



Εὐλαβείς Λειτουργικές Προτάσεις

Π. Β. Πάσχου
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Ε.Κ.Π.Α.

Α'. Σέ μιὰ περίπτωση τελετῆς τοῦ μυστηρίου τοῦ ἱεροῦ Βαπτίσματος σέ κάποια ἐνορία τῶν Ἀθηνῶν, ἄκουσα -πρός τό τέλος τοῦ μυστηρίου- τόν ἱεροψάλτη νά ψάλλει τό τέταρτο τροπάριο τῆς Η' ὠδῆς τοῦ κανόνος τοῦ Πάσχα, ποίημα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ: «Πάτερ παντοκράτορ, καί Λόγε, καί Πνεῦμα, / τρισὶν ἐνίζομένη, ἐν ὑποστάσει φύσις, / ὑπερούσιε καί ὑπέρθεε εἰς σέ βεβαπτίσαμεθα, / καί σέ εὐλογοῦμεν, εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας». Πρώτιστα τόν ἅγιο ἱεροψάλτη: «Ποῦ τό μάθατε αὐτό τό νέο τυπικό, μέ αὐτήν τήν προσθήκη;» Κι ἐκεῖνος μοῦ ἀπάντησε: «Ἐγώ τό ἄκουσα ἀπό τό στόμα τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Σερβίων καί Κοζάνης κυροῦ Διονυσίου, ἀλλά τό ἄκουσα καί ἀπό ἄλλους συναδέλφους νά τό ψάλλουν». Ἡ εὐλαβῆς αὐτή λειτουργική πρόταση τοῦ μακαριστοῦ καί σοφοῦ Μητροπολίτου εἶναι ὄντως πολύ ἐπιτυχῆς καί καλῶς προστίθεται στό τέλος τῆς τελετῆς τοῦ Βαπτίσματος: διότι μέσα σέ λίγους στίχους περιλαμβάνει ὅλη τή δογματική διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας γιά τό ἅγιο Βάπτισμα.

Β'. Μιά δεύτερη εὐλαβική πρόταση καί προσθήκη στήν τελετή τῶν ἐγκαινίων ἐνός ναοῦ προήλθε ὅπως ἐκτάκτως ἀπό τά ἐγκαινία ἐνός ιδιωτικοῦ ναοῦ τοῦ ἀειμνήστου πρωτοπρεσβυτέρου Ἰωάννου Σπ. Ράμφου. Καλεσμένος ἀπό τόν π. Ἰωάννη καί ἀπό τόν μακαριστό Μητροπολίτη τότε Σερβίων καί Κοζάνης Διονύσιο, συνταξίδεψα μαζί τους στήν Κίμωλο. Ἐκεῖ θά γίνονταν καί τά ἐγκαινία τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρί-

δωνος, πού τά δύο ἀδέλφια κληρικοί ἀφιέρωσαν στή μνήμη τοῦ πατέρα τους. Γι' αὐτό καί ὁ ἅγιος Διευθυντής τοῦ Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας καί ἐφημέριος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἁγίου Γεωργίου Κυψέλης ἔγραφε πάντα στά βιβλία καί τά ἄρθρα του «Ἰωάννης Σπυρίδωνος Ράμφου».

Ὅταν προχώρησε ἡ Τελετή τῶν ἐγκαινίων, ὁ μακαριστός Μητροπολίτης -τήν εὐχούλα του νά ἔχουμε- μοῦ λέει, ἐνῶ κρατοῦσε τό μακρὺ καλάμι μέ τόν σπόγγο μπροστά καί μέ τό εἰδικό ὑγρό-μύρο τῶν ἐγκαινίων: «Ψάλε κάτι», γιά νά καλυφθεῖ τό κενό τῆς σιωπῆς, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔβαζε σταυρούς στίς τέσσερις γωνίες τοῦ ἱεροῦ ναοῦ. Καί ἐγώ, τότε, ἀφοῦ τό ἐκκλησιαστικό τυπικό δέν ἔλεγε τίποτε, σέ μιὰ στιγμιαία ἔμπνευση, πῆρα ἕναν ἄγνωστο ψαλτικό στίχο, σέ ἦχο πλ. α': «Κάλαμον καί σπόγγον / ἔδωκαν εἰς χεῖράς μου / τό ὄνομά του, Κύριε, / ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σου». Καί φυσικά τό πρόχειρο αὐτό Τροπάριο τό ἐπανέλαβα ὅσες φορές χρειαζότανε γιά νά κάνει τόν ἐσωτερικό γύρο τοῦ ναοῦ ὁ Ἐπίσκοπος. Ἦ, ἀπό τότε ὁ ἅγιος Κοζάνης τό χρησιμοποιοῦσε σέ κάθε τελετή ἐγκαινίων.

Τό γεγονός περιέγραφα μέ λεπτομέρειες σέ μιὰ συνέντευξη πού ἔδωκα στόν παλαιό καί ἀριστοῦχο μαθητή μου διδάκτορα Μουσικολογίας καί τυπικολόγο κ. Διονύση Ἀνατολικιώτη, μέ τίτλο: «Πάσχειον δοκίμιον διά τήν περίπτωσιν ἐγκαινίων» (βλ. Συμβολή, τχ. 13, Ἀπρ.-Ἰούν. 2006, σ. 915, ὅπου παρατίθεται καί το μέλος τοῦ τροπαρίου μέ βυζαντινή σημειογραφία).



Περί άδειών ύπηρεσιακής εκπαίδευσης

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γεν. Αρχιερ. Έπιτρ. Ί.Μ. Ζιχνών και Νευροκοπίου
Άντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Σέ συνέχεια μέ τά προηγούμενα τεύχη του Έφημερίου, δημοσιεύουμε άπό τό παρόν τεύχος ένα θέμα πού άπασχολεί άρκετούς έν Χριστώ άδελφούς μας και έχει νά κάνει μέ τή χορήγηση άδειών ύπηρεσιακής εκπαίδευσης· τί ισχύει πραγματικά και εάν ή συγκεκριμένη άδεια μπορεί νά χορηγηθεί και σέ κληρικούς. Ο νόμος 3528/2007, πού άφορά τό συγκεκριμένο θέμα και είχε άνασταλεί για σύντομο χρονικό διάστημα, άπό 1-1-2015 εφαρμόζεται κανονικά σέ όλους τους Δημοσίους Ύπαλλήλους του Κράτους. Έδω θά πρέπει νά κάνουμε μία σαφέστατη διευκρίνιση, διότι τόν τελευταίο καιρό πολλά έχουν ειπωθεί σχετικά μέ τήν ιδιότητα των κληρικών. Είναι ή δέν είναι Δημόσιοι ύπάλληλοι; Ασφαλώς και δέν είναι δημόσιοι ύπάλληλοι. Μέ άπόφαση του ΣτΕ είναι χαρακτηρισμένοι ως θρησκευτικοί λειτουργοί, έξομωμένοι όμως μέ τους Δημοσίους Ύπαλλήλους. Τό συγκεκριμένο στοιχείο, πού είναι και ή ούσία του θέματος, δυστυχώς άποσιωπάται. Στόν νόμο 3528/2007, λοιπόν, σύμφωνα μέ τό άρθρο 2 παρ. 1 & 2, ύπάγονται οί πολιτικοί διοικητικοί ύπάλληλοι του κράτους και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου. Ύπάλληλοι ή λειτουργοί του κράτους ή νομικών προσώπων (Ι. Μητροπόλεις), οί όποιοι,

κατά συνταγματική ή νομοθετική πρόβλεψη, διέπονται άπό ειδικές διατάξεις, καθώς και οί ύπάλληλοι των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, ύπάγονται στίς διατάξεις του παρόντος για όσα θέματα δέν ρυθμίζονται άπό τίς ειδικές γι' αυτούς διατάξεις. Είναι ξεκάθαρο πώς ό συγκεκριμένος νόμος ισχύει και για τους Κληρικούς.

Σύμφωνα μέ τό άρθρο 58 του ως άνω νόμου, άδεια ύπηρεσιακής εκπαίδευσης δικαιούται ό Κληρικός, για τή συμμετοχή του όποίου χρειάζονται όλες οί προϋποθέσεις πού αναφέρονται στίς παραγράφους του συγκεκριμένου άρθρου και πού αναλυτικά θά δημοσιεύσουμε στά επόμενα τεύχη του Έφημερίου.

Κλείνοντας, νά ένημερώσουμε άπλως τους έν Χριστώ άδελφούς μας ότι ό Κληρικός δικαιούται νά ζητήσει άδεια ύπηρεσιακής εκπαίδευσης σέ προγράμματα μετεκπαίδευσης και προγράμματα ή κύκλους μεταπτυχιακής εκπαίδευσης. Άδεια δέν χορηγείται, άν ό χρόνος ύπηρεσίας του Κληρικού πού άπομένει μετά τό πέρας της άδείας είναι μικρότερος του τετραπλασίου της χρονικής διάρκειας της άδείας. Επίσης, ή συγκεκριμένη άδεια δέν χορηγείται, άν ό Κληρικός δέν έχει συμπληρώσει τή διετία άπό αναλήψεως καθηκόντων.